

URTX

L A DEVOCIÓ CATALANA **A LA VERGE DELS DOLORS**

Jaume Torres Gros

LA DEVOCIÓ CATALANA

A LA VERGE DELS DOLORS

**Jaume
Torres Gros**

Historiador de Bellpuig

Abstract

Este estudio es la recopilación del origen histórico breve testimonial per la Veneración de la Virgen de los Dolores, que se inició en Barcelona pasando al resto de España a finales del siglo XVII. En Cataluña tuvo y tiene hoy una devoción seglar de gran importancia, en sus ciudades, villas, pueblos y lugares. La Virgen de los Dolores es un edigma de su fe viva entre seglares y la Iglesia católica romana y es presente en la mente y en el quehacer de cada día, en sus capillas de culto catalanas, este referente sólo es concebido al no ser su patrona oficial.

This study is a brief recompilation of the historical origins for the worship of the Virgen de los Dolores (Virgin of the Pains) that began in Barcelona and spread to the rest of Spain around the end of the 17th century. In Catalonia, it had, and still has, an important lay following in cities, towns and villages. The Virgen de los Dolores is an paradigm of faith among lay persons and the Roman Catholic Church and is present in the mind and daily lives in the chapels where she is worshiped, despite no being the patron saint of the churches that house them.

Paraules clau

Beneficis, congregacions, avui Fraternitats Servites de la Verge Maria Dolorosa.

Pròleg

El present treball d'investigació és per donar a conèixer la devoció que hi ha a Catalunya cap a la Verge dels Dolors. Amb ell no pretenc pas ensenyar cap cosa. Res més lluny de la meva intenció, sinó només esbrinar el per què i el com d'aquesta religiositat cap a la Mare de Déu dels Dolors, tot resseguint la seva vida dins la història cabdal del cristianisme.

Solament exposaré els fets sorgits sobre la devoció dels Dolors de Maria, fets que esclaten en la meitat del segle XVII en el poble català.

Cert és que són temps en què la religió no atrau massa als laics; l'Església passa per nivells baixos i no fascina com fa un temps, ara no està de moda. Però caldria fer una reflexió i donar referència del cristians, practicants o

no, com l'orientació pròpia i humana davant la ignorància d'aquest món, un món avui dia anomenat civilitzat. Cal respectar les altres religions existents, creades amb cert misteri de la creació humana, és per tant, potser, on es desenvolupa la ment, o no, dins un context científic cultural.

El meu propòsit era fer un estudi de les congregacions dites generalment dels Dolors, es-teses per tot Catalunya, si bé només són una dotzena les que estan actualitzades i alhora hereves d'una centenària tradició religiosa. Aquest fet em decidí connectar amb totes elles, cosa que no ha estat del tot possible; he comprovat el seu estat i moltes ja tenen feta la història localista, i per tant el seu contingut acostuma a ser molt variable i personal. Vull ressaltar les següents obres: "La Congregació dels Dolors de Besalú", de Marc Surera, molt

realista en contrast amb l'obra titulada "Historia de la Real y Venerable Congregación de Ntra. Sra. de los Dolores de Lleida", escrita per Ferran L. García; molt diferents de continguts, formes i idees. He revisat també les històries d'altres congregacions com la de Mataró, Badalona i Valls, per ser les principals associacions de Catalunya.

Bé, jo també he fet la història local de la congregació de Bellpuig, ja fa uns anys, i he cregut que faltava molt conèixer tot l'entorn de la Verge dels Dolors, de les seves festes i congregacions, locals i foranes. He vist també els estudis sobre "Els Terciariis de Catalunya", del frare caputxí Valentí Serra, i de "Fuentes Históricas-Espirituales de los Siervos de Santa María", obra publicada pels pares servites des d'Itàlia, on hi han moltes diferències de contingut, les quals em donà pas a fer-ne una investigació històrica. Per això deixo a part el context únic religiós, si més no el normal, per tenir-ne el fil del esdeveniments relacionats amb fets puntuals, polítics i socials (sota el concepte que la Mare de Jesús de Natzaret és igual a la Verge dels Dolors segons doni personalment la importància), i el que l'envolta dins del Principat de Catalunya, des del segle VII al XX, especialment.

Basant-me des del principi en l'origen de la devoció a la Mare de Jesús, fins la seva expansió durant la reconquesta cristiana de Catalunya, breument passaré, amb el degut respecte en les devocions a la Dolorosa, com són les seves realitats i llegendes divulgades i publicades des del passat, segles XI al XVIII, fins avui. Enquadrant com és l'origen de la devoció de la Verge dels Dolors a Barcelona, per tant, catalana, com de l'estada del pares de l'orde servita mariana (OSM).

Començà la devoció del barcelonins degut a la pesta i la guerra dels segadors, l'any 1647, amb la gran devoció posada a la imatge de la Verge de la Pietat, del convent del Bon Succés, anomenada pel poble com la Verge dels Dolors. Crec que allí sorgí el referent dels Dolors, i es desenvolupà tot un procés devocional, fent-li la primera processó de postguerra el 1661, i finalment es fundà la primera congregació de la Verge dels Dolors el 1663. Es comença a estendre i a créixer la devoció sorgint fundacions al seu nom arreu de Catalunya i, fins i tot fora d'ella, estenent-se cap el regne de Castella, Europa, Amèrica, Àfrica i l'Àsia, etc. Així doncs, la devoció universal s'inicià arreu des de Catalunya, fins arribar a la davallada amb la desamortització civil i religiosa del 1835, i amb la marxa del pares servites de Catalunya, vingueren les anomenades guerres carlines i la guerra civil del 1936, i després arribà el ressorgiment devocional a finals del segle XX.

Al mateix temps de l'arribada dels servites a Barcelona, tenim coneixement de l'existència d'altres ordes de seglars i servents d'ordes terciàries que convisqueren a Catalunya. Aquestes també crearen i promulgaren devocions marianes en honor a la Verge dels Dolors; per tant faig un repàs a la història del franciscans, dominics, carmelites, agustins, etc., perquè cal reconèixer la seva importància en l'aportació feta a la devoció a la Verge dels Dolors.

Vull ressaltar els sacerdots de les diòcesis catalanes, fent un repàs en la seva devoció a la Verge Dolorosa. Destaca un estudi de meditació oral, al mateix temps que surten noves fundacions d'ençà el 1692 en què el Papa nomena la Verge del Dolors com la "Adolorida", patrona principal de l'orde servita.

Aquí a Catalunya, Mn. Josep Llord, rector de Fondarella, a la plana d'Urgell, escriu en català sobre la devoció a la Verge i exposa com posar-ho en pràctica per les diòcesis catalanes. És excepcional aquest fet per l'acceptació i recolzament del bisbes de Solsona i de la Seu d'Urgell i, per la presentació feta per l'orde de Felip Neri, de Barcelona. Tots plegats feren una divulgació excepcional amb el fi de difondre i divulgar la devoció a la Verge del Dolors per tot Catalunya, la qual perdura encara avui dia, amb més de mil altars dedicats a ella escampats arreu del país.

Ensems he cregut convenient presentar un indret com a exemple de la devoció mariana que més conec, dins el territori català, i que conserva l'advocació i patronatge tradicional; amb una congregació viva de la Verge del Dolors. La vila de Bellpuig té l'origen i intervenció del bisbe de Solsona, i amb butlla papal l'any 1689, potser és l'únic cas d'aquesta fórmula a Catalunya. Si bé, com he dit més amunt, ja he escrit fa uns anys sobre aquest tema, ara l'estudi és més complet i històricament més concret i breu.

Així mateix també faig breument un repàs, amb dades puntuals, sobre la història político-religiosa i social de les congregacions de la Verge dels Dolors a Catalunya.

L'estudi continua recollint festes i tradicions sobre la Verge Dolorosa i de la seva imatge difosa per Catalunya amb cinc varietats, però amb una devoció per igual arreu que les unifica. Complemento el treball amb un inventari d'esglésies i capelles, existents o no, dedicades a la Dolorosa dins el territori català. Acabo amb l'estudi de tot un ventall de goigs existents arreu de la terra catalana, fet aquest excepcional.

Estimo i desitjo que aquest treball sigui de veres motiu de reflexió per als catalans, religio-

sos o laics, per les congregacions catalanes, i en concret per a l'amic Joan Rosàs Reverté, de Badalona, quina devoció a la Verge dels Dolors li afalago reconeixent la seva humilitat i vocació digna d'un servent de la Verge.

Finalment he de dir que és saludable viure amb la il·lusió del dia a dia tenint una mare protectora invisible, a la vegada que palpable, dins de cadascú, per a viure amb dignitat tot reconeixent modestament la pròpia ignorància.

L'origen del cristianisme i la devoció a la Verge Maria

En temps del domini romà sobre la resta del món conegut –300 anys després de la mort de Jesucrist, artífex de la doctrina i religió cristiana–, els anomenats cristians refusaven les pràctiques religioses que els seus conciutadans practicaven en honor a diversos déus i als emperadors de Roma. Calia doncs, declarar els cristians com a enemics de l'imperi.

A Catalunya es dóna com a certa la vinguda de sant Pau, un dels apòstols de Jesús, desembarcant a Tarragona l'any 59.

El cristianisme es consolidarà fins el concili de Nicea, l'any 325, convocat per l'emperador Constantí, en el que es formula el credo cristià confirmat després en el segon concili ecumènic de Constantinopla, l'any 381.

El cristianisme passa a denominar-se doctrina Catòlica Apostòlica Romana. Al principi es venerava el Sant Crist emmarcat amb Jesucrist mort i clavat a la creu. Cal mencionar la munió d'escrits antics de l'església catòlica en els que es fonamenten en els textos bíblics, els quals revelen els orígens que donen peu a la devoció de la mare de Jesucrist, mitjançant els seus sofriments i dolors. Els apòstols foren els seus primers fidels servents i divulgadors de la devoció mariana, Maria vol dir Verge.

El cristianisme comença a establir-se a Catalunya amb el mandat de Constantí el Gran, emperador de Roma, vers el 313. La fe cristiana és la religió adoptada oficialment a l'imperi romà. Així els cristians començaren a aixecar temples, basíliques i esglésies per a orar. D'aquesta manera s'estableix el cristianisme per tot el món civilitzat conegut fins aleshores. Fou aquesta la forma de contribuir en gran part a la propagació de la nova doctrina; els bisbes foren instituïts en les grans metròpolis i municipis d'extenses regions, exercint així una in-

fluència directa en el tronc de la societat, dominant alhora totes les seves branques.

És a partir de l'any 382 quan es dissolen els col·legis de sacerdots pagans, els seus temples són en un principi tancats i posteriorment rehabilitats o destruïts; així el cristianisme es converteix en la religió oficial de l'estat romà.¹ És a Roma on es construirà la primera basílica dedicada a la devoció a la Verge Maria, anomenada basílica de Santa Maria la Major, que s'iniciarà en temps del Papa Sixte III (430-440).² Al concili d'Efes, l'any 431, es reconeix Maria com la Mare de Jesús, i és venerada amb tota dignitat.

Aquesta primera cristianització fou estroncada per la invasió de les tribus paganes del centre d'Europa. Els vàndals, sous, francs i gots (411). Els gots són els nous senyors predominants a Catalunya, fins que el seu rei, Recared, abraça la fe catòlica. L'any 516 es fa el primer concili cristià a Tarragona, i el 546 a Lleida.

Altres cops es torna a estroncar el cristianisme a Catalunya amb una nova invasió, ara són els alars que procedeixen del nord d'Àfrica; aquests porten i implanten la seva religió i cultura de l'Islam, arribant l'any 714 fins als Pirineus. Aquests són reconquerits pels catalans l'any 732, amb l'ajut de l'Europa cristiana, començant així la reconquesta de les terres del gots o catalans de la dita Hispània islàmica; així es formen les anomenades marques o fronteres de lluita, any 785, i es reconquereix Girona, Barcelona, Ausona i Urgell, a la vegada apareixen les imatges de la Verge Maria amb el fill Jesús a la falda, les anomenades Romàniques, que reflecteixen la Madona jove i la seva fluïda llum per seguir la fe cristiana.

Amb la lluita i les penalitats de la població civil per aflorar i salvar també la religió catòlica, apareix al segle XI la imatge de la Verge Maria posada al costat del Sant Crist. Maria és model per a la societat pel seu sofriment i amor dedicat vers el seu fill Jesucrist durant el seu pas per la terra.

Aquest sentiment transmès pel nou testament comença a arrelar i s'escampa per tot el món i cultura europea. Maria és ben present durant la vida i fets de Jesucrist, i la seva mort a la creu; aquesta relació entre Mare i Fill són complementats amb set esdeveniments, o set episodis bíblics on s'hi aprecia la presència de Maria i els citats dolors.³

¹ *Història Universal (Prehistòria i Història Antiga)*, p. 331, vol. I. Edicions 92, SA. Barcelona 1993.

² *Història Universal*, p. 55, vol. I.

³ *La Virgen de los Dolores siempre a su lado*. Llibert de Martirià Brugada. Col·lecció Sants i Santes, 71. Barcelona 2002.

El primer d'aquests dolors és quan Josep i Maria presenten el nen Jesús al temple.

El segon és la fugida de Maria i Josep cap a Egipte buscant la manera de protegir a Jesús.

El tercer dolor és la pèrdua de Jesús a Jerusalem, amb la recerca i angoixa que representa per Maria i Josep.

El quart dolor és quan Jesús porta la creu camí del Calvari i es troba amb la Verònica i Maria, la mare.

El cinquè dolor és la crucifixió de Jesús a la creu i al seu peu Maria.

El sisè és la davallada de la creu del fill mort dipositat a la falda de Maria.

El setè dolor és la sepultura de Jesús.

En el segle XII finalitza la reconquesta cristiana de Catalunya amb la incorporació de Lleida i Tortosa l'any 1149.

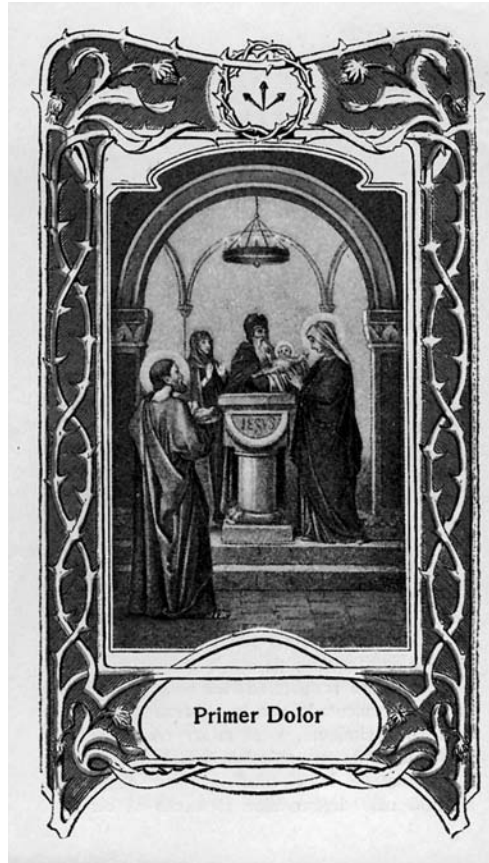
Les arrels de la devoció a la Verge Maria són esteses per tot Catalunya, a tot lloc poblat. A partir, doncs, del segle XII, amb la reconquesta d'aquelles terres que havien estat cristianes abans de la vinguda de l'Islam, es repartí el territori en senyories; aquests fundaren capelles i esglésies a llurs castells per tal d'atendre novament la religió catòlica i romana, implantant imatges del Crist a la creu i de la Verge Maria; aquests foren els principals símbols religiosos del cristianisme. A la vegada es crearen beneficis en llurs possessions senyoriales per tal d'acostar els habitants i els feren capelles i esglesioles.

Al mateix temps començaren a sorgir noms afegits de referències locals, així el nom de la Verge Maria és reflectit i localitzat en llocs ben concrets com per exemple la Verge de Montserrat, de Queralt o de Núria, emparant-se sota la seva protecció. Sembla que al segle XV Roma propulsa la devoció universal vers la Verge Maria sota el nom de la Pietat.

Qui era Maria, la verge i mare de Jesús, la humana realçada a la divinitat?

Tot seguint la vida i fets de la història del cristianisme, veiem que Maria neix al regne de Judea, anomenat Palestina pels romans, dominadors d'aquest regne en el segle I aC.

Maria era filla dels benaventurats i anomenats sant Joaquim i santa Anna, una família de Natzalet, de classe mitja. Maria es casà als 15 anys amb sant Josep, en estat de gestació. Josep tenia l'ofici de fuster i era també de

classe mitja. Maria infantà el seu fill anomenat Jesús, a Betlem, segons la tradició es diu que Jesús era fill de Déu i nasqué de Maria, verge, per la gràcia i misteri de l'Esperit Sant.

En els llibres sagrats només s'esmenta a Maria, mare de Jesús, d'una manera discreta i esporàdica: en la visitació, a Betlem, la purificació, fugida a Egipte, visita al temple, noces de Canà, crucifixió, pentecosta. En el conjunt de la literatura neotestamentària, Maria és objecte d'antigues tradicions, segons una de les quals especifica que va morir a Efes, on hi té dedicada una església cristiana amb el nom de Mare de Jesús. En aquest lloc visqué l'apòstol Pau. Els romans reconegueren a Efes com el centre de la província d'Àsia Menor, avui coneguda com Síria.

D'altra banda, Maria ocupà progressivament un lloc singular i eminent, com a objecte de culte i veneració, en la fe i pietat dels cristians, tant d'Orient com d'Occident. Hom ha pogut constatar que és un cas típic, fins i tot dir que és un cas límit del desenvolupament del dogma i de la pietat en la tradició catòlica.

Aquesta doble constatació suscita una sèrie de qüestions que afecten, alhora, l'exegesi bíblica, la teoria i la història dels dogmes, i que imposen de fer una distinció entre els elements que permeten situar Maria com a personatge

històric, els que provenen de la llegenda (acreditada per la proliferació dels evangelis apòcrifs) i els que són fruit de l'especulació religiosa del període postapostòlica.

L'elaboració de la pietat i de la doctrina marianes féu aparèixer divergències notables entre Orient i Occident: mentre les esglésies ortodoxes, fixades en els grans enunciats dogmàtics anteriors al cisma, desenvoluparen sobretot una espècie d'omnipresència de Maria, mare de Déu (Theótokos), en la litúrgia la himnologia i la iconografia, suports de l'espiritualitat; l'església llatina seguí un desenvolupament doctrinal que desembocà en una mariologia. D'ençà de la Reforma, la persona de Maria i el paper que hom li atribueix en l'obra de salvació i en la vida de l'Església suscitaron a Occident mateix, nombrosos problemes. Aquests han estat plantejats des del punt de vista de la fe (dins els pressuposts teològics que dirigeixen l'exegesi i la interpretació dels texts bíblics), així com des de la perspectiva de la teoria sistemàtica i de l'eclesiologia; llocs no negligible del debat teològic, l'actual diàleg ecumènic no pot deixar d'aportar-hi llum i àdhuc noves perspectives.

Per a comprendre el paper de Maria, la tradició ha insistit en els paral·lelismes tipològics, sobretot el d'Eva-Maria i de Maria-Església. Si la fe ha comprès millor, a través d'Eva i de l'Església, que Maria, mare del Crist, és també mare dels homes, és perquè ha descobert les correlacions bíbliques que permeten d'establir la relació de Maria i de l'Església com a "Nova Eva", generosa de la nova creació, reparadora de la falta original de la humanitat i que té un paper actiu en el disseny de salvació alhora per la seva obediència de fet i per la seva santedat expressada per la virginitat perpètua.

**La Verge pintada
a les catacumbes
de Priscil·la, Roma.**

Com a expressió i, ensems, com a fonamentació d'aquests trets, la literatura mariana re-

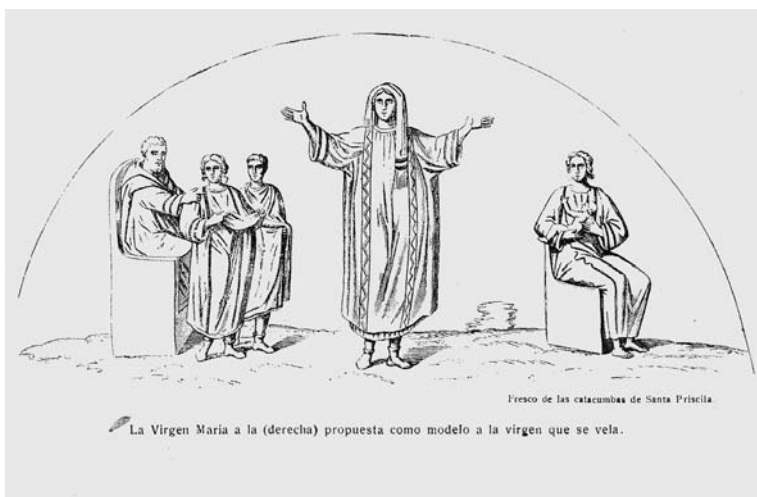
corre a diverses figures de l'Antic Testament (l'arca de l'aliança, de fusta incorruptible, l'esbarzer ardent, que cremant-se no es consumeix, i l'esposa del "Càntic dels càntics", a més d'altres, com Sara, Dèbora, Judit i Ester) i àdhuc a profecies, com la que hom discerneix al llibre del Gènesi (enemistat entre la serp i la dona), molt discutida i la del llibre d'Isaïes (sobre la mare de l'Emmanuel).

L'Església Catòlica ha retut a Maria un culte especial (hiperdúlia), superior i actiu en el misteri de la fe, a causa de la seva cooperació en l'obra redemptora del Crist. Per aquestes raons, més d'una vegada els catòlics han estat acusats d'adorar una criatura (mariolatria), fet que obligà a vigilar, segons advertí Joan XXIII, per tal que el culte a Maria no es corrompi en superstició. Sobretot a través de la litúrgia i de la celebració de les festes marianes es desenvolupà, primer a Orient, i després a Occident, una ponderada veneració a Maria.

En el segle VI hi havia sis festes marianes a Orient, al segle VII hi ha quatre festes marianes al cànon romà, una de les quals és la de l'Assumpció (15 d'agost). Posteriorment, l'evolució de la pietat i de la doctrina enriqué la litúrgia mariana, que tingué cura de mantenir una sobrietat en les seves manifestacions; n'és una mostra l'elecció dels texts sapiencials com a lectures en les festes de Maria. L'arrelament del culte marià s'expressa en les innombrables esglésies que, després del concili d'Efes, foren dedicades a Maria tant a Orient com a Occident. Amb l'erecció i dedicació d'esglésies a Maria s'introduí també el culte a les seves imatges, que formen un capítol important de la temàtica cristiana de l'art de tots els temps.

Exclosa la ingenuïtat medieval de posseir retrats de Maria, que hom atribuïa a sant Lluç, les primeres manifestacions iconogràfiques apareixen en les catacumbes de Priscil·la (Roma), en forma de "Mare de Déu".

La posterior evolució iconogràfica manté una relació amb el sentit que van prenent la vida cristiana i l'espiritualitat mariana en les diverses regions. A Bizància els temes primitius (en són exponent innombrables icones) són la Mare de Déu en majestat (la Kyriotissa), la Verge de la intercessió i el tipus maternal de tendresa (la Verge besant la mà de l'Infant). Aquesta tradició iconogràfica es mantingué en la Rússia medieval: les icones esdevingueren símbol de la cristianització i del tradicionalisme religiós, i les anomenades "guies de pintura" i les prescripcions del concili de Stoglav fixaren una certa immobilitat, que assegurà una uniformitat en les representacions

Fresco de las catacumbas de Santa Priscilla.
La Virgen María a la (derecha) propuesta como modelo a la virgen que se vela.

iconogràfiques. A l'Occident, després dels de la Verge Mare i de Maria orant, temes predominants a les catacumbes, hom troba els de Maria en majestat (com a reina, voltada d'àngels) i de Maria intercessora. A ells, present també en l'edat mitjana, són afegits com més va més els de la Crucifixió i de la Pietat (Mater dolorosa); així mateix, i sobretot des de l'inici del Renaixement, es multipliquen les representacions dels diversos episodis de la vida de Maria (anunciació, visitació, naixement de Jesús, representació, fugida a Egipte) i, a partir del segle XVII, les de temes dogmàtics (dolors, immaculada, assumpció, coronació) i altres de secundaris (com el de la Mare de Déu del Roser, la Pietat).

La sensibilitat plàstica, des de les "madonne" del Renaixement italià a les immaculades del segle d'or espanyol, manifesta uns caràcters que semblen expressar sobretot la devota interpretació dels artistes.

Després d'aquestes tendències més naturalistes, persistents al segle XIX, actualment hi ha un desig de tornar a donar a la figura de Maria aquells trets d'espiritualitat que li sabé infondre l'art medieval, tot mantenint les formes pròpies del llenguatge artístic modern, europeus, segons escrigué Evangelista Vilanova.⁴

Nota: Dates sobre la llegenda familiar de Natzaret (segons document de l'arxiu del Vaticà del 13 de setembre de 1840, la Verge Maria nasqué fa uns 2.000 anys, quan es va casar tenia 15 anys, 3 mesos i 17 dies, i al morir tenia 47 anys, 6 mesos i 26 dies. Sant Josep es va casar als 17 anys, i al morir en tenia 45. El seu fill Jesús morí als 33 anys, 3 mesos i 9 dies). Pel que es dedueix que Maria era una nena, jove i verge, quan va tenir a Jesús.

Realitats i llegendes anteriors a la devoció de la Verge dels Dolors

De les confraries a les congregacions marianes (segles XI-XVIII)

Al revisar el que hi ha escrit sobre la devoció Mariana, vers les seves congregacions i confraries servites anteriors a la devoció popular catalana de la Verge Maria dels Dolors, més que realitats semblen ser llegendes piadoses amb les que s'han servit per, unificades totes elles, crear-ne una sola arrel.

Cal retornar als veritables orígens, donat que la devoció a la Verge dels Dolors sorgí de Catalunya i des d'aquí es difongué cap a Es-

panya. Cal resseguir primerament la història escrita de les confraries i congregacions de servites o servents de Maria des del segle XI al XVIII.⁵

Al principi, l'església catòlica romana, venerava la imatge del Sant Crist clavat a la creu, com a fill de Déu tot creador, i no fou fins al segle XI que s'hi afegí la imatge de la Verge Maria a la vora de Jesús clavat a la creu, unificant el dolor de Mare i Fill.

A Roma, la capital de l'imperi romà, en el temps de l'emperador Marc Aureli (161-180) es formen unitats de fidels amb el nom de confraries; precisament aquest emperador consta com a membre de la confraria del Sallis,⁶ o divinitat pagana. Per tant l'origen de les confraries com a associacions es remunten des d'aquell temps fins que a Catalunya es funden les associacions cristianes segles després, a partir de la mort de Jesucrist, de mans del seus deixebles els apòstols desterrats de Palestina per ordre de Roma.

Un cop cristianitzada Roma i el seu imperi, es perd en l'oblit la devoció a algunes divinitats paganes i en altres sembla que es reciclen, així la devoció a la divinitat femenina Minerva (la deessa de la intel·ligència) se li atribueix certa vinculació amb la Verge Maria. El nom de Minerva se'l relaciona amb Maria, tant com el del Sant Crist i Minerva. En el segle II de l'era cristiana el nom de la Verge Maria forma part de nous espais socials del cristianisme.

A Catalunya apareixen les primeres vocacions marianes en el segle XI sorgint les "Confraries o associacions de fidels constituïdes per a l'exercici d'obres de pietat i caritat i per a incrementar el culte públic del propi patró (patrona). Els seus membres no pronuncien vots ni viuen en comunitats, però tenen uns estatuts, un títol i una forma particular d'hàbit o distintiu, com la confraria de la mare de Déu de Montserrat".⁷

És al segle XII quan sorgeixen les confraries professionals de menestrals, dites de gremi i d'altres professions, sota l'advocació religiosa, al començament de la baixa edat mitjana amb finalitat benèfica (exercida per les corresponents almoines) i entre els membres d'un mateix ofici, aquest sistema dura fins el segle XVIII.

Cap a finals del segle XII i començament del XIII, es dona a Catalunya el nom de confraria

⁴ Enc. Cat. Tom 6, pàg. 471.

⁵ Enc. Cat. Tom. 5, pp. 478. Confraria.

⁶ *Història Universal (Prehistòria i Història Antiga)*. Edicions 92. Vol. I, pp. 306-322. Barcelona 1993.

⁷ E. Cat. Tom V, p. 479.

als primers organismes de govern municipal, segons uns documents del 1183 trobats a Cervera, i poc temps després a Vilagrassa. Aquestes confraries també s'anomenen consolatats, nom que prevalgué a partir d'aleshores en alguna altra població.⁸

En el segle XIII sorgeix l'advocació mariana pròpia de casa nostra, de Catalunya. A Barcelona el nom de Mercè va lligat a la fundació de l'orde del mateix nom, aquesta orde és fundada el 1218 per sant Pere Nolasc, sant Ramon de Penyafort, i el rei Jaume I, que els mana fundar l'orde per a redimir els captius cristians fets pels àrabs. La seva advocació es constata cap els 1230 i es construeix un temple dedicat a la Verge Maria sota l'advocació de Mare de Déu de la Mercè.⁹

Al mateix temps vingueren a Catalunya altres devocions estrangeres, des d'Itàlia ens vingué la devoció Mariana, sorgida del moviment que engegà l'orde del servents de Maria (Orde Servorum Beatae Mariae Virginis), fundada l'any 1233 per set mercaders de Florència, regida per la regla de St. Agustí. La finalitat de l'orde era la santificació dels seus membres a través de la devoció a Maria, sobretot per la meditació dels dolors de la passió i mort de Jesucrist. Es diu que aquests devots s'establiren a Barcelona a finals del segle XIII,¹⁰ as-

sentant a Catalunya les arrels de la devoció Mariana. (E. Cat. Tom. 13).

La segona font de devoció vers Maria a Catalunya, i concretament a Barcelona, es diu que l'establí uns predicadors i devots de la Verge Maria provinents d'Alemanya. Aquests organitzaren l'ordenació de la confraria segons determinà Fra Jaume Sparague, prior del monestir de Calunya (Alemanya).¹¹

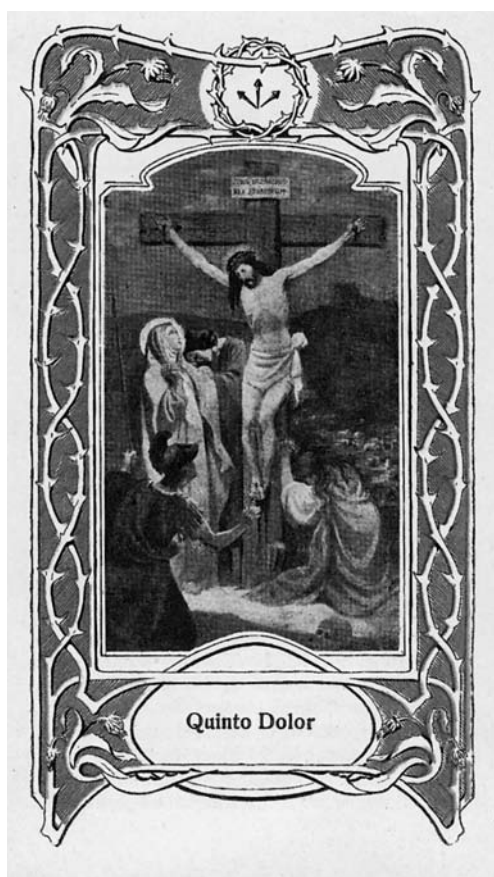
Segons la llegenda l'any 1252 eren establerts a Barcelona uns confreres als qui donaren cèdules de creació de confraries arreu de Catalunya reconegudes amb el nom del Rosari (aquest nom ve de St. Domingo de Guzmán, que en vida promogué fundacions i ordes de predicadors). Benhaumat de Llivia, morí amb l'avemaria als llavis i la corda de nusos a la mà per a comptar oracions (forma oriental adaptada per la fe cristiana, usada pels seguidors del Corà i de Buda).¹²

Les venerables confraries del Rosari foren les més popularment conegudes a Catalunya, també dites del Roser, solen ser representades amb una orla de 15 roses, que són els misteris del rosari. La Verge Maria amb el Fill Jesús als braços són representats als altars venerant la Verge Maria del Roser voltada pels 15 misteris:

- 1r. Anunciació.
- 2n. La Verge amb Santa Anna.
- 3r. El naixement de Jesús.
- 4t. El Fill davant els sacerdots.
- 5è. Jesús amb els sacerdots.
- 6è. L'oració a l'Hort.
- 7è. Jesús és fuetejat.
- 8è. Coronació d'espines.
- 9è. Jesús portant la creu.
- 10è. Mort de Jesús.
- 11è. Resurrecció.
- 12è. Ascensió al cel.
- 13è. La Santíssima Trinitat.
- 14è. La mort de la Verge Maria.
- 15è. Coronació de Maria.¹³

Tampoc és possible trobar documents que recolzin aquests fets sobre les confraries del Roser i llurs fundacions. És cert, però, l'aparició de les confraries del Roser de Catalunya.

"D'ençà el segle XVI es va difondre de manera especial les confraries devocionals del Ro-

⁸ Íbid. Tom V, p. 479.

⁹ Íbid. Tom IX, p. 820.

¹⁰ Íbid. Tom XIII.

¹¹ SERRA I BOLDÚ, VALERI-OLIVA, VÍCTOR. *Llibre d'or del Rosari a Catalunya*. Barcelona 1925.

¹² Íbid. Cap. I, pp. 16-21.

¹³ Íbid, p. 21

ser i el Santíssim (d'aquesta manera, en la major part de les parròquies del Països Catalans s'anomenaren de la Minerva, o seus de l'arxiconfraria del Santíssim). Les confraries del Roser es difongueren pel món rural català de manera particular des de la batalla de Lepant (1571), i al llarg del segle XVII i XVIII, coincidint amb l'esforç contrareformista d'enquadrament de la població i reforçament de la devoció mariana.

En el procés de consolidació ocuparen un lloc destacat els grups socials intermedis de la societat civil (petita i mitjana noblesa, ciutadans honrats i pagesos benestants) i de l'eclésiàstica (canonges i rectors, que feien de pont entre el camp i la ciutat, d'on partia la difusió sota el guiatge del frares predicadors, encoratjats pels bisbes; eren els notables locals que, en molts casos, a més de ser-ne fundadors, contribuïren a dotar-les, mitjançant fundacions de misses i aniversaris, beneficis i aportacions extraordinàries per construir retaules i capelles, a més de gaudir sovint del càrrec d'administrador o prebost. A les poblacions importants, a més de les confraries del Roser i de la Minerva, si bé en menor nombre, també foren rellevants a partir del segle XVII les confraries del Carme, de la Sang i dels Dolors.¹⁴

Dites confraries, unes i altres al segle XVIII, prengueren el nom de congregacions o associacions de fidels, amb vots o sense, que es reuneixen sota una advocació religiosa per a exercicis de pietat amb finalitats apostòliques. Les congregacions marianes són associacions de clergues i laics que tenen la finalitat de promoure la fe cristiana mitjançant el sentit d'Església, amb els exercicis de Sant Ignasi i les activitats apostòliques. Les congregacions marianes sorgiren el 1560 al col·legi romà del jesuïtes, i foren erigides canònicament el 1584 per Gregori XIII, fins a la supressió de la Companyia de Jesús el 1773, segle XVIII...”.

És documentat que “la congregació mariana del jesuïtes s'establiren a Barcelona el 1590, si bé, anteriorment, fra Bernat Crespi fundà la primera congregació mariana el 1571 a Barcelona.¹⁵ En aquest temps les confraries prenen el nom de congregacions. Segons document, “les confraries sota l'advocació de la Mare de Déu del Dolors es difongueren als Països Catalans gràcies a l'orde dels servites, a partir del segle XVII.¹⁶

Al segle XVI es generalitzen les devocions marianes a Catalunya, la del Roser, de la Pietat i Soledat, totes elles emmarcades en la passió o davallada de la Creu, representat per la figura de Jesús mort damunt els genolls de Maria,¹⁷ i la soledat de Maria després de la mort de Jesús;¹⁸ molts historiadors fan coincidir amb la dels Dolors per la seva similitud.

Un recent estudi ens exposa que la història del servites de Maria, regits des de Roma, no té res a veure amb els orígens del servites de la Verge dels Dolors de Catalunya.

Aquest estudi ens el mostra el llibre *Fuentes historico-espirituales de los siervos de Santa María. I de 1245 a 1348*. L'obra escrita en castellà comença dient i ressaltant la “Lleyenda del orígent”, basada en la versió de la “Lleyenda de origine Ordinis fratrum Servorum Virginis Mariae”, la introducció de la qual s'assenta en la “Lleyenda beati Philippi Servorum beatea Verginis Maria”, obra escrita per sant Felip Benició, mort l'any 1317, la qual narra els fets històrics del inici de l'orde dels servi-

¹⁴ *Diccionari d'Història de Catalunya*. Edicions 62, director Jesús Mestre i Campi. Barcelona 1993. P. 285.0

¹⁵ En aquest temps les confraries prenen el nom de congregacions. E. Cat. Tom V, p. 485.

¹⁶ *Ibid.* Tom VI, p. 345.

¹⁷ *Ibid.* Tom XI, p. 580.

¹⁸ *Ibid.* Tom XIII, p. 733.

tes de Maria. La llegenda del grup primitiu dels Set (servites), des del 1233 al 1249-51, i el desenvolupament posterior fins el 1267, inici del generat per sant Felip Beneció.

Com s'ha dit abans, la principal orde dels servites fou l'*Orde Servorum Beatae Virginis*, sorgida l'any 1233 d'entre un grup de set homes religiosos de Florència, els quals fundaren una societat amb el títol de *Siervos de Santa Maria*. Aquesta informació és la clau per a esbrinar la seva història, difusió, expansió i fundació universal de la devoció mariana.

Traduït al català, el primer capítol ens diu que "els orígens, en els primers deu anys, de 1245-47 a 1256, centrat en els grup dels penitents servents de santa Maria, els set fundadors, i sobre Montse Senario, on pujaren tal vegada a primers del 1246... El desenvolupament dels següents 20 anys (1256-1274), que es manifesten amb l'increment numèric i en la difusió geogràfica del centre d'Itàlia, traspasa els Alps i arriba a Alemanya, amb el compromís cultural apostòlic, en el que tenen lloc privilegis de la Mare del Senyor, i en l'estructura organitzativa que comprèn la constitució de les primeres províncies religioses i la concentració del govern en mans del prior general, que resideix ja a Florència, equilibrat pel capítol general anual; en la prestació d'un cos de lleis constitutives i d'una memòria escrita sobre els orígens i principi de l'orde (el De origine ordinis), realitzada per sant Felip, figura cabdal de l'època".¹⁹

L'escrit ens ha arribat a través d'un únic manuscrit conservat a l'Arxiu General de l'Orde dels Servents de Roma. Es tracta d'una còpia. Aquesta té diferents punts confusos, errors ja comesos pels copistes. El manuscrit és del segle XIV, en concret de l'any 1375. El pergamí adquirit a Florència és copiat en el *Quaderno del inicio de la Orden (F. Tozzi, libro degli Spogli clasificado A del año 1375)*. La relació de l'escrit, tal com el tenim, deu haver estat acabat poc després del 1317.

En el capítol segon, titulat *Intestaciones Registros Notariales*, hi consta les dates de les fundacions que van del 1245 (la de Florència) a la d'Avinyó, del 1348. No hi consta cap fundació de Catalunya. La descripció de les fundacions van de la pàgina 21 a la 98.

Tercer capítol: *Sellos del Prior Mayor de Monte Senario y de los Priors Generales de la Orden*. El segell original data del 7 de juliol de 1255, i és traçat per un notari, en ell hi consta la imatge de santa Maria portant el seu fill als

braços, voltada de les següents paraules *Sigillo dei fratti Servi della beata verginae Mariae nel luogo di Montse Sonaio* (pàgs. 99 a la 104).

El llibre conté les *Constitutiones Antiquae*, o sigui el reglament, obligacions i constitucions que tenen tots els devots servites de la Verge Maria, actualitzats fins el Concili Vaticà II, pàg. 107 a la 190, on comencen els capítols de llegendes sobre diversos servites, i finalitza en la pàgina 394 amb les fonts iconogràfiques de l'obra. Sobre les llegendes dels beats només en ressaltaré alguna anècdota, per la seva rellevància, contingut i per la comprovació històrica.

Així, doncs, el llibre és dividit en tres parts. En l'última, en les pàgines 191-92, Felip Beneció diu el següent sobre les llegendes: "L'orde ha sigut fundada per la Verge Maria, que s'ha servit per aquest fi de set homes particularment dotats dels set dons de l'Esperit Sant, i ha volgut que aquesta orde sorgís l'any 1233". Felip ingressà a l'orde el 1254, i aquesta fou aprovada per Benet XI amb la butlla *Dum Levanus* (1304).

"La benaventurada Verge Maria (continua Felip Beneció), Mare de Nostre Senyor Jesucrist, és el refugi de tots els pecadors que a Ella acudeixen per a obtenir misericòrdia, obtenint-la del seu fill, tots els frares de l'ordre, a més de gràcia i glòria per la passió i mort de Crist".

En un del capítols llegim: "del porqué sólo siete hombres fueron escogidos para el inicio a nuestra orden de ser perfección, del triple nombre de la orden... Oh, admirables héroes! Poco antes los hemos definido, en sentido espiritual, como las estrellas Pléyades que deben iluminar con su luz el camino de nuestra perfección. Nuestra Señora los ha llamado a vivir juntos en una radical unión para dar inicio a su Orden y así desatar el lazo de Orión, alrededor del cual se mueven los impíos, y para indicar el camino recto que conduce a la gloria celeste.

Efectivamente las estrellas Pléyades son siete y pertenecen a la constelación del Toro, en cuyo signo entra el sol el día 15 de abril. Tales estrellas empiezan a aparecer sólo en la primavera, es decir, cuando el sol, con sus más ardientes rayos, abre la tierra, disponiéndola para el arado, y hace que retoñen y florezcan los árboles. Así estos hombres gloriosos y primeros fundadores de nuestra Orden, como siete espirituales estrellas Pléyades" (pàg. 225).

¹⁹ Fuentes Historico Espirituales de los Siervos de Santa María. I. De 1245 a 1348. Bèrgamo (Itàlia). 2000.

En el punt 25 ens diu “que nuestra Orden se nombra también Orden de los frailes Siervos de la bienaventurada Virgen María. De hecho, nuestra Orden tiene tres nombres; uno general, por motivo de la Regla; otro especial, por la actividad propia de los que la componen; el tercero particular, por motivo de nuestra Señora su fundadora.

De la misma manera, nuestra Orden tienen tres nombres. Un primer nombre general por la regla del bienaventurado Agustín, que profesaron los antiguos frailes de nuestra Orden, por esta regla se le dice generalmente *Orden de san Agustín*. Un segundo nombre especial, por la actividad propia de los que a ella pertenecen, por la cual recibe el nombre específico de *Orden de los frailes Siervos de la Bienaventurada Virgen María*. Y finalmente un tercer nombre particular, tomado de Nuestra Señora, su primera fundadora, por quien recibe sólo ella el nombre de *Orden de la Bienaventurada Virgen*”.

El capítol quinze trobem els “Privilegios adquiridos por la Orden después de la entrada en la orden del bienaventurado Felipe y su unánime elección al generalato”.

Al punt 56 exposa el següent: “Como ya dijimos antes, en el tiempo en que nació el bienaventurado Felipe y en la misma Ciudad y provincia donde él nació, Nuestra Señora reunió a nuestros gloriosos Padres para fundar por medio de ellos una nueva casa. Para entonces el bienaventurado Felipe, había alcanzado la edad adulta y, colocado sobre el candelabro de nuestra Orden debía iluminar esta casa con la palabra y el ejemplo, dejando a los frailes de nuestra Orden un modelo y una norma de cómo debían servir dignamente a nuestra Señora. Y para que quedara bien claro a todos que el progreso de nuestra Orden dependía de la virtud del bienaventurado Felipe, desde el mismo año de su ingreso en la Orden, nuestros frailes empezaron a recibir beneficios.

En efecto, luego después de su ingreso, animados por la virtud del bienaventurado Felipe, se presentaron a la Curia romana, que en aquel tiempo se encontraba en Nápoles, ante el papa Alejandro IV (1258), aquel mismo año, es decir, el primero de su pontificado, y obtuvieron el primer privilegio para la Orden, y que en todos los conventos de su propiedad se pudieran levantar las dependencias necesarias, el oratorio y la campana, y construir el cementerio” (pàg. 262).

A partir de la pàgina 269, el llibre, en la seva tercera part narra les llegendes “Leyendas del Beato Felipe de Florencia”, i Leyenda (vul-

gata). En aquesta llegim el relat fantàstic d'un somni que tingué Felip en el que se li apareixia la Verge sobre un carro de foc tirat per un lleó i una ovella, la Verge anava vestida de negre i invità a Felip que muntés en el carro i ell hi va accedir.

També se li atribueixen alguns miracles en la *II Leyenda* (Perugina), i en la *Leyenda de nuestro padre el bienaventurado Felipe*. En un punt es diu que Felip, el servidor de Maria porta a la Verge una palma per recordar la mort de Jesucrist. També es detallen els miracles aconseguits per aquest servent de Maria.

Entre altres relats reflectits en aquest apartat trobem la *Leyenda del Beato Joaquin de Siena*, i la *Leyenda del beato Francisco de Siena*; una es basa sobre la Verge de l'Assumpció, i l'altra en la Verge del Lliri i Senyora del Àngels. Continuen les llegendes amb la *Leyenda del beat Francisco confesor de Siena de la Orden de los frailes siervos de Santa María Virgen*. D'aquest relat ressaltaré el punt 27, on diu que “poco después se echó su cuerpo agonizante encima del camastro, frente a la imagen de la gloriosa Virgen. En sueños veía a la Virgen gloriosa hablando a su Hijo que tenía sobre sus rodillas, cobijado entre sus brazos, esta le decía: Amor mío, amor de mis entrañas, ¿cómo recompensaré a este hijo querido por el servicio que me cumplió durante su vida? El pequeño le respondió: Es justo Madre querida, que aquél que tanto nos amó, goce con nosotros en el Reino y se le venera

LOS 7.BB. PR. FUNDADORES DEL ORDEN DE LOS SIERVOS DE MARIA, reciben el Hábito ó escapulario lugubre en memoria de sus dolores.

Dibuix de la Verge i els set cavallers.

en el mundo en tu honor. Y el Niño Jesús con un gesto de su mano parecía decirle a Francisco: Ven amado mío, ven amado de mi Madre, para que goces con los santos de la eterna gloria, tú que conservaste con honor, sin concesiones y sin manchas, la virginidad de tu cuerpo” (pàg. 360).

Un altre punt interessant que cal ressaltar és la mort del frare Francisco a les portes del murs de Siena: “31. Caminó unos treinta pasos más y vió a una mujer desconocida que venía del pueblo a su encuentro con un ramo de rosas. Esta le dijo: Hermano Francisco, te regalo estas rosas. Y éste, muy agradecido, las tomó y con las fuerzas que aún le quedaban, las llevó a una imagen de la Virgen gloriosa que estaba pintada en una ermita del lugar. Mientras repetía el saludo del ángel, fue cayendo lentamente, primero de rodillas y después con todo el cuerpo extendido sobre la tierra, como una flor; cual lirio virgen se ofreció así a la Virgen gloriosa antes de morir” (pàg. 363).

El llibre acaba amb la *Leyenda y vida del beato peregrina de Forlí de la orden de los siervos de Santa María* (pàg. 394).

Aquesta obra no fa cap referència de l'advocació a la Verge dels Dolors. Tot el seu contingut és la font espiritual servita de Maria (Fuentes histórico-espirituales de los Siervos de Santa María. I de 1245 a 1348). Tampoc no hi consta cap fundació del servites feta a Barcelona, tal com algú afirma es fundaren en aquests anys. Històricament, al vinguda del servites a Catalunya no fou fins al segle XVI. És curiós el fet que en l'última pàgina d'aquest llibre hi consta la següent estampació final: Finato di Stampare il Quindici Settembre. Festa di Santa Maria Addolorata. Dellanno Duemila. Presso la Grafo in Palazzago (Bergamo, Italia).

Finalitzem amb la descripció de “La llegenda del set cavallers”, segons la publicació feta a Roma el 1916, juntament amb el nou reglament de 1883 de les congregacions marianes, aprovades el 1886 a Roma, el qual es repartí per totes les congregacions episcopals i jesuïtes que coexistien. Aquestes últimes foren reformades el 1857 a Espanya i Catalunya.

“Fundació de l'Orde dels PP. Servites o Servents de la Verge dels Dolors: (...) A la ciutat de Florència de la Toscana, Itàlia, en l'any 1233 hi havia set distingits cavallers, els seus noms responien a Bonfill, Amadeu, Bonajusta, Manet, Sosten, Huc i Aleix, als que Déu, després d'haver-los escollit com a més agradables al seu Cor de molts altres que en la mateixa ciutat s'ocupaven en sants exercicis

de caritat i de devoció, va manar-los que es retiressin a un lloc solitari de la ciutat. Després, per inspiració de la Santíssima Verge, renunciant a tots els béns temporals que posseïen, varen apartar-se de tota comunicació de les coses del món i varen anar a viure a la muntanya anomenada Senari, situada unes tres llegües lluny de Florència, creient que així podrien dedicar-se amb més fervor i recolliment al servei de Déu i de la Santa Verge, sobretot contemplant-la atribolada en sos terribles dolors.

Per espai de set anys la varen servir amb devoció i fruïren les dolceses de ses infinites misericòrdies. Allí en la muntanya Senari fou on pogueren un dia escoltar dels sacratíssims llavis de la Verge com els anomenava els seus Servents estimadíssims.

En efecte, el dia 25 de març de 1239, dia de divendres sant, mentre els set sants barons estaven reunits i meditant en la passió i mort de Jesucrist i els cruentos dolors de la seva Santíssima Mare, va baixar del cel la Sobirana Reina més brillant que el sol, vestida de negre i acompanyada d'una infinitat d'angelets que portaven els uns impropis de la passió de Jesús, els altres hàbits negres; un dels angelets portava un llibre en el que s'hi llegia *Regla del P. St. Agustí*, i un altre portava una palma verda a la mà dreta, i un preciós cartell a la mà esquerra que deia Servi Mariae. Després, obrint sos bellíssims llavis, la Verge Emperadriu de cels i terra, els va dir: Aquí he vingut jo que sóc Mare de Déu, obligada per vostres precis, vinc a donar-vos mostres del meu amor, ja que us he escollit perquè fóssiu mos primers servents perquè treballéssiu la vinya del meu Fill. Perquè vegeu que estic contenta dels vostres serveis, vull que d'aquí endavant vos vestiu amb aquest sant hàbit negre en record dels dolors, soledat i viduïtat que vaig patir en la passió i mort del meu Fill estimadíssim, i que amb ell feu que els homes es recordin de les meves penes...” (Anal. Ord. Cant. 1 llib. 1).

“Dites aquestes paraules va desaparèixer la Verge Santíssima i des d'aleshores la gloriosa Orde dels PP Servites o Servents de Maria ha recorregut tot el món fent conèixer als homes com és d'agradable a la Verge, i el profitós que és a les ànimes la contemplació dels dolors de la soledat i de la viduïtat que va patir durant la passió i mort del seu Fill Jesucrist”.

Aquesta llegenda fou escrita d'aquesta manera en el llibre de Mn. Lluís Sarret i Pons, “La Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors”, Tàrrrega 1935; transcrit igualment al llibre “La venerable Congregació de la Ver-

ge dels Dolors de Bellpuig”, 1989, entre Josep Mª Torrens i Jaume Torres.²⁰⁻²¹

Basant-se en aquesta llegenda, des de Roma, l'orde dels Pares Predicadors absorbiren a principis del segle XX la primacia de les devocions marianes, entre elles la de la Verge dels Dolors. El convent del Bonsuccés, la seva casa central a Barcelona, fou cremat en la revolta civil de l'any 1909.

He comprovat després de llegir el llibre recent publicat dels actuals servites “Fuentes históricas”, que no consta cap vegada el nom de la Verge dels Dolors. Quan es fa referència a la Verge del Segell, tampoc no hi ha constància que es presentés alhora als set visionaris; considero així que el fet citat més amunt continua essent una llegenda i en cap cas denominessin a Maria específicament com la Verge dels Dolors.

L'origen de la devoció a la Verge dels Dolors de Barcelona a tot Catalunya

Existeixen molts escrits que confirmen conjuntament que l'advocació mariana de la Verge dels Dolors és catalana. Cal destacar el que diu l'Enciclopèdia Catalana: “Les confraries sota l'advocació de la Mare de Déu dels Dolors es difongueren als Països Catalana gràcies a l'orde dels servites a partir del segle XVII”.²¹

Segons la mateixa font, en la definició del mot “servita” diu que és un “membre de l'orde dels servents de Maria (Ordo Servorum Beatae Mariae Virginis), fundada el 1233 segons regla de St. Agustí per set mercaders de Florència (canonitzats el 1888). La finalitat de l'orde és la santificació dels seus membres a través de la devoció a Maria i sobretot per la meditació dels dolors i de la passió. S'havia establert a Barcelona a la fi del segle XVII”.²²

Cal aclarir que no hi ha constància de cap fundació directa dels servites de Florència ni de Roma a Catalunya fins al segle XVI, i torno a dir que la seva devoció principal no era vers els dolors, sinó sobre la pietat, que aportaren les ordes terciàries des de Roma, punt que explico més endavant.

Si resseguim els 28 llibres de *l'Inventari d'esglésies* (de Barcelona), de Josep Mª Gavin, hi trobem un apartat que ens diu que la ciutat de Barcelona fou de les primeres capitals on es fundà una església, i consta que l'any 1576

Església del Bonsuccés després de l'incendi de 1909.

Al fons, annexa la façana de la Capella dels Dolors que perdura fins avui.
Foto Gavín.

s'establí l'orde dels Servents de Maria, iniciant-se així l'expansió per terres catalanes de congregacions dedicades a “venerar a Maria Santíssima en sos Dolors”.

Gavin continua dient que “Avui a Barcelona, consta desapareguda l'església de la Mare de Déu dels Dolors, coneguda com el convent dels Pares Servites, que era ubicada a l'avui Plaça del Bonsuccés. Aquesta església sembla fou cremada durant la Setmana Tràgica de Barcelona l'any 1909”. Això ens confirma que és verídic que la casa central dels devots servites dels Dolors era en aquest lloc i plaça. Des d'aquesta casa central de les congregacions de la Verge dels Dolors es reglamenta l'orde disposada pel rei borbó Carles III, i és en aquest convent de servites on es publica el llibre “Congregante y siervo perfecto de la S.S. Virgen de los Dolores”, dividit en quatre parts, llibre “Compuesto por el R.P.M. Fra. Lorenzo Raymunde, Ex-Provincial, y corrector de la Congregación de la Adolorida Madre, fundada en el convento de la Virgen del Buen Suceso de los P.P. Servitas de la ciudad de Barcelona, con aprobación y licencia del Real Consejo expedida en Madrid a 10 de febrero del 1774, y lo dedica a la Venerable Congregación”.

²⁰ SARRET I PONS, LLUÍS. *La Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors*. Impremta Camps. Tàrraga, 1935.

²¹ TORRES I GROS, JAUME-TORRENS I FONT, JOSEP M^a. *La Venerable Congregació de la Verge dels Dolors de Bellpuig*. Pàg. 8. Impremta Saladrigués. Bellpuig 1989.

²² Enc. Catalana. Tom VI, p. 343.

En el capítulo XIX del libro en cuestión, narra com es va fer l'expansió de l'orde i les normes que s'havien de seguir, "de la hermandad que han de tener las congregaciones entre si, considerando el grande efecto y estimación que se deve hacer de las religiosas congregaciones que de la Virgen de los Dolores están fundadas en diversas partes, que à exemplo esta de Barcelona se hallan en el día de hoy fundadas en las ciudades de Segovia, Granada, Gerona, Vique, Solsona, y Málaga. En las villas de Martorell, San Hipólito, Figueras, Bisbal, Mataró, Cardona, Berga, Bagá, Torá, Cervera, Tárrega, Igualada, Bellpuig, Vilafranca del Penedés, Vilanova de Cubells, Sitjas, Vendrell, San Sadurní de Subirats, Caldes de Montbuy, Sabadell, Esparraguera, Arbós, Saúja, Valls, Olot, Camprodón, Besalú, Castelló, Manresa, Castelltersol, Granollers, Calaf, San Juan Sabadenses, Torruella, Lerda, Prelada, Palafrugell, Hostalrich, Balaguer, Puigcerdá, Fraga, Tortosa, Badalona, Guissona, Seu de Urgel, Quarter, Oliana, Jaen, Badajoz, San Pedro, Blanes, Agramunt, Bañolas, Arcos de la Frontera, Murcia; y que las oraciones de unos, y otros mueven a la Divina Piedad, que disponga se erigan y funden otras, para que ayudadas con los socorros espirituales que (ab invicem fe) comuniquen unos à otros, los congregantes crezcan en el servicio de nuestro señor, y la meditación de los Dolores de nuestra Madre Santísima por tanto las congregaciones tengan entre si Hermandad...".²³

Estampa de la
Verge Dolorosa.
Peu de la creu.

També consta documentada com a prova les processons de Setmana Santa de Barcelona, organitzades per les confraries i congregacions, processons encarregades de fer llurs sortides des del segle XVIII. Entre elles trobem la processo de la congregació dels Dolors, a l'església del Bonsuccés; la de la Sang, de la plaça del Pi i, de la Mare de Déu de la Soledat, de la Mercè. Aquestes devocions en forma de processó actuaven per separat, i es portaren a terme fins a principis del segle XX.

Origen, fundació i estada de l'orde servita a Catalunya

(Devoció i expansió de les congregacions de la Verge dels Dolors)

Segons un document estudiat ens narra que "en l'any 1580 vingueren a aquesta ciutat de Barcelona, capital del principat de Catalunya, de l'Espanya Tarraconense, els molt reverents pares Francesc Serdà, valencià, vicari general per dit regne i confessor de les monges de Santa Anna de Morvedre (Sagunt), Bartomeu Rodríguez i Alfons Camps, doctors en teologia, també valencians i els pares Antoni Sosa, Ferran Felip i un altre Rodríguez, amb lletres del Rvdm. Giacomo Tavanti, prior general de tot l'orde per delatar l'orde dels Servents de Maria Verge en tot el regne d'Espanya.

A petició de persones piadoses i devots, els consellers d'aquesta ciutat de Barcelona, per no deixar perdre tan bona ocasió, retingueren aquests pares, encomanant-los de tenir cura de l'església i casa de santa Madrona, verge i màrtir, situada prop d'una milla fora de la ciutat, a Montjuïc, on hi ha les relíquies de dita verge i màrtir, i els donaren permís per fundar el convent, des d'aquí, amb el temps es va estendre a molts llocs la religió servita, com veurem.

Els religiosos van viure 38 anys a la casa de Santa Madrona. L'any 1618, perquè el lloc era insalubre i l'aire infectat a causa d'un aiguamoll situat al peu de la muntanya, el convent fou traslladat dins la ciutat, al lloc on abans hi havia el col·legi de l'orde sota el títol del Peu de la Creu, i compraren un lloc per fabricar un sumptuós convent i església. Es va començar l'obra i va posar la primera pedra amb gran festa, amb l'assistència de molt de poble, l'Il·lm. I Rvdm. Bisbe diocesà don Joan Sentís. El març de l'any 1635, per obra i diligència del molt Rvd. P. Mestre fra Jeroni Oriol, provincial passat ara a prior, fou traslladat el convent de la casa vella (del Peu de la Creu de Montjuïc) a la nova (del Bon Succés). En presència de l'Il·lm. I Rvdm. Bisbe diocesà don Egidio Man-

²³ RAYMÚNDEZ, Fra. LLORENÇ. *Congregante y Siervo perfecto de la SS. Virgen de los Dolores*. Barcelona 1774.

rique, els consellers de la ciutat de forma oficial portaven el tàlem, i tota la noblesa acompanyava un estendard i un nombre infinit de poble, que havia vingut a la Solemnitat per veure l'església, tan ben adornada que semblava un cel". Crònica de Francesc Epiphaniu Cedo, director general, datat a Barcelona el 4 de novembre de 1667. L'original es conserva a l'arxiu de la Cúria General de Roma, escrit en italià. (Còpia Arxiu Juan Rosas).

El nom més amunt citat del Peu de la Creu, destinat a aquella casa convent fa referència a la devoció a la Verge de la Pietat, recordant el màxim dolor que patí Maria, Mare de Crist, al peu de la creu. La imatge de Maria al peu de la creu fou representada en cada església important a partir del segle XVI, recordant el divendres de Passió. El papa Sixte IV introduí la veneració a Nostra Senyora de la Pietat el 1482; aquesta decisió farà esclatar una sembra devocional mariana per tot el món cristià i és al 1540 quan comencen a sorgir a Roma les devocions marianes de la Pietat junt amb els servites de Florència.

Aquesta devoció mariana s'escampa arreu amb diferents noms, Lola, Lolita, Marisol, Mari Creu, Angústies, etc., tots ells relacionats a la Pietat, la Soledat, la Caritat, Martiri, Lamentacions, Plors, Turments i Dolors de la Benaventurada Verge Maria o del Cor de la Verge Santíssima. El papa Pius V concedí el 1570 la dedicació del divendres de passió, abans del diumenge de Rams, a la Verge Maria.

A la capella de l'església del Bonsuccés, nom instituït el 1619 (església fundada per D. Montserrat Navarro, segons crònica de Pascual Madoz), hi és introduïda a l'altar la Verge Maria, i es crea una fraternitat o confraria laica, dita també tercerola, de l'orde servita; a aquesta confraria se li concedeix les indulgències i privilegis de l'hàbit, això fa que s'uneixi aquesta amb altres confraries sorgides de Roma (concili de Trento -1545-1563-, gran reforma de l'església catòlica). També es dedica un altar al beat de l'orde, Pelegrí Lazano. Segons el cronista "la devoció d'aquesta Verge es fa popular, Mare i Fill; aleshores vingué el comissionat Rnd. P. Calixto Puccinelli, general de l'orde, i el visitador general Rnd. Silvestre i Maria Silva, priors de Gènova, l'any 1660, al juny, i es parla de fer una gran festa de la Verge Adolorida amb el poble, de la forma com explica a continuació (els frares de l'orde), de dita santa imatge (...), el pare general diu que, comissionat l'any 1663, canvia el nom i títol del convent, dit primer del Bonsuccés, pel dels Dolors. El papa Innocenci X adequa aquesta denominació dedicant-li una nova butlla papal des de Roma, el 2 d'agost de 1647...".

Essent el 1661 vicari general d'aquesta província i comissionat el P. Puccinelli, assistiren el prior de la confraria dels Dolors, Martí de Sant Giovani; Pare Galvan, cavaller; Rafel Coma i Gironi Batista, mercaders, instituïren la processó dels Dolors de Maria amb l'autorització de l'orde. En aquesta processó hi concorregueren els frares dominics de Palma, i voltaren per tota la ciutat amb molt fervor del poble manifestant d'aquesta manera una gran devoció a la Verge Maria dita la Dolorosa.

Aquesta processó es feu de la següent manera, en primer lloc la iniciava un centurió romà, armat i revestit de ferro, recordant segons el mandat de Pilats el manament o l'ordre que dictà aquest de guardar el sepulcre de Crist; el seguia un estendard o domàs negre amb cordons i fil de seda; després continua un sergent i grup amb espasa i túnica negra, amb la corona reial i blasons. El gran seguici porta l'estendard amb el gran emblema de la Passió. Els fadrins emmenen el primer dolor, la presentació de Jesús a Simeó. El segon dolor, la fugida a Egipte, és portat per membres de l'orde. El tercer dolor representa el fill Jesús davant els doctors, el quart és el Crist amb la creu, el cinquè és el Crist crucificat, el sisè és la Verge davant el seu fill mort, i el setè dolor és representat pel sant sepulcre.

Segueix aquest grup uns portadors vestits amb túnica negra portant un llençol o domàs negre on hi ha pintada la Verge que ensenya l'hàbit (...) amb unes lletres daurades on s'hi llegeix "Fill doloris mei, vesten susipte servi".

Acaba la processó la Verge Adolorida amb les set espases clavades al pit. La processó, després de voltar per tota la ciutat, entra al temple parroquial de Santa Maria del Mar, passant pel davant el Palau del President.

Dibuix de la Verge dels Dolors portada en processó.

Dibuix que mostra com era conduïda la imatge de la Verge antigament

Unes 53 atxes acompanyen i il·luminen la processó, seguides per 700 persones vestides amb túnica que porten ornaments propis dels dolors. En total foren 1.000 les persones participants a la processó.

L'any 1663, l'11 de febrer, neix la congregació de tercerols de l'hàbit, segons la regla de Martí V. Aquesta congregació és formada per dos grups o classes, els homes i les dones. L'esmentat any es reuneixen amb molta aflluència i "acorden la voluntat de fer un gran i sumptuós oratori, i es decideix que la seva construcció serà de 95 pams de llargària i 32 d'amplada...".

La congregació comptava aleshores amb 160 persones de variat nivell social, classe i condicions; eclesiàstics, abats, diaques, canonges, sacerdots, cavallers, mercaders i altres. En aquelles dates és prior el gran Conseller del Principat, l'abat benedictí de Besalú, Francesc Pons.

Una guspira de la devoció d'aquesta congregació catalana de Barcelona esclatà a 340 milles, il·lusionant els habitants de la ciutat castellana de Segòvia. El bisbe d'aquesta ciutat, "el Rmo. Don Dídac de Escolano, sol·licità als mestres de la nostra congregació, formar part de la congregació, donat que hi havia 105 persones de totes les condicions que hi volien ingressar i ésser fidels i observants de la regla. Aquest nou grup de congregants de Segòvia el formaven 14 canonges i els fidels de la parròquia de la ciutat, 32 cavallers, 105 sacerdots i gent d'alta condició, sota la presidència del bisbe d'aquella ciutat. De seguida es donà facultats per crear a Segòvia una congregació similar a la de Barcelona, essent aprovada pel nostre pare provincial, P. M. Fra Ildelfons (Pons), que concedí la facultat al bisbe de la fundació a la parròquia de San Andrés, apòstol, de la ciutat de Segòvia, el 26 de febrer de l'any 1667".²⁴

L'any següent, el 1668, "una demanda semblant porta a concedir la creació d'una congregació dels Dolors a la ciutat de Granada, agermanada amb la de Barcelona. Aquest any el Papa concedeix a l'orde dels servites el privilegi de celebrar la festa dels set dolors de la Pietat, o Mater Dolorum, el tercer diumenge o el 15 de setembre, segons promogué des de principis del segle XVI".

Fent un resum dels fets explicats argumentem que al segle XVII, el 1618, es funda el convent del Bonsuccés de Barcelona, i que pas-

sa a dir-se dels Dolors l'any 1647; el nom sembla que sorgeix per voluntat pròpia de la població barcelonina. En l'esmentat any la ciutat de Barcelona patia la pesta que feu milers de morts. El principat de Catalunya sofria alhora la guerra dels segadors, i a la pesta s'hi sumava la fam i la misèria causades pel conflicte bèl·lic. El poble sofria doblement i, en la postguerra sorgí la devoció a la Mare de Déu o Verge dels Dolors. Captivats els barcelonins amb l'espectacular processó del 1661, fa que dos anys després es fundés una església annexa al convent, amb una congregació laica terciària servita, i es comença a estendre la seva devoció des d'allí arreu de Catalunya i després a Espanya.

A Catalunya sembla que a l'orde servita interessa primer promocionar la construcció de convents. Tal com he pogut comprovar pel llistat, les congregacions sorgeixen amb força. L'ordre d'admissió d'aquestes i aquells explicaré més endavant. El primer convent se l'anomena sempre del Bonsuccés, i al seu altar s'hi venera la imatge de la Pietat, esculpida per l'artista Juan Cra, la Mare que abraça el seu fill Jesús, mort al peu de la creu, datat el 1670.²⁵

Cal mencionar que a finals del segle XVII consta que a Barcelona hi ha vuit congregacions devotes i dedicades a Crist, onze a Maria, dotze a diversos sants, tres a santes i una a l'àngel custodi. De totes elles sobresortí la congregació dedicada a la devoció a la Verge dels Dolors, a causa possiblement de la poca dinamització de les altres devocions existents en aquella època.

Com ja he dit anteriorment fou l'any 1663 quan fra Francesc Epifani Sedó, de l'orde servita (OSM), fundà la primera congregació i és la més antiga de les dedicades als Dolors. Aquesta fou la referència i model de moltes altres, dins i fora de Catalunya, fins la desamortització del 1835.

Respecta a la denominació de Verge dels Dolors, ens consta que ja estava arrelada en la ciutat de Girona a la baixa edat mitjana, ja que el clergue Arnau de Colomer, funda al 1410 una capella sota el nom dels Dolors al claustre de la catedral gironina, dotant-la d'un benefici conegut per la Transfixió, nom en aquest cas localista.²⁶

És el papa Innocent XI, l'any 1692, qui anomena la Pietat Dolorosa com Verge patrona i principal de l'orde dels servites, i és a partir d'ara quan s'estén i es promociona el nom de

²⁴ Crònica de Francesc Cedó, fonts de l'arxiu de Joan Rosàs.

²⁵ PÉREZ SANTAMARIA, EURORA. *Escultura barroca. Catalunya*. Arxiu Joan Rosàs.

²⁶ SUREDA JUBANY, MARC. *La congregació dels Dolors de Besalú*. 1999.

la Verge dels Dolors o Adolorida, reconvertint el nom de les imatges de la Pietat com a Dolorosa, i les confraries a congregacions. Amb aquest fet els servents de Maria, seguidors dels fundadors de Florència, es fan seva la nova denominació dels Dolors com a matriu del col·lectiu de la seva identitat, i així ho demana la nova societat religiosa i laica a finals del segle XVII.

A partir del 1692 és quan apareixen moltes fundacions de noves congregacions, possiblement són fruit d'antigues confraries marianes, que se sumen i agermanen amb la casa central servita de Barcelona. Moltes d'aquestes noves formacions procedeixen d'altres organitzacions religioses de fidels tercerols.

Les fundacions de la Verge dels Dolors apareixen primer de les sumes de fidels, tant de pobles petits com de ciutats, i de tots els estaments socials. Un cop reunits es predisposen en formar una congregació sota el nom dels Dolors, se'ls explica que seran regits pels anomenats servents de la Verge Maria i que es regiran amb les seves ordenances i normes, regles i oracions; finalment es passa a escollir els càrrecs de prior i corrector, etc., donant així per constituïda i establerta la nova fundació.

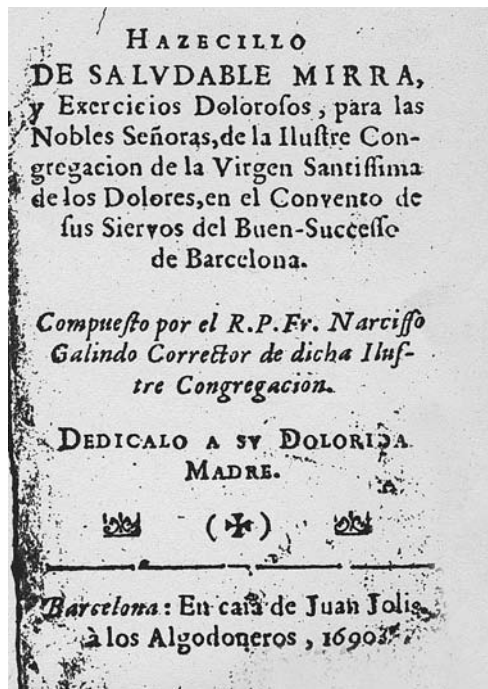
Convents fundats pels servites

L'any 1580, Peu de Creu, Sta. Matrona (a Montjuïc) Barcelona.
 Any 1598, Peu de la Creu, València.
 Any 1602, Peu de la Creu, Quart (València).
 Any 1605, Verge Maria de Bell-lloc (Puigcerdà).
 Any 1606, Verge de la Gràcia, Empúries.
 Any 1607, Sant Llorenç, Vila Rodona.
 Any 1609, Sant Boi.
 Any 1611, Sant Marçal, Tortosa.
 Any 1612, Sant Miquel Àngel, del Castell Montar, Sororb (València).
 Any 1617, St. Miquel Arcàngel de la Cova (Saragossa), refundat l'any 1449.
 Any 1618, Peu de Creu, del Bonsuccés (Barcelona).
 Any 1638, St. Martirià de Banyoles (Girona).
 Any 1658, Hospital de Balea (Osca).

Tots els convents de Barcelona tenen el nom de Peu de Creu, si bé però, se'ls coneix com del Bonsuccés, i a la vegada aquests també eren reconeguts com dels Dolors, segons denominació donada per la butlla papal del 2 d'agost de 1647.

Llocs on s'establiren o es fundaren les congregacions servites terciàries devotes a la Verge dels Dolors de Catalunya i Espanya

Any 1663, 11 de febrer, convent del Bonsuccés o dels Dolors.

Portada del llibret
 dedicat a la
 Dolorosa Mare,
 de Narcís Galindo,
 impulsor de la
 veneració, editat a
 Barcelona el 1690).

Any 1667, 26 de febrer, parròquia de St. Andreu de Segòvia.
 Any 1668, ciutat de Granada.
 Any 1678, Figueres.
 Any 1679, Sant Boi de Llobregat.
 Any 1685, Martorell.
 Any 1687, Sta. Catalina de l'Hospital, Girona.
 Any 1687, Sant Hipòlit de Voltregà.
 Any 1689, Vic.
 Any 1690, Hospital de la Soledat (des del 1606), Solsona.
 Any 1692, els servites tenen el patronat marià i devocional de la Verge dels Dolors.
 Any 1693, 18 de desembre, Mataró.
 Any 1693, Hostalric.
 Any 1693, Cardona.
 Any 1693, Igualada.
 Any 1693, Vilagrassa del Penedès.
 Any 1693, Berga.
 Any 1693, Bagà.
 Any 1693, Caldes de Montbui.
 Any 1693, Sitges.
 Any 1693, Verdú.
 Any 1693, Sanaüja.
 Any 1694, la Bisbal.
 Any 1694, Vilanova de Cubelles.
 Any 1694, Arboç.
 Any 1694, el Vendrell.
 Any 1694, Esparreguera.
 Any 1694, St. Sadurn de Subirats.
 Any 1694, Torà.
 Any 1694, Bellpuig.
 Any 1694, Torroella de Montgrí.
 Any 1694, Màlaga.
 Any 1695, Valls.
 Any 1699, Besalú.
 Any 1700, Olot.
 Any 1702, Camprodon.

Any 1702, Tàrraga.
 Any 1704, Manresa.
 Any 1710, Amer.
 Any 1717, Castelló d'Empúries.
 Any 1717, Hospital de Sta. Maria, Lleida.
 Any 1718, Palafrugell.
 Any 1718, Peralada.
 Any 1718, la Seu d'Urgell.

Des del 1718 al 1723 el llistat de Lleida dóna noves congregacions.

A Badajoz
 Sabadell
 Sampedor
 Agramunt
 Reus
 Banyoles
 Arcs de la Frontera
 Fraga
 Múrcia
 Quart (València)
 Jaén
 Tarragona
 Cardedeu
 Loja (La Corunya)
 Lucena
 Granollers
 Calaf
 Pobra de Lillet
 Sant Joan de les Abadesses
 Guissona
 Baza
 Àger

Plànol de Catalunya amb les capelles dedicades a la Verge dels Dolors, orientatiu.

Cervera (dita de la Pietat, 1619)
 Balaguer
 Olesa de Montserrat
 Puigcerdà
 Tortosa
 Any 1723, Badalona.
 Any 1730, Oliana.
 Any 1731, Blanes.
 Any 1734, Calonge de Mar
 Any 1745, el llistat de Bellpuig aporta noves congregacions.
 Sant Mateu
 Ripoll
 La Corunya
 Lorca
 Barcarrota
 Fernan Núñez
 La Guàrdia de Tremp
 Any 1750, Santa Coloma de Farnès.
 Any 1758, Sant Hipòlit Sacalm.
 Any 1774, llistat del provincial Raymúndez "Congregante y Siervo Perfecto de la Sm. Virgen de los Dolores".
 Castellterçol
 Sant Pere
 Des de l'any 1749 al 1775, al llistat de Mataró apareix:
 Ponts
 Tremp
 Cartagena.

L'any 1788, al llistat de Besalú hi apareix:
 Any 1788, Arenys de Mar.
 Any 1790, Sant Feliu de Guíxols.
 Any 1816, Capellades.
 Any 1860, S'Agaró (Castell d'Aro).

Congregacions sense data:
 Sant Llorenç de Morunys, Montblanc, Sarral, Juneda, Mieres, Palamós.

Per a finalitzar, anotem l'última congregació apareguda l'any 1988, que és la d'Alpicat. Veure planell general de Catalunya.

(.) senyal llista de fundacions de Barcelona.
 (+) senyal on hi ha congregacions actualment.
 (x) senyal on hi ha una congregació viva.

El privilegi papal d'Innocent XI del 1692, nomenant patrona de l'orde servita a la Verge dels Dolors, uní aquesta orde durant un període de dos anys a 23 congregacions esteses per tot Catalunya; si bé moltes d'elles no foren pas organitzades pels frares servites, si no per altres ordes terciàries laiques u ordes de pares franciscans, dominicans, benedictins, etc., o per simples sacerdots de les diòcesis, com de Solsona, la Seu d'Urgell o de Barcelona. Fins aleshores els servites tenien 7 congregacions a Catalunya i 2 a Espanya. En concret, el 1694 passaren a tenir 32 congregacions reconegudes amb el nom dels Dolors.

Des del 1695 al 1699 es fundaren a Catalunya sis congregacions, i cap a fora en aquest mateix període de temps.

En la postguerra de la guerra de Successió, entre el 1717 i 1723, hi ha una gran devoció religiosa a Catalunya vers la Verge dels Dolors, sorgint 23 noves congregacions al Principat, i 10 més a Espanya.

El 1774 fra Llorenç Raymúndez publica en el seu llibre "Congregante y siervo perfecto..." una llista amb els noms de les congregacions existents segons l'ordre d'ingrés a la central servita del Bonsuccés de Barcelona, en aquesta llista hi consten 62 congregacions a Catalunya i 8 fora; a finals de segle n'hi han 72 a Catalunya i 13 a Espanya, en total hi consten 85 congregacions germanes.

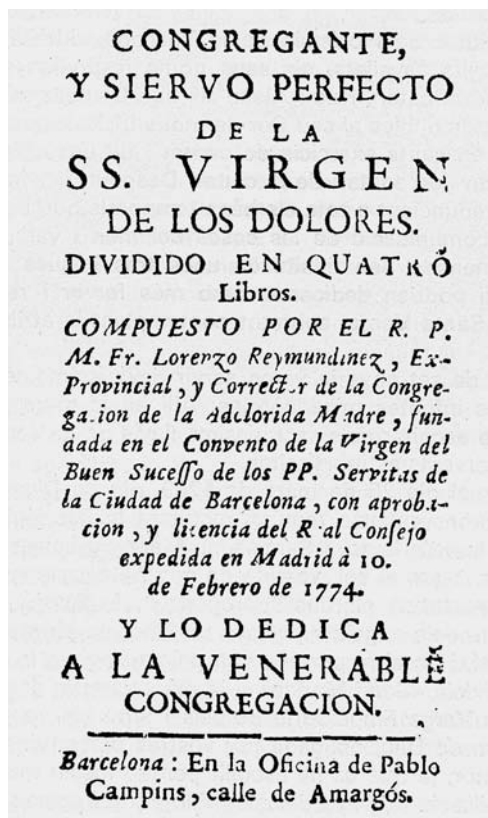
Després de la guerra del francès es viu una revifalla de congregacions però li segueix una davallada amb les anomenades guerres carlines, amb la proclamació de la Verge dels Dolors com a patrona d'Espanya. Aquest fet polític reprimeix devocions en certs sectors, i en la desamortització del 1835 fa minvar fins quasi desaparèixer en gran part de Catalunya.

Davallada i ressorgiment dels servites a Catalunya

És a partir de l'any 1835, amb l'exclaustració ordenada pel govern espanyol, quan desapareixen tots els convents de Catalunya i Espanya, i entre ells les nombroses comunitats servites. Només es mantingueren els terciaris laics que alimentaren viva la flama i l'esperit servita. Sense l'impuls dels frares s'anaren perdent els lligams que mantenia l'orde amb totes les congregacions dels Dolors, i moltes d'aquestes institucions es desferen, entre elles la principal, la congregació de Barcelona.

Com escrigué Madoz, després del 1835 "el convent del Bonsuccés de Barcelona passà a ser quarter militar, si bé l'església de la congregació dels Dolors continuà funcionant, i s'organitza de nou el 1846, tornant a fer-se la festa gran dels Dolors, amb la processó del diumenge de Rams".

Però amb la desgraciada revolta obrera de Barcelona del 24 d'agost de 1909, en l'anomenada Setmana tràgica, fou assaltada i resultà cremada l'església de la congregació dels Dolors, de la que els congregants laics no pogueren refer-se i poc a poc anaren desapareixent els antics congregants dels Dolors de Barcelona. El convent servita del Bonsuccés i annexos passen sota l'orde de la Mercè, descuidant-se dels terciaris i pri-

Portada llibret de fra
Llorenç Raymúndez,
Barcelona, 1774.

mera congregació dels Dolors, matriu de totes les fundacions peninsulars. No és fins passada l'última guerra civil, vers l'any 1947, que tornen els servites a l'estat espanyol i funden novament la seva província amb seu a Madrid.

Les congregacions dels Dolors de Catalunya quedaran al marge i passaran 50 anys, fins el 1997, que s'interessa per elles el pare provincial de l'orde dels servites a Espanya i connecta amb el que quedava de les antigues congregacions catalanes, organitzant una trobada de totes elles des de Badalona.

De les més de 70 congregacions distribuïdes per tot Catalunya que existien en aquell moment, es varen trobar 28 amb congregants, si bé només n'hi havia 13 que seguien organitzant les seves activitats tradicionals, o sigui que funcionaven realment.

La trobada de les congregacions i servites terciaris tingué lloc al monestir de Montserrat, el 16 de febrer de 1997. Feia 162 anys (des de la desamortització del 1835) que s'havia trencat tot lligam entre les congregacions catalanes i de l'orde terciari servita. A la retrobada hi assistí el P. Provincial fra Manuel M. Fontanet i el seu assistent el P. Climent M. Paejà; junts feren una missa conventual a Montserrat, celebrada pels pares servites, els sacerdots correctors de les congregacions, conjuntament amb la comunitat benedictina del mo-

nestir. S'acordà fer un cop a l'any una trobada de congregacions catalanes, a celebrar el primer diumenge de quaresma.²⁷

La germandat dels servites i congregants catalans es ratifica fent pública la seva "Regla de Vida de l'Orde Seglar dels Servents de Maria". S'imprimeix en català, el dia 12 d'octubre de 2002.

Actualment els servites tenen 7 convents a tot l'estat espanyol, cap a Catalunya. Al País Valencià n'hi han dos, un a València i l'altre a Dènia. El cap visible de dites fraternitats és el frare Antoni Moreno, que regenta les congregacions comuns des de Madrid.

Els orígens de l'orde tercera de seglars de Maria, abans d'establir-se a Barcelona

L'orde servita sorgí en l'ambient d'efervescència política, econòmica i religiosa que dominava la Itàlia de principis del segle XIII.

La tradició o llegenda ens narra com set mercaders de Florència, entre els quals regnava l'amistat i l'ideal cristià, ingressaren en un grup de penitents que gestionava un hospital per a pobres, peregrins i malalts, anomenat Societat de Nostra Senyora. Els seus membres eren coneguts pels Servents de Maria. Per reconciliar-se amb Déu a través dels dolors de Maria practicaven la penitència i la pobresa acollint-se a l'advocació mariana. La tradició narra el fet ocorregut el 1233 d'una aparició de la Mare de Déu als set devots servents, on la Verge els féu donació de l'hàbit negre en senyal de dol i viduïtat, semblant amb el que ella portava en la manifestació.

En aquell temps la mentalitat religiosa canvià amb la nova orde fundada el 1208 per Francesc d'Assís, aprovada pel Papa Innocent III. Dels seguidors de Francesc d'Assís, els frares o germans franciscans mendicants, sorgí la primera orde (OFM, Ordo Fratrum Minorum), seguida de tres grans branques: els conventuals (OFM Con.), els caputxins (OFM Cap.) i la tercera (VOT), seguida pels seglars franciscans i per diversos religiosos i religioses terciaris de moltes altres congregacions.

A rel de l'aparició de la Verge a Florència, el Papa envià al frare dominic Pere Màrtir per a investigar els servites que s'havien traslladat a una ermita situada al Montse Senario, que més tard serà el centre espiritual de l'orde servita de Maria (OSM). Aquests eren coneguts com els germans servites de Maria, dirigits per Felip Benici, cap de l'orde, i seguidors

de la regla de Sant Agustí. Des d'aleshores s'expandeixen per tot Europa, majoritàriament a Itàlia i Alemanya, on s'instituí per primer cop al segle XV, segons la llegenda, la festa de la Mare de Déu dels Dolors o l'Adolorida el 15 de setembre, estenent-se per tota l'Església sota el patrocini de Pius VII i més tard refermada per Pius X.

L'arrel de l'orde dels Servents de Maria, està doncs, des del seu inici, íntimament lligada a la vida religiosa des de la perspectiva laica; per això podem considerar la Tercera Orde Servita com l'eix o pedra de toc de l'activitat dels pares servites, aprovada definitivament el 1424 mitjançant la butlla papal de Martí V. Reglamentada l'orde els terciaris fundaren confraries servites, adoptant multitud de denominacions: companyies, associacions i congregacions.

El 1540 es creà a Roma la unió de totes les congregacions marianes sota l'advocació de la Pietat, tant dels servites com pels franciscans, dominics, etc. Aquestes ordes marianes foren impulsades amb força en el Concili de Trento, del 1545 al 1563, en la reforma de l'Església Catòlica Romana.

Els servites vingueren a Barcelona l'any 1580, establint-se en una petita ermita en la muntanya de Montjuïc, sota l'advocació de la Santa Matrona, on veneraren la Verge al Peu de la Creu.

L'orde tercera de seglars o servents de la Verge Maria

Com el seu nom indica, l'orde estava dins una societat religiosa que compartia unes regles inspirades que aglutinaven una societat, subjecta a aquelles mateixes regles i normes necessàries per a organitzar religiosos i seglars, homes i dones, per assegurar llur supervivència i el progrés que comporta la constitució d'unes regles d'ús elemental i regulador de les relacions entre elles i el funcionament de la societat religiosa establerta.

Aquella societat, en aquest cas religiosa, tenia diversos organismes de poder entre si. Els de primer orde eren els homes o frares; En el segon estaven les dones o monges, i en un tercer orde hi havia el mixt, d'ambdós sexes i laics, que eren els seglars. Tots ells són dins unes regles de l'orde terciària, d'aquesta fórmula sorgiren diverses ordes religioses dites mendicants (que reben aportacions); d'igual forma estan els franciscans, dominics, agustins, carmelites, servites, mínims, trinitaris i mercedaris, els quals coincidiran plegats en la mateixa època, segles XVII al XVIII.

²⁷ Butlletí de la Venerable i Discreta Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Núm. 1, febrer de 1998. Badalona.

Dins l'orde terciari hi pertany aquell fidel cristià que sense deixar la vida quotidiana professa l'obediència a una regla amb la finalitat d'assolir una major perfecció evangèlica, sota la direcció i guiatge d'algun orde mendicant. En el nostre cas l'orde servita és la que donà major projecció i incidència social vers la devoció a la Verge Maria, fundant nombroses congregacions arreu de Catalunya.

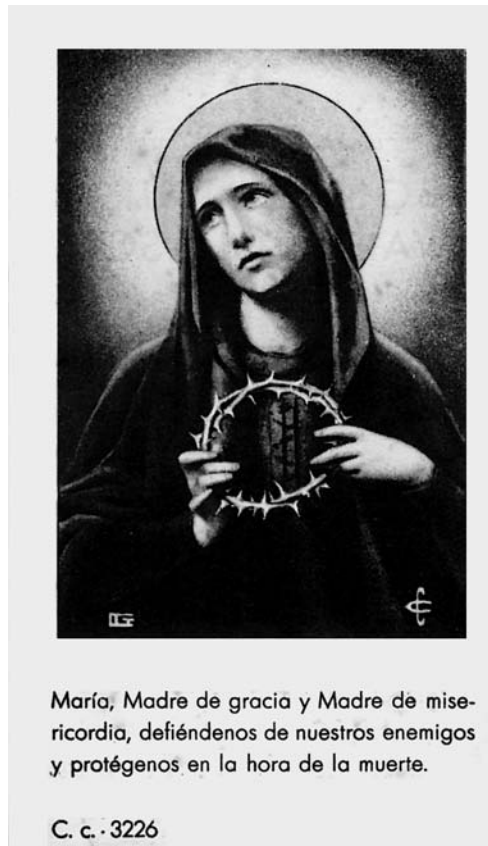
Pel que respecta a l'organització i govern, com he dit, es regien a semblança de les venerables ordes dels frares menors franciscans i dominics.

La tercera orde servita se la coneixia també com a orde de Sant Agustí i orde dels frares servents de la Benaventurada Verge Maria. L'any 1692 el papa Innocent XI nomena patrona principal dels servites a la Verge Maria i l'orde és coneguda amb el nom de Servents de la Verge dels Dolors. Fou així com començaren a formar congregacions per tot Catalunya, i després a Espanya, amb la devoció dels Dolors de la Verge Maria, amb la benedicció, reconeixement, privilegis i indulgències del Papa Benet XIII, que instaurà la festa dels Dolors el 26 de setembre de 1724.

Sobre la manera de vestir la indumentària pròpia dels servites era una túnica de tela basta, penitencial, modesta i severa, utilitzada en els afers interns o externs del congregants en les festes commemoratives d'abans, un cop passat l'auge només s'utilitzà aquest hàbit en les processons posteriors.

El papa Juli II, al 1508, decidí reduir el seu ús als tercerols, o terciaris, per la seva accentuada austeritat, ja no només per la vida en els palaus renaixentistes, sinó també en els obradors o tallers. Sembla que al segle XVII-XVIII els que havien professat en l'orde terciària amagaven la severa túnica de basta tela, fins que el papa Climent XI (1704) permet que l'hàbit adopti unes dimensions i estructura més adients.

Per altra part el congregant servita tenia una certa posició entre la societat, la característica del terciari, a l'hora de fer nous adeptes o congregants, tendia a reclutar individus de posició privilegiada, "n'hi havia prou de recolzar-ho amb l'obra del Pare Director Fra Galindo, OSM, titulada "Norte del Congregante", publicat a Barcelona el 1700, on s'inclou una llarguíssima llista d'il·lustres congregants dels Dolors, entre els quals destaquen papes, bisbes, emperadors, reis i reines, i prínceps, i el que és més interessant, un nodridíssim repertori de la noblesa hispànica i catalana de l'è-

María, Madre de gracia y Madre de misericordia, defiéndenos de nuestros enemigos y protégenos en la hora de la muerte.

C. c. · 3226

poca. Aquests darrers, entre homes i dones, superen el centenar d'individus". Això recolza el prestigi de l'orde terciària i contribueix a donar una sensació d'ennobliment a tot aquell que en forma part i en el fet que és veritat que no es tanca la porta als que no són nobles, però indubtablement constitueix un reclam molt atractiu sobretot pels qui hi són. La cosa canvia amb la desamortització i es desfan la major part de congregacions.²⁸

Un altre fet característic és el res de la corona de la Verge Maria, o corona dolorosa; el res del rosari amb els misteris de dolor i el seguiment del septenari, que sol ser la concentració de fidels durant els set dies anteriors a la festa gran del Dolors, el divendres de Rams. Durant els dies del septenari es contemplen els dolors de la Verge, es feia el res del rosari, i es meditava amb els sermons de predicadors.

La direcció de les congregacions servites, segons les bases matriu de la casa o convent del Bonsuccés de Barcelona, a partir del 1692, no estava pas confiada als seglars sinó a un corrector de l'estament eclesiàstic local, sovint de l'orde servita. El pare, frare o mossèn de capella, era el principal director de dites congregacions i del seus sants exercicis, renovant-se o confirmant el seu càrrec cada tres anys; els demés oficials, aquests de l'es-

²⁸ SUREDA JUBANY, MARC. La congregació dels Dolors de Besalú. 1999.

tament secular, s'elegien mitjançant votacions del mateixos congregants cada dos anys, en la data del divendres següent de l'Ascensió del Senyor. L'organisme estructural quedava de la següent manera: el prior, que es cuidava de l'economia; dos discrets o consellers; un mestre de novicis; un secretari; un receptor de les almoines; sacristanes, ostiaris o porters, infermers i consultors, tenint cura cadascun del seus respectius oficis.

Els que professaven en el tercer orde servita havien de resar cada dia set parenostres i set avemaries, un memorial del Dolors de la Mare de Déu; a diferència del altres grups de tercerols que tenien moltes més obligacions de pregària, aquest fet segurament explica el gran increment d'adeptes a aquella congregació per la mínima obligació de res i, també pel prestigi que hi hagué amb la incorporació de membres provinents de la noblesa europea. Segons deixa escrit Josep de Segarra i Baldrich, servita de Barcelona, tot congregant coneixedor de l'estat que ha pres a l'entrar en la "Venerable Congregació del Dolors, veritable Orde Tercera de la Religió del Servites, a més a de tenir la vida pròpia d'un cristià exemplar, no ha de passar mai ni un sol dia de la seva vida sense recordar-se del set principals dolors de la seva adolorida Mare".

Pel que fa a l'origen i desenvolupament del tercer orde servita, estaven exhortats a combregar els dies de gran solemnitat, a més a més de la comunió mensual, i eren estimulats a participar activament en els actes comunitaris a fi de guanyar les indulgències atorgades per la Santa Seu als terciaris servites. En Segarra ens explica com era la vida religiosa del terciari o congregant servita a la Catalunya del mil set-cents. Vestien hàbit telar durant les cerimònies litúrgiques i només portaven habitualment l'escapulari negre, propi dels terciaris servites.²⁹

Josep de Segarra i Baldrich fou un "noble de Catalunya, doctor en dret, acadèmic de la Reial de les Bones Lletres i congregant de la B.V. Maria Adolorida". De Segarra escrigué el llibre "Historia del Origen y Fundación del Sagrada Orden de los Siervos de María", publicat l'any 1767, a Barcelona, i dedicat "a l'Excm. Sr. Príncipe Pio (de Saboya)", el famós marquès de Castel-Rodrigo, mort a Madrid el 1723 i, dedicat també al P. Galindo, autor del "Norte de Congregantes" (publicat a Barcelona el 1700). La primera part de l'obra de Segarra la dedicà al "Serenissimo Señor D. Jorge Landgrave de Hossia, príncep de

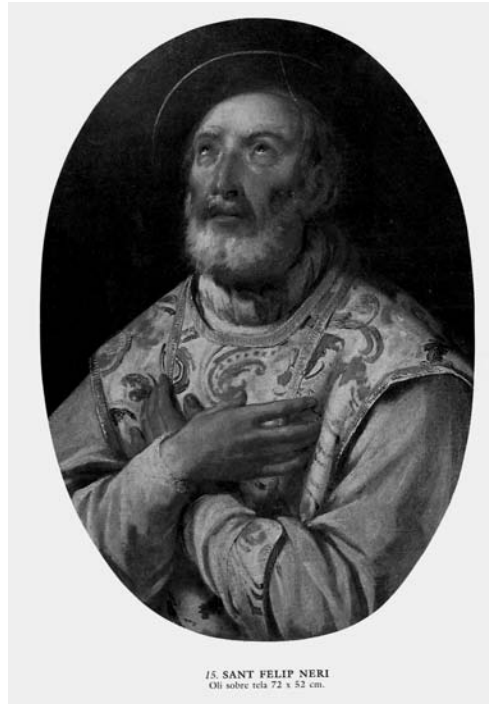
Hisfeldia (Jordi de Hessen-Darmstadt), virrey i capità general de Catalunya", fervorós austriacista que moriria durant l'atac del castell de Montjuïc el 14 de setembre de 1705; en la segona part d'aquest llibre hi trobem una relació de les famílies més aristocràtiques d'Europa, que pertanyen al tercer orde servita. Aquesta llista està significativament titulada com "Lista de personas insignes de la Congregación de la Virgen Santísima de los Dolores", llista seguida d'un apartat dedicat a papes, cardenals, bisbes, emperadors, reis, reines, prínceps i nobles, posant de relleu totes les nissagues familiars dels regnes i principats de la península ibèrica i d'Europa.

Referent als terciaris servites de Catalunya en mostro tot seguit un petit resum extret de l'obra "Els terciaris a Catalunya durant els segles XVII i XVIII", de Valentí Serra, de Manresa; i del "Libro de las fundaciones de Congregaciones de los Dolores", volum conservat a l'ACA Monacales-Hacienda.³⁰

Els servites terciaris de Catalunya "tenen el seu inici fundacional a Girona l'any 1687. Ubicaren l'església de Santa Caterina, màrtir de l'Hospital. El primer corrector fou el canonge penitenciarí de la catedral, i en fou nomenat prior l'ardiaca d'Empúries; el 1689 es fundà una congregació de terciaris servites a Vic (amb l'assistència del bisbe Antoni Pasqual, terciari servita), l'any 1690 s'eregí a la capella Hospital de Solsona i el 1685 a Martorell (segurament a la parròquia), l'any 1687 es funda la de St. Hipòlit de Voltregà (junt amb les de Mataró, Hostalrich i Figueres). Els anys 1693 i següent és quan els tercerols servites assoleixen la seva màxima expansió en el Principat, amb diverses fundacions, de primers, el 1693: a la parròquia de Cardona, Igualada i Vilafranca del Penedès, a l'església de Nostra Senyora dels Socors, a Berga i Bagà (en aquesta darrera població, en la capella del SS. Rosari, a extramurs de la vila), a Caldes de Montbui, Sitges. L'any 1694 es funden la de la Bisbal, Vilanova de Cubelles, l'Arboç, el Vendrell, Esparreguera (i segons sembla les de St. Sadurní de Subirats, Bellpuig, Torà i Torroella de Montgrí). L'any següent es funda a Valls a l'església de Sant Antoni (1695). Les fundacions restants de fraternitats de terciaris realitzades pels servites tenen lloc durant el segle XVIII (normalment les congregacions s'erigiren a les esglésies parroquials, o a les capelles dels hospitals municipals). L'any 1700 hi ha la fundació de la congregació dels Dolors a la capella de St. Jaume de l'Hospital d'Olot; el 1704 a la capella de St. Miquel de

²⁹ SERRA DE MANRESA, VALENTÍ. *Els terciaris de Catalunya*. Pàgs. 173-176.

³⁰ Serra, Valentí, Op. Cit., pp. 180-81.

Manresa, i el 1718 a Palafrugell (a l'hospital), Peralada i a l'hospital d'Oliana; finalment el 1758 es fundà la de St. Hilari Sacalm. Totes aquestes fundacions estaven autoritzades pel provincial de la Sagrada Religión de los Siervos de María en España (amb residència a Barcelona), i malgrat el clericalisme de les congregacions servites, on els correctors i priors dels tercerols seglars solien ser nomenats de la clerecia secular, a les juntes hi havien seglars amb representació oficial. Els servites de Barcelona gestionaren també les fundacions de Segòvia el 1667, a Granada el 1668, i al col·legi dels PP Clérigos Menores de Màlaga, el 1694³¹.

Arreu de Catalunya, però, algunes fundacions foren directament fundades pels pares servites com a exemple de Barcelona, altres més antigues formen part de les institucions de pares mendicants, com ara els franciscans, orde que organitza tercerols abans que existissin els servites. Altres fundacions foren organitzades per sacerdots diocesans, i altres congregacions sorgiren d'entre els laics, religiosos practicants, units amb els seglars.

Les fundacions a les diòcesis de Girona foren establertes principalment pels pares servites; la congregació dels Dolors es fundà a la capital el 1687, a l'església de Santa Catalina, màrtir de l'hospital de Girona; aquesta con-

gregació va tenir per corrector el prior del convent de Castelló d'Empúries. L'any 1606 fundaren el primer convent servita de Catalunya a la vila de Puigcerdà, dit del Bell-lloc. El de Besalú fou fundat el 1699 per un clergue barceloní molt proper als servites. A Banyoles es funda la congregació l'any 1787, si bé tenia influències dels franciscans caputxins, com passa amb el de Figueres i altres.

A Mataró funda la congregació el seglar Mn. Francesc Garrido, amb llicència del bisbe de la diòcesi de Barcelona, Mn. Manuel d'Alba. L'any 1693 entra a formar part de la comunitat servita, el 1695 dita congregació s'agrega a la de Barcelona.³¹⁻³² En dita congregació s'hi troben visibles les influències de les ordes dels franciscans i de l'oratori de Felip Neri; els dos sants hi són representats a l'altar principal de la capella de Mataró.³³

Un altre cas de fundació d'una nova congregació fou la concentració de laics i seglars procedents d'altres confraries desfetes que s'uniran, per exemple a Lleida. Després del desastre de la guerra de Successió l'any 1717 demanaren poder organitzar la congregació dels Dolors, encapçalant la fundació el bisbe de Lleida. S'admet per part dels servites de Barcelona l'any 1718 i s'estableix a l'hospital de Sta. Maria, i més tard passa a l'església del Roser, o convent dels Dominics, el 1737.

³¹ FERRER CLARIANA, LLUÍS. *Santa Maria de Mataró*. 1971.

³² Capella dels Dolors (Basílica de Sta. Maria de Mataró). 1998.

³³ GARCÍA MAZARICO, FERRAN L. *Historia de la Real y Venerable Congregación de Ntra. Sra. de los Dolores de Lleida*. 1999.

Els terciaris a Catalunya

És digne de menció que els reis de la corona catalano-aragonesa també tenien connexions terciàries amb els franciscans i també amb el famós pensador mallorquí fra Ramon Llull. Segons l'estudi fet per l'historiador pare franciscà caputxí, Valentí Serra, ens diu en la seva obra "Els terciaris a Catalunya, en els segles XVII-XVIII" que "des del segle XVI començà un segon període en la història dels franciscans, els frares menors o observants continuaren vivint poc o molt independents, bé que sota el mateix general. Durant el segle XVII, el moviment d'atracció vers la Venerable Orde Terciària franciscana es generalitza moltíssim a causa del zel que al llarg de la dissetena centúria s'havia proposat com un dels principals objectius, la difusió i promoció del terç i, per això, tant en els capítols generals, com en els provincials, se n'aconsellava l'expansió. Aquesta promoció franciscana contrarià als sobirans d'arreu d'Europa quan, els framenors que exercien la funció de confessors reials, induïren a vestir l'escapulari franciscà als sobirans i sobiranes de la Casa d'Àustria, Savoia i Gonçaga, principalment. La cort hispana, en temps de Felip III ingressà en bloc al tercer orde franciscà i, l'exemple de Felip i Margarida d'Àustria s'estengué a bona part de la noblesa castellana, entre ells s'incorporen a la VOT Juan de Velasco, conestable de Castella; el comte de Lemos (que Cervantes li dedicà el Quixot), el mateix Cervantes, Calderón de la Barca, Lope de Vega i Murillo, pintor franciscà per excel·lència, eren membres del tercer orde franciscà.³⁴

Els terciaris gaudien d'indulgències i privilegis, tanmateix no eren pas per a tothom, puix l'accés a la VOT restava vedat als suspectes d'heretgia o descendents de jueus (pàg. 124). Segons consta en el primer capítol de la regla terciària, diu que no es pot concedir l'hàbit a persona de cap classe que no tingui ofici o propietat, no podia portar armes, no obstant aquesta prohibició es portava l'espasa com a guarniment... També, durant els segles XVII-XVIII, el capítol IV de la regla del tercer orde, mantenia la prohibició medieval de no assistir a balls i festes i, amb això a Catalunya se sumava la prohibició a assistir a les curses de braus, als convits deshonestos, a les comèdies, a córrer els bous, als duels i a les danses.³⁵

Pel que fa a l'organització i govern de la VOT, molt breument indiquem que tan sols a semblança del primer orde, en els framenors, el

sistema de decisió i govern dels tercerols eren els capítols triennals, en els quals es prenién els acords més importants i es renovaven els càrrecs. Al text del cerimonial es recomanava que ningú no es negués a acceptar els càrrecs confiats sense una causa justa i, que s'exercissin pel temps fixat d'una manera acurada i responsablement. A cada fraternitat del tercer orde hi havia un ministre local (un home per a les fraternitats masculines i una dona per a les femenines), amb els respectius consellers o discrets, en nombre (segons era gran o petita la fraternitat) de quatre, a més dels que ho eren per dret: secretari, tresorer o síndic, i mestre de novicis, i els seguien els anomenats *andadors*, sagristà, infermers i zeladors, i tots plegats solien formar la junta local de la VOT.³⁶ El germà i germana ministre (el prior), havia de vetllar pel bon compliment i observança, juntament de la regla, el bon funcionament de la junta, i moderar les despeses i ingressos. El mestre e novicis era un dels càrrecs més importants, car incidia directament en la formació de les candidates i candidats, de tal manera que a voltes, eren sacerdots seculars que havien professat al terç orde els que exercien el càrrec de mestre de novicis i, sovint també de germà ministre. El secretari tenia la responsabilitat de redactar les actes de la junta i de mantenir al dia el llibre de vesticions i professions. El tresorer havia de custodiar les almoines, pagar les despeses i administrar els béns de la fraternitat, sempre en diàleg amb el ministre. Els infermers havien de visitar els terciaris malalts, assistir-los en les seves necessitats i procurar que morissin amb la recepció dels sacraments de l'Església. Els *andadors* tenien cura de posar els avisos de les celebracions i actes diversos de la VOT a tots els membres (principalment l'hora dels enterraments) i els zeladors vetllaven, junt amb el ministre, pel recte compliment de la regla, de tal manera que, els terciaris desobedients i perjudicials a la fraternitat franciscana seglar, eren amonestats fins a tres vegades a mantenir-se dins les obligacions contretes amb la professió de la regla i si no s'esmerçaven, eren expulsats del Terç Orde.

El pare consiliari (també anomenat pare comissari), solia ser un sacerdot caputxí o d'altra regla del primer orde, o dels framenors observants si era adscrit en algun de llurs convents del Principat, i si la fraternitat de terciaris era ubicada lluny d'algun convent caputxí, el rector del poble solia tenir cura de l'animació espiritual del terciari.³⁷ Als inicis del segle XVII,

³⁴ Serra, Valentí. Op. Cit., pp. 121-22.

³⁵ Íbid, p. 128.

³⁶ Íbid, p. 129.

³⁷ Íbid, p. 130.

concretament el 1725, el papa Benet XIII publicà una butlla de gran transcendència, la "Paterna Sedis Apostolicae", en la que es declara el tercer orde: "veritablement un orde religiós, distint de qualsevol fraternitat, o confraria, posseïdor d'una regla aprovada per la Santa Seu, noviciat, professió religiosa i hàbit".

Tanmateix, tot i la solemnitat d'aquesta declaració pontifícia, a la segona meitat del segle XIV s'encetà una forta davallada dels ordes terciaris (i no tan sols els franciscans) arreu d'Europa; d'una banda l'haver d'afrontar els reptes dels temps moderns i, de l'altra l'haver de remuntar excessives intromissions realistes que dificultaren l'activitat i vida de les ordes terceres vinculats a la mendicitat. Pel que fa a les fraternitats de la VOT d'obediència caputxina al Principat, la supressió dels ordes religiosos i la desamortització de 1835, ocasionà que moltes comunitats terceres quedessin desamparades i sense l'assistència espiritual dels consiliaris; d'altres, però, malgrat les dificultats del moment, es mantingueren encara florents sota la direcció del clergat secular i, també de religiosos exclaustats.³⁸ Tallada de cop la vida franciscana, alguns religiosos passaren a les missions americanes i a Terra Santa, però d'altres restaren exclaustats al servei de les diòcesis i continuaren fomentant l'esperit franciscà a través del tercer orde.

Els terciaris dominics. La seva tercera orde és molt igual als franciscans, i originàriament fou organitzada per Simó de Montfort, amb un caràcter marcadament militar, i en aquest sentit, "primitivament eren anomenats Germans de la Milícia de Jesucrist (sembla que fou aprovada per Innocent III amb aquesta específica finalitat, el 10 de juliol de 1210); després, assolida la victòria contra els càtars es va perdre el caràcter militar, foren influenciats pels franciscans i s'annexaren amb el moviment penitencial de St. Domènec, per a repel·lir amb la penitència a totes les invasions diabòliques". La primera compilació legislativa fou enllestida per Munio de Zamora, ministre general de l'orde de predicadors, l'any 1285, que més tard seria convertida en regla l'any 1405 pel papa Innocent VII, i de nou fou aprovada pel papa Eugeni IV el 1439. "Durant el segle XVII, a semblança de les altres fraternitats de VOT, experimenta importants modificacions i deixa de ser un orde penitencial segons l'estil medieval, tot donant especial prioritat a la formació espiritual dels tercerols, al format de l'eucaristia, a l'acció caritativa, social i, sense perdre del tot el caràcter penitencial, a semblança dels terciaris franciscans".

IMATGE DE LA VERGE DELS DOLORS,
que es venera en sa pròpia església
de la ciutat de Vic

Referent als terciaris de l'orde carmelità, agustinià, mínims, trinitaris i mercedaris, a la Catalunya del segle XVIII, Valentí Serra continua dient: "els carmelites terciaris no sorgiren fins el 1635, rebent una regla redactada per Teodoro Stració, revisada el 1678 i pràcticament en vigor fins el Concili vaticà II. Dedicats particularment a la devoció a la Mare de Déu, titular de la mateixa orde; foren presents a Olot el 1673, a Barcelona el 1662 i després a Girona, Vic, Manresa, Vilafranca del Penedès, Reus, Tarragona, Mataró, etc.

Terciaris agustins (són iguals als carmelites), orde mínim de Sant Francesc de Paula, després dels servites. Els terciaris agustins reberen la confirmació canònica el 1399 de mans del papa Bonifaci IX, amb la butlla *In sinu Sedis Apostolicae*, reafirmada el 1401 i el 1470 pel papa Pau II, mentre que Juli II, per la seva banda, declarà el 1512 que els agustins seculars integraven el tercer grau de l'orde agustinià; aquests terciaris i la seva regla (...) hi podien accedir "cualquiera persona piadosa, sea qual fuere su estado y condición, soltero, casado o viudo".

Els terciaris tenien l'obligació de resar aquestes pregàries que solien ser substituïdes per la corona de la Mare de Déu de la Consolació,

³⁸ Íbid, p. 129. Serra Valentí.

recitada d'una sola vegada a qualsevol hora del dia.³⁹ “Los terciarios han de confesar y comulgar con frecuencia, aunque no sea más que para poder ganar las indulgencias (...)”, dins la fraternitat de VOT en té més el pare director; hi havia el prior o priora amb el subprior (ací és el prior qui vetlla per l'observança de les regles i constitucions), ni tampoc l'ofici d'andador (que possiblement ho feia el secretari), trameten les citacions per correu. A més de les trobades mensuals de pregària, cada any hi havia la celebració d'una assemblea general, en la qual havia d'assistir obligatòriament tots els membres de la VOT, no impedits, en la qual es renovaven els càrrecs que, a diferència de la VOT franciscana que no es podia renovar a perpetuïtat, podia ser reelegit indefinidament. Resumint l'organització i vida dels terciaris agustins, hem pogut fer-nos càrrec de la importància del fenomen associatiu dels seglars en l'orde de Sant Agustí.

Els terciaris de l'orde mínim de Sant Francesc de Paula. Un dels grups de terciaris que configuren en els anys de l'època moderna (i sense cap mena de tradició medieval), destacà pel seu vessant penitencial i ascètic (...), els orígens dels anomenats tercerols els hem de remuntar a l'any 1501, quan el papa Alexandre VI aprovà la seva regla i estatuts amb la butlla *Adea quae circa decorem*, i amb l'aprovació definitiva atorgada pel papa Juli II, el 1506. No apareixen a Catalunya fins el segle XVIII. A fi d'equiparar-se als grups terciaris, ja existents els religiosos menors, miraren de captar-se la simpatia d'algunes cases reials i fer-les membres de la VOT, que aleshores emergia a fi d'aconseguir un prestigi. Per exemple, hi foren inscrites els reis de França, Lluís XI, Carles VIII, Lluís XII, i sobretot la família reial de Francesc I, etc.⁴⁰ Els terciaris menors tenien força reglamentada la vida de penitència, la manera de vestir, la prohibició de realitzar segons quins oficis, i a semblança del grups de terciaris franciscans i carmelitans, se'ls exigia l'anomenada *neteja de sang*. Cal dir que no tingué cap enllaç amb els servites i la devoció de la Verge dels Dolors, i tampoc no hem trobat cap relació amb els terciaris de les ordes dels trinitaris o mercedaris, els quals els deixaré de banda.

L'origen seglar de les diòcesis catalanes devotes de la Verge dels Dolors i l'oratori de Felip Neri

L'exemple més concret després de buscar documentació i repassar la història de les congregacions existents a Catalunya, he cregut

que també era el moment d'acreditar una font de devoció a la Verge dels Dolors com la que sorgí al Pla d'Urgell, a la Catalunya central, de quina divulgació passa per l'oratori de Felip Neri de Barcelona, que l'estén arreu de Catalunya. Hi han proves de les arrels originàries i sòlides a més de les ordes anteriors conegudes com les del Roser, Pietat o Soledat, i que és al mig del segle XVII on apareix per primera vegada la devoció a la Verge dels Dolors, en un llibre de Mn. Josep Llord, un senzill rector de la parròquia de Fondarella, en el 1692, mogut per la implantació del nom dels Dolors proposat pel papa.

La prova evident apareix en aquest llibre de mossèn Josep Llord, escrit en un català antic, que per si mateix dóna la seva visió amb les meditacions pròpies de com ser un devot dels Dolors de Maria. Mn. Josep rep el suport de bisbes i de l'oratori de Felip Neri de Barcelona, les aprovacions del reverent Valentí Pla, prev. i doctor. L'obra es presenta a tots els convents repartits per Catalunya, estenenent-se la devoció del nom de la Verge dels Dolors.

Fent un repàs de la història breu de l'oratori terciari de Felip Neri, veiem que aquest sorgí també del Concili de Trento, del 1563, on es reforma l'Església Catòlica amb la contrareforma i dóna pas als oratoris, “cal que sigui simple però amarada d'una indiscutible fons de doctrina, en la més estricta religiositat...”.⁴¹

L'Oratori fou el lloc triat on poder expressar-se públicament, com ho féu Mn. Josep Llord.

“L'Oratori Societat Clerical de dret pontifici sense vots fundada a Roma el 1564 per Felip Neri. Erigida en Congregació per Gregori XIII (1575), les seves constitucions foren confirmades el 1612 per Pau V. El fundador no volgué fundar cap congregació jeràrquica i centralitzada, de tipus clàssic, sinó una congregació de sacerdots seculars, units entorn del fundador sense cap altre vincle que la caritat i l'apostolat de cara el poble cristià, basat en obres de misericòrdia, predicció, confessió, música sagrada i el foment de la pietat popular, a les fundacions posteriors no tenen cap dependència jurídica de la de Roma, són regides independentment per un propòsit, sense superiors generals o provincials. A Catalunya, la congregació de l'oratori de Felip Neri de Barcelona fou fundada el 1673 per Oleguer de Montserrat, conseller de Catalunya, assessor de la Generalitat i bisbe d'Urgell a partir de 1689; i fou aprovada pel papa el 1677”.⁴²

³⁹ Íbid, pp. 129-30. Serra Valentí.

⁴⁰ Íbid, p. 135. Serra Valentí.

⁴¹ Íbid, p. 166. Serra Valentí.

⁴² Íbid, pp. 168-69. Serra Valentí.

És doncs, al finals del segle XVII, que havent començat la decadència de les devocions marianes del Roser, la Pietat i Soledat, els nous terciaris de l'oratori es proposen fer nous fidels aprofitant noves idees, donades les circumstàncies de la política religiosa i civil de l'època.

A la vegada sorgí com alternativa la presentació de les oracions del rector de Fondarella, el prevere Josep Llord. Unes oracions essencials i dedicades a la devoció a la Verge dels Dolors, que foren presentades a l'oratori de Felip Neri de Barcelona; aquestes oracions foren publicades l'abril de 1693, rebent l'impuls principal i l'aprovació del prior de l'orde, D. Valentí Pla, i dels bisbes Oleguer de Montserrat, exprior i fundador i, de D. Manuel d'Alba, bisbe de Solsona, d'on pertany la parròquia de Fondarella, menada pel Mn. Llord. La vida en aquesta zona del Principat era extremadament dura i la subsistència en aquell temps era precària i el lloc era ple de molt sofriment. Les seves terres aleshores eren seques i humides a la vegada, les seves collites tot just donaven el mínim per a viure. Tan sols els restava perdre la fe en aquell segle XVII.

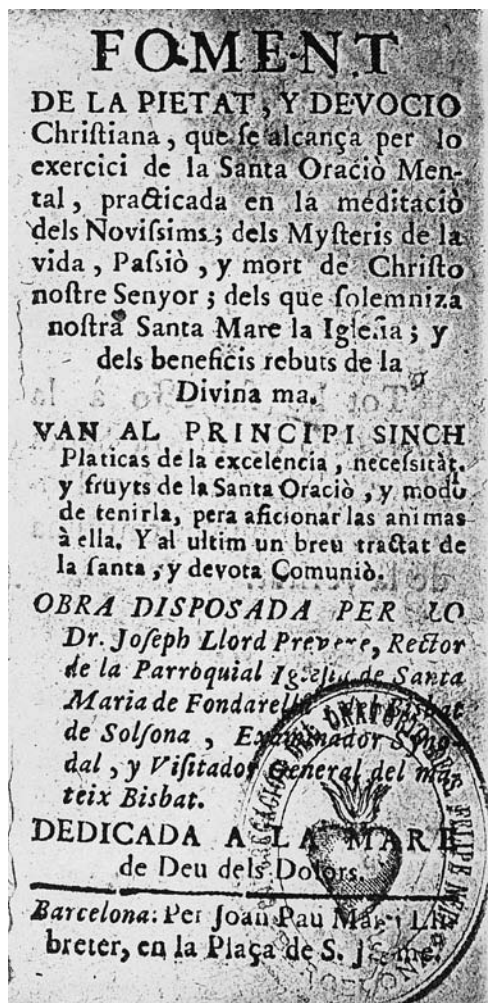
És comprovat que quasi totes les congregacions o confraries de la Verge dels Dolors sorgiren a la llum a partir del 1693, any en què els bisbes donen la conformitat des de Verdú i Sanaüja, amb l'aixopluc que aporta la congregació de l'oratori de Barcelona a tota la resta de les poblacions de Catalunya.

Cal dir que després del concili de Trento un nou concepte de cristians funda a Roma l'Oratori Societat Clerical (el 1564), per Felip Neri. Fou erigit com a congregació el 1575 pel papa Gregori XIII, i el mateix pontífex reelegueix canònicament tant aquesta com la dels jesuïtes el 1584. L'oratori de Felip rebia la conformitat el 1612 pel papa Pau V.

És documentada la fundació de l'oratori i congregació de Felip Neri, a Barcelona, el 1673 pel frare Oleguer de Montserrat, rebent aquesta fundació l'aprovació del papa el 1677".

La seva difusió fou estesa per Catalunya, on també sorgiren advocacions marianes sobre la Verge dels Dolors, de les quals el prior Oleguer de Montserrat crea delegacions a Vic i Guissona; en aquesta última població, del bisbat de la Seu d'Urgell, hi romanen les ruïnes de l'oratori de Felip Neri, fruit de l'estada d'Oleguer com a bisbe d'aquella diòcesi el 1689.

Mn. Josep Llord. Prevere i rector de Fondarella, presenta les seves oracions a Barcelona, on fa públiques les seves meditacions el 1693, any en que són publicades llurs oracions dedi-

Portada del llibret
 del rector de
 Fondarella,
 Josep Llord,
 Barcelona, 1693.

cadés a la devoció de la Verge dels Dolors. Essent en aquell temps Valentí Pla prior de l'oratori de Barcelona, sorgeix l'obra de Mn. Josep Llord, sota el patronatge de l'exprior de l'orde, Oleguer de Montserrat, bisbe d'Urgell, i del bisbe Manuel d'Alba, de Solsona, l'abril de 1693. Aquest últim serà bisbe de Barcelona el mateix any. El prior de l'orde, des de Barcelona; el bisbe de la Seu d'Urgell, des de Guissona, i el de Solsona, des de Verdú, donen indulgències als nous possibles congregants.

Primeres oracions dedicades a la Mare de Déu dels Dolors a Catalunya

En aquest punt parem atenció i record de la publicació del llibret escrit pel prevere Josep Llord, rector de Fondarella, a la Plana d'Urgell, intitulat *Foment de la Pietat i Devoció Cristiana*, dedicat a la Mare de Déu dels Dolors. Obra impresa a Barcelona el 1693, pel llibreter de la plaça Sant Jaume, Joan Pau Martí.

El llibret en qüestió ens relata fets documentals, en un català antic, donant fe de les primeres oracions dedicades a la Verge dels Dolors a Catalunya. Crec que l'obra és la prova escrita i inèdita on ens mostra l'origen de la

devoció dels Dolors a la nostra terra. El llibre inicia de la següent manera:

«Foment de la Pietat y devoció christiana, que se alcança per lo exercici de la Santa Oració Mental, practicada en la meditació dels Movísims; dels Mysteres de la vida. Passió, y mort de Christo nostre Senyor; dels que solemniza nostra Santa Mare la Iglesia; y dels beneficis rebuts de la Divina ma. Van al principi sinc practicas de la excelencia, necessitat, y fruyts, para aficionar las animas à ella. Y al ultim un breu tractat de la Santa, y devota Comunió.

»Obra disposada per lo Dr. Joseph Llord Prevere, Rector de la Parroquial Iglesia de Santa Maria de Fondarella, del bisbat de Solsona, Examinador Synedal, y Visitador General del mateix bisbat. Dedicada a la Mare de Déu dels Dolors».

El més important de l'oració dedicada a la Mare de Déu dels Dolors, és sens dubte potser quan mossèn Josep Llord, autor de l'oració, es refereix en les fundacions de les congregacions per a estendre llur devoció, quan diu: «Aqui veig, ò carissima, quant ben inspirats, y guiats van los vostres sirvents, que en nostre temps, volent introduir lo Angelich exercici de la Santa Oració en las animas: recorren à vostres venerabilissims dolors, y se emparen de ells, y en ells: fundant Con-

gregacions santes, que esmeren en son culto, devoció, y amor».

En un altre punt fa referència a les espases dels Dolors, «...y vostres penes dolorosissimes à las penetrants espases de vostres dolors intensissims...». En el seu pròleg, l'autor exposa la seva devoció mitjançant la meditació, transmetent al lector el seu pensament més profund de forma senzilla i entenedora per al poble humil, encaminant-lo a la Verge dels Dolors, vers l'oració i meditació.

En resum, totes o quasi totes les meditacions o capítols estan relacionades amb els dolors, tant de Jesús com de Maria, dels quals sorgiran els set Dolors de la Verge i Mare de Déu. Principalment cal ressaltar la meditació dedicada a la Pietat Dolorosa. Pel que fa al res del rosari, ens diu en la pàgina 134 que «es dirà lo Rosari de Maria Santissima, com ensenyen los Pares Predicadors, y al final es diràn els Pare nostres, y Ave Maries que es segueixen».

Dóna fe de la vinculació amb l'oratori de sant Felip Neri, i en canvi no expressa cap lligam amb els servites de Maria o dels Pares Predicadors de Florència, ni tampoc de Roma; això dóna peu a pensar que fou mossèn Josep Llord l'impulsor de la creació de les Congregacions dedicades a la Verge dels Dolors.

Molt conegut és el llibre del frare Raymúndez titulat *Congregante y siervo perfecto de la Santissima Virgen de los Dolores* (del 1700), i coneixem poques obres com aquests en la que es vulgui estimular la devoció per part d'un seglar separat del patronatge dels servites, i que fa una vinculació pròpia de tots els sacerdots i laics catalans, exposant la creació de tantes congregacions, que sens dubte el treball d'aquest sacerdot, juntament amb els bisbes, adobaren el camí devocional a la Verge. Cal tenir-ho en compte.

Desenvolupament i evolució de la festa mariana d'una població catalana

La congregació de la Verge dels Dolors de la Vila de Bellpuig

El model de Bellpuig és un exemple de com ha ocorregut molt correntment a tot Catalunya. Situem-nos en les terres dominades o aixoplugades del castell de Bellpuig, dit d'Anglesola perquè aquest era el nom del seu senyor feudal. Aquests dominis són adquirits per dret de conquesta per Berenguer Gombau, el 13 de juliol de 1079, de mans del Comte de Barcelona. Berenguer Gombau "d'Anglesola" era doncs senyor del lloc de Pujol Rubiol (Puig Rogent, avui Bellpuig), el seu terme anava "des dels límits de Tàrraga, fins

Estampa de la Verge amb una espasa clavada al cor.

als del municipi de Lleida"; o sigui, aquell territori era el centre del baix Urgell d'avui. Dit territori fou repartit entre els fills de Berenguer Gombau, un d'ells, Berenguer Arnau, serà el senyor baró de Bellpuig a partir del 17 de novembre de 1139. Aquest manà construir una capella dins el castell de Bellpuig, sota l'advocació de Santa Maria, amb capellà propi; demana permís al Comte de Barcelona, i aquest a l'arquebisbe de Tarragona, el qual concedeix tenir l'església i capellà al castell l'any 1150.⁴³

Amb els senyors feudals es crearen beneficis per les noves capelles dels llogarets i poblats ubicats arreu de la baronia del senyor de Bellpuig; totes les capelles foren dedicades a la devoció de Santa Maria del Castell de Bellpuig, com a referent i origen de totes elles. Al 1250 consten les següents poblacions de la baronia amb una capella: Vilanova de Bellpuig, Eixaders, Seana, Castellnou de Seana, Montperler, Utxafava (Vila-sana), Galmés, Mor i Bellfort, a més d'altres llocs; els beneficiats eren sacerdots que vetllaven les capelles. Els beneficis d'aquestes esglésioles sortien d'uns trossos de terra de propietat cedides pels senyors i particulars a canvi de les misses.

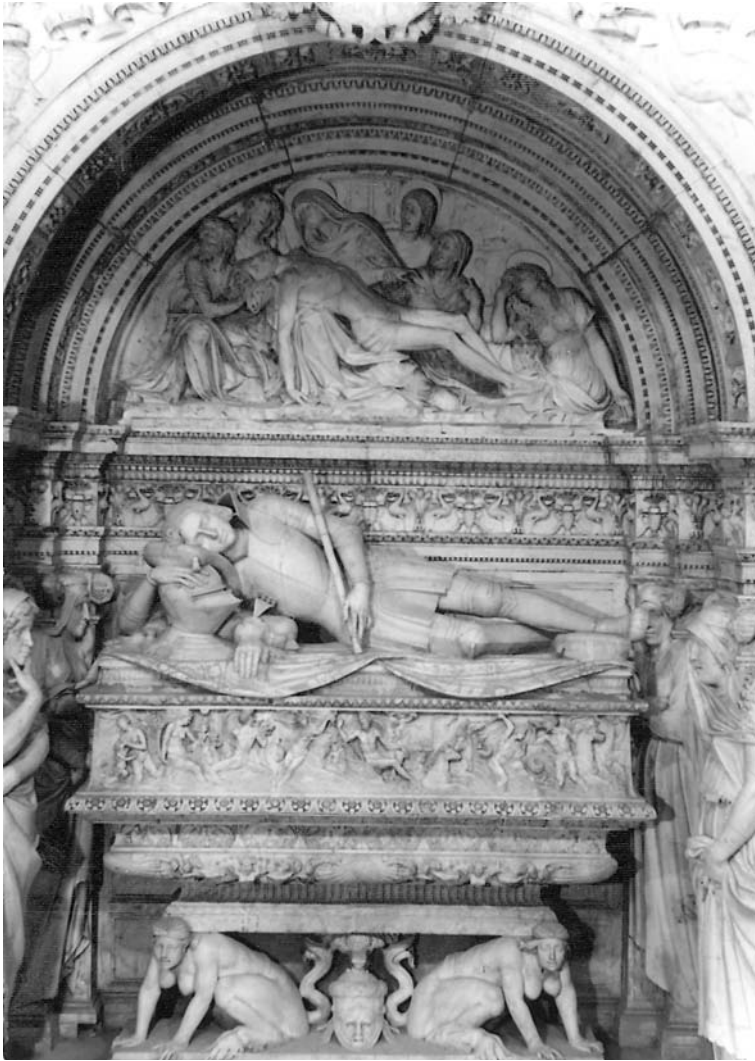
La població de Bellpuig augmentava com a capital de la baronia i demanà tenir una església pròpia, fora del recinte del castell, en el lloc on els senyors fundaren l'hospital de sant Nicolau el 1220. L'església i clerecia a la vegada estaven sota la protecció del bisbat de Vic.

Al segle XIV tenia el màxim esplendor la capella de la Verge del castell. Sembla ser que el rei Alfons III, el Benigne, féu donació al senyor de Bellpuig, Guillem IV d'Anglesola, d'un retaule dedicat a la Verge Maria; la pintura era obra de Ferrer Bassa, d'estil gòtic italo-català (1324-1348), i representava la Coronació de Maria pel seu Fill Jesús, voltats d'àngels, apòstols i de sants d'ambdós sexes. L'obra sembla que tenia unes dimensions remarcables segons un fragment mostrat a Barcelona que amidava 150x250 cm. Aquest obsequi podria ser un motiu d'agraïment del rei pels serveis del senyor de Bellpuig oferts a la corona. Cal fer esment que aquest noble, el 1328, fou un dels deu cavallers catalans escollits per anar a Saragossa amb el comte príncep Alfons amb motiu de la coronació d'aquest. És constatada l'admiració de dit monarca per l'esmentat pintor Ferrer Bassa; el rei encarregava obres a aquest artista i des-

Fotografia de la taula gòtica de la coronació de la Verge de Bellpuig, del mestre Ferrer Bassa.

⁴³ TORRES I GROS, JAUME. *Història de l'església parroquial de Sta. Maria i St. Nicolau. Bellpuig*, 1990. Pàg. 10.

⁴⁴ GUDIOL, JOSEP-ALCOLEA BLANCH, SANTIAGO. *Pintura gòtica catalana*. Edicions Polígrafa SA. Barcelona, 1987. Pàg. 45.

Fotografia de la Pietat Dolorosa esculpida al Mausoleu del Virrei Ramon de Cardona, a Nàpols, per Joan de Nola, ubicada a l'església parroquial de Bellpuig).

prés les repartia pels seus vassalls recompensant els seus serveis.⁴⁴

En el segle XVI la població de Bellpuig experimentà grans canvis i augmenta el nombre d'habitants. L'església de sant Nicolau s'ha fet petita i el 1548 es proposa fer-ne una de més gran i de nova fàbrica. El senyor de Bellpuig, Ferran Folch de Cardona, Almirall de Nàpols, cedeix part del castell per a la seva ubicació, però el poble la vol fer pel seu compte i fora de la fortalesa, "perquè la vila en gaudís tots-temps". El senyor cedeix a la voluntat popular i lliura el tossal de Montesor tal com demanava aquest. El 13 de setembre de 1561 s'inicien els treballs de la nova església parroquial, que serà dedicada a St. Nicolau, bisbe de Bari, i a Santa Maria, com a patrona principal i seguint la matriu de la capella del castell. L'obra fou inaugurada el 30 de setembre de 1574 pel capellà major Francesc Borràs,

celebrant una magna processó i traslladant-hi les imatges dels patrons i "lo Santíssim Sagrament del cos preciós foren traslladats i posat en l'Iglesia nova. Primer la graciosa Verge Maria i del benaventurat Sant Nicolau, feta i assentada per tal memoria mossèn Francesc Borràs, Capellà Major en dita parroquia Iglesia y Vila de Bellpuig fou com dit traslado dels dits Sans Sagraments en lo dia y festa de obligació Sant Geroni, doctor de l'Iglesia Santa que fou el 30 de setembre de 1574 any. (...) el crit ab solemne profesó per tots los llochs acustumats ab la qual si trobaren Institucions i congregants cinquanta i tres capellans ab deu frares de Iglesia i al ofici solemne festa muntan al poble com lo mateix dia de Corpus (...) tot pres i rebut dia i jornada per mossen Baltasar Català, notari en dita Vila...".⁴⁵

El relat exposa com en la inauguració de la parròquia hi consta la institució religiosa dels Sants Sagraments, com era el Santíssim Cos de Crist, essent la primera confraria parroquial, a més de la del Roser. El consell acordà l'any 1575, un després de la inauguració de la nova església, fer un retaule dedicat a la Mare de Déu del Roser, i ubicar-lo al seu altar. Des d'aleshores la taula gòtica fou posada possiblement a l'altar major de la parròquia, fins que fou retirada de lloc, potser per poder-la preservar de les ocupacions i principals afers bèl·lics posteriors.⁴⁶

Tot el consell de la vila era l'administrador d'aquesta confraria, i aquesta tenia cura d'una altra, la del Santíssim, que era venerada per laics tercers, de formació franciscana. Amb el concili de Trento, el 1544, l'església catòlica i romana decideix la universalització de les devocions marianes, i des de Roma propulsa el corrent de la veneració a la Verge del Rosari, popularment coneguda pel Roser i la Verge de la Pietat. Aquestes devocions marianes, d'ençà el segle XVI es propagaren ràpidament per tot Catalunya; a Bellpuig sorgiren conjuntament les confraries del Roser i del Santíssim Sagrament. La veneració mariana del Roser es va difondre per tot el món rural català d'una manera particular des de la batalla de Lepant (1571), i durant el transcurs dels segles XVII i XVIII, coincidint amb l'esforç contrareformista d'enquadrament de la població i reforçament de la devoció mariana.⁴⁷

També es difongueren molt les devocions a la Verge de la Pietat, dins del marc de la Passió o davallada de la Creu, representada per la imatge de Maria amb el Fill mort descansant da-

⁴⁵ TORRES I GROS, JAUME. *Història de l'església parroquial. Bellpuig*, 1990. Pgs. 15-18.

⁴⁶ Ídem.

⁴⁷ Ídem.

munt els seus genolls, i també per la imatge de la Soledat de Maria després de la mort de Jesús; en segon pla la devoció popular pren força en la predisposició vers els dolors de Maria, en major puixança cap a finals del segle XVII. De l'altar del Roser de la parròquia de Bellpuig, cremat el 1936, en queda un quadre escantonat on hi ha representada la Verge Maria rebent una palma, en presència dels apòstols.

A principis del segle XVI, el 24 de febrer de 1507, Ramon III Folch de Cardona i Anglesola, virrei de Nàpols i senyor de Bellpuig, decideix fundar un convent de pares observants menors en el lloc on hi havia l'ermita hospital de Sant Bartomeu, a les afores de la vila, amb la voluntat expressa que fossin franciscans els habitants del convent. El papa Juli II concedeix el vist i plau com a privilegi aquesta voluntat de Ramon III. Fra Francesc Guimerà consta al capdavant de la comunitat del monestir el 1510.

L'orde franciscana fou fundada per sant Francesc d'Assís el 1208, i es dedica a la mendicitat, divulgant l'amor a Jesús i la devoció a la Verge Maria de la Pietat. D'aquesta orde sorgiren altres tres, la primera és l'Orde de Freres Menors *Ordo Fratrum Minorum* (OFM), la segona són els conventuals (OFM Con.) i els caputxins (OFM Cap.), i la tercera orde és la composta per seglars d'ambdós sexes, coneguts com els terciaris franciscans (VOT), dels que sorgiren les confraries i congregacions marianes, que absorbiren els servites de Maria, estesos per tot Catalunya.

Aquests terciaris franciscans foren en aquella època els que gaudiren d'una major projecció per Catalunya i Espanya, sobretot a partir de l'ingrés de monarquia austríaca i família reial en aquesta orde terciària, motivats i conduïts dels seus confessors, que tradicionalment eren franciscans.⁴⁸

El senyor de Bellpuig, Ramon Folch de Cardona i esposa, Isabel de Requesens, també eren membres terciaris, com la majoria de nobles d'aquell temps. La prova és feaent en el majestuós mausoleu mortuori dedicat a Ramon Folch; l'obra de l'escultor italià Joan de Nola, és realitzada a Nàpols per desig d'Isabel de Requesens. El motiu escultòric de l'arc del

mausoleu és una Pietat, representada per la Verge amb el Fill mort als genolls, voltada dels apòstols. Aquesta és la manifestació religiosa cabdal tal com predicaven els franciscans. El mausoleu, transportat per mar des d'Itàlia, és muntat el 1531, a l'església del convent monestir, dit de Sant Bartomeu i Jesús.

A partir de l'arribada dels franciscans a la vila, veiem com els consellers es decanten per cercar predicadors i confessors d'aquesta orde per a les festivitats religioses de la parròquia; han comprovat que els franciscans són els predicadors que commouen més la multitud de penitents, i la població en general accepta amb més predilecció els franciscans.⁴⁹⁻⁵⁰

Al segle XVII els feligresos de Bellpuig es veieren trasbalsats amb la vinguda d'una imatge d'un Sant Crist procedent de Bormio (Itàlia). La Paeria decideix atorgar-li una festa en el seu honor el 14 de setembre de 1622. De fet aquesta nova imatge arribà a la vila el 30 de maig de l'any següent, data en la que fou rebuda triomfalment, essent custodiada per les confraries del Santíssim i del Roser. El 1631 es proposa crear una confraria i construir una capella pròpia, degut a la popularitat. El nou Sant Crist era considerat, per part de la vila i de tota la comarca, com una imatge miraculosa.

En la guerra dels Segadors (1640-1654), la vila i castell hagueren de sofrir la guerra viva de tropes dels dos bàndols, però el més fort fou el pas de la tardor de 1646 amb l'entrada violenta de les tropes castellanques; els paers i el poble s'encomanaren a sant Antoni de Pàdua perquè la vila no fos saquejada ni crema-

Fotografia tros de taula possible altar del Roser.

La Verge Maria rebent la Palma per un àngel junt amb sants i apòstols, tots ells servites marians.

⁴⁸ Sureda, Marc. Op. cit., p. 133. Amb els terciaris franciscans coexistiren en diverses poblacions del Principat, grups de terciaris molt exigents en la vida espiritual i en les pràctiques ascètiques, àdhuc durant el segle XVIII (...), l'activa participació de terciaris i terciàries, sobretot franciscans a distintes iniciatives d'assistència social i caritativa, i fins d'instrucció pública. Pel que fa a la fidelitat a les observances citem, a tall d'exemple el cas d'Olot (...), els congregants amb el P. Comissari o l'assistent espiritual, girava el rellotge de sorra i començava, tot seguit, la funció litúrgica amb la recitació de la Corona franciscana a la Mare de Déu, seguida de les Lletanies, l'Estació al Santíssim i Parenostre del Cordó. Després es feia mitja hora de meditació o pregària, finat llavors, es procedia a la cerimònia de l'adoració de la Creu.

⁴⁹ TORRES I GROS, JAUME. *Història de l'església parroquial*.

⁵⁰ TORRES I GROS, JAUME. *Història de l'església parroquial*.

da. Els paers foren introduïts per la tropa en una sitja, i segons llegenda foren martiritzats i l'ensems salvats pel sant. La vila, en reconeixement d'aquest fet veneren St. Antoni, dit de la Sitja per aquell prodigi, de gran veneració franciscana.

Aquest és l'inici per passar la devoció, nova aleshores, a la dita Minerva o de la Verge Maria de Peu vora la creu, del qual agafarà un procés de reformes dins el clergat i beneficiaris.

Un cop passada la guerra dels Segadors els Paers proposen fer la nova confraria de la Puríssima Sang i la Minerva (1671), que fou fundada el 17 d'abril de 1673. Se li fa una capella que s'inaugura el 2 de gener de 1702.

L'arrel de la fundació de la Congregació i veneració a la Verge dels Dolors, a la vila de Bellpuig, s'inicia quan el procurador de la baronia, Francesc de Llar, l'any 1686 proposa a la comunitat de preveres nous membres a més a més dels vuit perpetus, que gaudeixen de beneficis alts sobre els censals i rendes, ingressos per les misses, etc., etc. És fins el 23 d'octubre de 1688 quan el procurador exposa al bisbe de Solsona, Manuel de Alba, els problemes ocasionats per la no admissió a la comunitat de nous beneficiaris, i li manifesta que faci com fan i han fet molts altres bisbes que decreten ells mateixos els patronatges de beneficis. (Tomàs Notari). El bisbe Manuel de Alba (1686-1693), pren part de les propostes del governador de crear un nou benefici i en fa demanda al papa Innocenci XI (1676-1689), atorgant una butlla fundacional per a dotar els beneficis i béns de la comunitat de preveres.

Segons el document s'exposa la voluntat de la Santa Seu per a facilitar al clero de la comunitat i honorar la Verge, amb devoció servita, atesa sota la seva direcció; el seu redactat és fet des de la basílica de Santa Maria la Major de Roma, el 27 de maig de 1689. (Butlla papal, AAA Bellpuig).

El 4 de juliol de 1690 la Reverenda Comunitat de preveres anomena Mn. Francesc Serra com a beneficiat segons "Altíssim formula de Seu", a la vegada ho comuniquen al paer en cap, Josep Vilamajor, el procurador i representant del senyor a la vila, i es farà la festa de la "Beata Virgines Maria del mes de setembre pròxim veniter", amb el vist i plau del bisbe. La fundació de la Congregació de la Verge dels Dolors a Bellpuig és el 4 de juliol de 1690, entre els vuit preveres de la comunitat; Mn. Josep Tàpies de Solà, Josep Roca, Jacint Gomar, Miquel Bellar, Josep Font, Jo-

sep Boldú i Joan Alsina; aquests eren presidits pel pare corrector, Mn. Francesc Serra i els laics Josep Vilamajor, paer major de la vila, i Pere Gomar, governador de la baronia de Bellpuig i representant del Duc de Sessa, senyor del lloc. (Tomàs Antoni, notari de Bellpuig, A.M.C. 1682-1692, pàg. 99/100).

Eren temps favorables per crear devocions a la Verge Maria, l'exemple de la fundació devocional a la Verge dels Dolors potser al convent dels servites del Bonsuccés i dels Dolors, l'any 1663, amb una flamant congregació, i que el papa Climent IX, l'any 1668 li atorga el privilegi perquè es pugui celebrar festa el 15 de setembre, dia ara, de la Verge dels Dolors, que a més culmina l'any 1692 en què el papa Innocenci XI la nomena titular de l'orde dels Servents de Maria; a més al bisbat de Solsona, Mn. Llord, rector de Fondarella, publicà l'any 1692 les "Meditacions dels Dolors de la Verge", rebent el suport del bisbe i de l'oratori de Felip Neri, de Barcelona. Així doncs, la congregació de Bellpuig n'és capdavantera considerant que consta com la primera fundació per l'orde Servita Mariana (OSM) a l'Hospital de Sta. Catalina de Girona el 1687; a Bellpuig el 1690, amb la benedicció papal a proposta del bisbe de Solsona, com he dits anteriorment. La congregació sembla que s'integra el 1694 al conjunt de congregacions dels Dolors d'arreu, igual al Bonsuccés de Barcelona que s'està estenent arreu de Catalunya i d'Espanya. Així el 23 de novembre de 1704 Mn. Francesc Serra, corrector o beneficiat de la congregació de Bellpuig, aporta una nova imatge de la Verge Maria Dolorosa, la imatge que està de moda d'acord el bisbe i el papa, els seus propulsors.

La descripció de la imatge que aquest últim donà és la següent: "Verge dels Dolors ab la corona de son Fill en les mans, la qual està com si fos sentada, vestida ab una roba de seda negra, faldilles y ropillo dità *cordoncillo* ab sa toca de viuda y manto de tafallà de llustre...".⁵¹

Aquesta descripció ens diu que la imatge no porta pas ni corona ni cor amb les set espases, tal com la coneixem avui dia; realment sembla que representa una dona o Verge sofrint, amb la corona com a senyal de solitud després de la mort del seu Fill Jesucrist a la creu. Més endavant, amb el temps, s'uniran altres criteris ver la imatge de la Verge dels Dolors, criteris derivats de la imatge de la Pietat, com les espases travessant el cor de Maria en flames vives d'immortalitat, i que també és representada la imatge drete per augmentar la majestuositat de la figura. Criteri, jo

⁵¹ BACH RIU, ANTONI. *Història del monestir de St. Bartomeu de Bellpuig i el seu mausoleu. Bellpuig*, 1990. Pàg. 99. "Entre elles les dedicades a la Verge per l'Assumpció, la nativitat, per Setmana Santa i la Puríssima.

INNOCENTIUS PP. XI

AD TUTTAM REI MEMORIAM. Cum sicut alibi fuit videlicet in officio ac bellis et Communitate nunciis parvis
 ecclesie S. Martini Ville Guadalupe in barro. alibi nos super expansione huiusmodi seu nomina scilicet seu consuetudine pro factis illis et Communitate
 huiusmodi ac meliori servituti dicta ecclesie adhibenda fuerint et proutque illa que firmius existant et serventur ex veritate ipsius confirmacionis
 una parochie communitatis. Nos specialiter huiusmodi expansionibus quibusdam facere volentes et eorum singulas personas a quibusvis excois suspend
 et interdictis aliisque reclusionibus sententis et reclusis a iure vel a homine quavis occasione vel causa laicis et quibusvis personis quomodolibet excois a quibus
 puniri debent a nos consequenter ad nos sententiam adhibentes et ad nos a fore excoisentes suspensiones eorum nomine nostro super hoc invidiositer portantes in
 nam pro securitate et consuetudine dimissas in sui in veritate adhibenda ac ad ordinando huiusmodi approbata seu ad illis approbatur nec deus quovis
 aut Concilio indultum adhibere vel consuetudinis et ordinacionibus huiusmodi adhibere non debent. Quibus tamen tenore iuramentum approbamus et confirmamus illic
 invidiosis huiusmodi confirmacionibus adhibere. Decernentes easdem partes litteras ac statuta et consuetudines huiusmodi semper firma valida et efficacia
 - existere a fore. eisque plenius et integros effectus sortiri et obtinere ac illis ad quos spectant et pro tempore spectant plenius
 suffragari et ad eos respectu invidiositer observari. Sedque in premissis per quoscunque iudices ordinarios et ad ipsos etiam causas
 S. Martini officio Auditoris inchoari et definiti adhibere ac in iure a iure super his a quocunque quavis auctoritate deinceps vel apponatur
 conrigendi attestari. In contrarium faciendum non debent quibusvis. Cay. Roma apud S. Martinum in octonem sub Anno S. Gregorio deo
 XVij. May. M. DC. LXX. xix. Conit. Anno Accusationis

J. Alon

crec, localista i erròniament atribuible als pares servites del convent del Bonsuccés de Barcelona, o no.

Altres arrels i les fonts suposades de la fundació de la congregació dels Dolors de Bellpuig, les hem de cercar seguint l'esquema i fundació de les congregacions expandides des del convent matriu de Barcelona, establert el 1663 per fra Epifani Sedó, en l'església del convent servita del Bonsuccés. Primera congregació dels Dolors de Catalunya i model per a moltes, aparegudes dins i fora de Catalunya, per exemple la de Vic (1689), amb les sigles OSM (Orde Servita Mariana).

Tot cercant documentació sobre la congregació dels Dolors, i estudiant les dates i llistat d'aquestes fundacions, atribuïm el 1694 com l'any de la introducció de la congregació dels Dolors de Bellpuig; segons lectura de *Els terciaris a Catalunya*, obra de fra Valentí Serra.

Arribats en aquest punt, hi ha un detall que voldria ressaltar, hi és que les congregacions amb denominació de Venerable, com aquesta de Bellpuig (VOT), seria la lògica d'haver intervingut els franciscans, ja que aquestes sigles són les seves inicials.

A partir de la guerra de Successió (1705-1714), i la seva postguerra (1707-1722), el castell i la vila hostatjaren una guarnició militar estrangera, que comportà la conseqüent supressió de les llibertats del poble i ocasió la cruent repressió vers aquest. En moltes poblacions augmentà més que mai la devoció a la Verge dels Dolors implorant els seus favors i gràcies. A Bellpuig consta que el 16 d'abril de 1718, els components de la confraria i els paers demanaren llicència als servites de Barcelona per construir una capella en honor a la Verge dels Dolors, segons els apunts de Mn. Jesús Capdevila, corrector de la congregació reflectits en l'acta del 18 de març de 1722, feta pel prior corrector de la congregació recentment restaurada. Es narra que es feu una processó dels Dolors per la vila de Bellpuig per a solemnitzar l'acabament de la construcció de la capella. Possiblement la disposició de fer una capella i altar propi va ser fruit de la separació de la congregació de la confraria de la Puríssima Sang i la Minerva. Així consta que la Venerable Congregació es reuní en la capella del Sant Crist l'any 1786 acordant emprendre l'obra de construcció d'una "Suntuosa Capella per honorar el culte de la Sagrada Imatge..."⁵²

Fotografia Butlla Papal. Font Arxiu Amics de l'Art de la Baronia de Bellpuig.

⁵² SERRA I BOLDÚ, VALERI. *Calendari Folkloric d'Urgell*. Sobre la Puríssima diu que "quasi totes les dones de nostra comarca celebren la festa de la Puríssima, i solen fer-li una gran missa en l'altar de la Mare de Déu dels Dolors", dita tradició perdurà fins el segle XX.

L'obra consistia en fer una paret recta des del cantó de la sagristia fins la capella del Sant Crist. El 8 de març de 1787 començà l'obra i es cobria el 1790, però dita capella fou enllestida del tot el 1793, traslladant-hi la imatge que fou solemnement beneïda el dia dels Dolors.⁵³

Cal recordar que el 1793, la confraria del Roser va patir una gran davallada de fidels, tal com passa en moltes altres poblacions, donat que molts dels seus congregants s'integraren a la dels Dolors, confraria que en aquell temps estava més de moda i atreïa als religiosos locals o terciaris servites, fins al punt que les congregacions del Roser passaren a denominar-se dels Dolors arreu de Catalunya.

Durant la guerra del francès, del 1808 al 1812, a Bellpuig, Cervera i Lleida, igual que en altres llocs, la imatge de la Verge es modifica i ara es representa dreta i abillada amb un gran vestit de l'època, amb cosset o gipó, falldilles amples, grans brodats i amb vistoses espases clavades al seu cor (a Lleida substitueixen les espases per sables francesos), coronada i molt enjoïada.

Fotografia de la imatge de la Verge dels Dolors a la capella annexa a la parròquia de St. Nicolau de Bellpuig.

El país viu una crisi social i religiosa amb els sobresalts polítics de l'època, amb les guerres carlines i la desamortització feudal del 1835. El poble continua però venerant la Verge dels Dolors seguint segons la tradició familiar la successió natural dels membres congregants, i es celebra la festa patronal i la processó, tots els divendres anteriors a la Passió. Transcorre el temps i el tarannà canvià amb la desfeta de la monarquia i l'arribada de la República, que posà noves normes i condicions socials i religioses. Els fidels congregants de la vila tenen por de perdre la seva festa i es resisteix a tenir un nou ordre públic i per una llibertat de culte dictat pel nou govern. La situació és crítica en tota la península i la discrepància entre les diferents classes socials, entre la dreta i l'esquerra, esclatà una revolta militar el 1936 i amb ella la guerra civil; els conflictes són portadors de totes les desgràcies i, una d'aquestes comportà la crema d'esglésies. La parròquia de Santa Maria i Sant Nicolau de Bellpuig, també patí les flames de la incultura que arrasaren totes les capelles annexes a la del Sant Crist i dels Dolors. Sobre la taula gòtica que representava la coronació de la Verge, trobada l'any 1922, sota una tela del quadre de Sta. Teresa, hom sap que aquesta taula s'exhibí a l'Exposició Internacional de Barcelona l'any 1929, retornada el 1931, desaparegué en 1936, al principi del conflicte bèl·lic de la guerra civil. Es creu, però, que aquesta obra fou tretada de la parròquia abans de la seva crema, així doncs, consta com a desapareguda.

Aquesta taula gòtica té una importància vital per a la població, no sols de Bellpuig, sinó de tots els laics tercers universals, donat que és la primera representació oficial de la Verge Maria a l'església de Sta. Maria la Major de Roma, on es representa la Verge coronada pel seu fill Jesús, voltada d'àngels, sants, apòstols i evangelistes. Aquesta versió dona peu als artistes de diverses èpoques a representar la Verge Maria coronada per Jesús, o bé, amb la Verge i Jesús infant, visió ampliada per les seves bandes representant els apòstols, sant i santes, tots ells vinculats al servei de Maria, mare de Jesús.

En la taula gòtica del XIV de Bellpuig, es troba la Verge coronada per Jesús, voltada de quatre àngels, un a cada banda del tron, i els altres dos agenollats als peus; a la dreta de la taula hi estan representats quatre apòstols, dels que es reconeix a St. Pere tocant la cadira del tron. També hi ha un gran nombre de sants i santes, dels que es reconeixen Sta. Llúcia, Sta. Isabel d'Hongria, Sta. Bàrbara i Sta. Agnès, totes elles servents i terciàries.

⁵³ TOMÀS. ANTONI. Notari de Bellpuig, 1682-1692. AHNC, pàgs 99 i 100.

A l'esquerra del quadre hi han els quatre evangelistes, el més jove i sense barba, representa St. Joan; s'hi destaca St. Cristòfol amb el Nen damunt les espatlles, a sota hi ha un gran nombre de sants i santes. En la primera fila tenim St. Domènec de Guzmán, fundador de l'orde dels Predicadors i servent de Maria, impulsor en el món cristià del res del rosari, encara que també podria representar St. Beneci, fundador de l'orde dels servents de Maria; també hi ha St. Pau amb l'espasa; St. Esteve, amb les pedres al cap, i St. Raimon de Penyafort, que crec fou conseller del papa Gregori IX, i fundador de l'orde mariana de la Mercè, tots ells servents de Maria.

Aquesta veneració servita era estesa per tota la corona catalano-aragonesa. La noblesa i vassalls i el poble en general veneraven la Verge Maria, com a la resta del món cristià, amb o sense denominar-se servites tercerols o tercers.

Un cop acabat el conflicte civil i religiós, la clerecia local i l'ajuntament polític decidiren donar una imatge nova de la Verge dels Dolors perquè el poble pogués venerar-la altre cop. El 16 d'abril de 1941 arribà per ferrocarril des de Barcelona la imatge actual de la Verge dels Dolors, imatge similar a la d'abans del 1936. Acompanyaven aquesta nova imatge Josep Capdevila, dit el frare, i l'ajuntament; aquest anava darrere el pas de la Verge, junt amb els dirigents de la junta de la congregació i l'autoritat convidada.

L'estàtua de la Verge la col·locaren damunt d'una sumptuosa carrossa que la traslladà de l'estació de trens fins a la plaça Ramon Folch de Cardona, on l'esperava congregat tot el poble, acompanyat de les autoritats locals. Es féu un acte religiós i el batlle Camil Garriga llegí l'acta de lliurament de la imatge a la venerable congregació dels Dolors, i després fou traslladada a la seva capella ja refeta. És però el 1946 quan la congregació, dirigida ara per Mn. Jesús Capdevila, torna a iniciar de nou els actes i festes en honor a la Verge dels Dolors, l'any 1948 es torna a fer processó, ara ja estava reconstruïda la capella, i es continua fent-se igual cada any fins avui dia i es nomena Patrona de la vila a la Verge. L'ajuntament la reconeix oficialment com a tal el 1981, inscrivint la seva diada com a festa local patronal de la vila de Bellpuig.

Les principals activitats dels Dolors a la vila són el septenari i oració durant els set dies anteriors de la festa dels Dolors, i la festa pròpia que es celebra el divendres abans de la Passió. Cal ressaltar una constant millora en la seva processó, que en aquest últim període només es portava la imatge de la Verge dels

Dolors, però que any rere any i progressivament, es veu incrementat el nombre d'imatges o passos que integren la processó penitencial, producte de donacions. A la imatge de la Verge s'hi sumen ara els passos del Natzarè, l'Oració de l'Hort de les Oliveres, el Calvari, la Pietat..., ara la processó és molt lluïda entre els llums de les atxes, la música i la participació popular, i la presència de les autoritats civils i religioses des de la postguerra ençà.

A les vigílies de la gran festa dels Dolors s'efectua una captació o plega per les cases de la vila, a compte de les corresponents juntes dels cinc passos repartits per carrers. Els amfitrions de la festa són els priors, que són escollits de nou cada any.

Festa de la Mare de Déu dels Dolors de Bellpuig

En el divendres abans de la Passió es fa la festa dels Dolors i comença quan la junta de la congregació i l'agrupació musical de Bellpuig acompanyen des de llurs domicilis als senyors priors, discrets i invitats, des dels seus domicilis fins l'església parroquial. A les 11 del matí se celebra la missa solemne, cantada pel cor parroquial, excepcionalment ho fa l'orfeó Joventut. A l'ofertori es lliuraran els títols als senyors priors, aquests presideixen la festa patronal durant tot l'any sense tenir vot ni veu. Acabada la missa, priors, autoritats i poble, aniran a venerar la Verge al seu cambril, fent l'ofrena de flors als priors. Es fan els actes d'admissió de nous congregants. Finalment els priors són acompanyats als seus domicilis per la banda musical.

A les cinc de la tarda es repeteix l'acompanyament dels priors pels músics, fins a l'església i es celebra la funció en honor a la Verge amb el sermó final a càrrec del mateix orador del septenari. Després es portaran els estendards al domicili dels priors. A les 8 de la nit sona el repic de campanes, mitja hora després els armats sortiran i fan la concentració de tots els passos al lloc indicat. Alhora, la junta de la Venerable Congregació, acompanyats per la banda musical, aniran a recollir els senyors priors. A les nou de la nit s'inicia la Magna Processó Penitencial pels carrers de la vila.

Processó dels Dolors

Segons descripció de Valeri Serra al seu llibre *Calendari Folkloric d'Urgell* (1914), la cera que es crema a l'altar major durant els oficis del matí i tarda "és pagada pel prior i priora, per parts iguals, i cosa que és abundosa. A la processó de la nit, el prior porta un penó de la Mare de Déu dels Dolors i paga la cera de tots els qui l'acompanyen, als quals ha cercat d'en-

DEVOCIÓ

LOS VUYT
DE LA Mare
PLICACIÓ DE COM SE
XAMOSA COSTÚM
AL CULLIR AULIVES.
GELLESÀ ESTAMPADA
DEVOTS DE LA VERGE

POPULAR

DOLORS
de Deu Y EX-
PRACTICA AQUESTA
EN LO PLA D'URGELL
PRIMERA EDICIÓ UR-
À DESPESES DE UNS
y AYMANTS de la TERRA

Lo primer fou gran dolor
Simeó profetisà,
per un coltell de dolor
vostre cor han traspassat,
puig que Deu mos ha donat
Fruyt del ventre de Maria.

TORNADA

«—Contemplém los vuyt dolors
que per vostre Fill sentiau.
—Contemplemos nit y dia
à honra y gloria del Senyor.
—¡Quins assots tan rigurosos
sofrireu p' els pecadors!
Perdonéu les nostres culpes
misericordia Senyor!»—*Pare-Nostre*.
Lo segon fou quan lo Angel
s' aparegué à Sant Joseph,
y prengué al fill aymat
anareu à Egipte prest,
Rey Herodes lo malvat
vostre fill matar volia.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
Lo tercer fou los tres dies
que 'l ne tingueru perdut,
y 'l trovareu en lo Temple
disputant entre 'ls sabuts,
predicant ab agudesa
la celestial doctrina.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
Lo quãrt fou quan Pilat
lo tragué tot sanguinós,
llagat y desfigurat
que no 'l coneixereu Vos,
Ecce homo li digué
per darli més engunia.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.

Lo quint fou quan l'encontrareu
ab la Creu á les espatlles,
anant p' el monte Calvari
per nostres pecats y agravis.
Qui pogués teni 'l pesar
que tingueru aquell dia.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
Lo sisé fou quan lo vereu
arboleat à la Creu,
despullat de sa persona
clavat de mans y peus,
y desamparat del cel
dos lladres per companyia,
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
Lo seté fou quan vò'l daren
maltractat en vostres brassos,
ja s' ha acabado la vida
p' els nostres pecats y agravis,
una llansada al costat
que con l' aygua sanch n' eixia.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
La vuytada principal
fou quan l' enterrareu sola,
deixareu la sepultura
y 'us en tornareu à casa,
aquella malvada gent
ne fá guardia nit y dia.
—Contemplém, etz.—*Pare-Nostre*.
—Per aquestos vuyt dolors
Senyora vos suplicám,
—Que nosaltres pecadors
à Deu nos convertigám,
—A dalt del cel nos vejám
devant de Deu y Maria
—Per aquestos vuyt dolors
dirém tres Ave Marias,

—Per la hora de la mort
per aquelles engunies.
Se diu tres vegades l' Ave-Maria.
Lo primer fou gran contento
vostre fill ressucitá,
quan en aquell aposento
l'anareu á visitar,
quan allí us aparegué
tingueru gran alegria.
—Contemplém lo ver contento
de la humil Verge Maria.—*Ave Maria*.
—Ja n' ha consolat sa Mare
també los deixebles seus,
que lo 'n tingueru tancat
per la temor dels juheus,
Sant Tomás no ho volgué creure
fins que vegé la sanch viva.
—Contemplém, etz.—*Ave-Maria*.
Qui contempla aquestos versos
fins á l' hora de la fi,
la Verge n' hi eixirà
tres dies ans de morir
li dirá: fill meu confessat
vindràs ab ma companyia.
—Contemplém, etz.—*Ave-Maria*.
Les oracions son dites
y 'ls angels cantan al cel,
—dirém tots alabat signe
lo Santissim Sagrament;
—lo Santissim Sagrament
y la humil Verge Maria.
—Tots los Angels y Arcàngels
están en sa companyia.
Se diu un *Pare-Nostre* y per final:
—*Ave Maria Purissima*.
—*Sens pecat fou concebuda*.

LLARCH

Veu

Lo pri-mer fou gran do- lor Si-me- on pro-fe- ti- sa per un
col- tell de do- lor. vos- tre cor fou tras- pas- sat pp. puig com Deu mos ha do- na- rit fru- yt del
ven- tre de Ma- ri- a Con- tem- plém los vuyt do- lors que per vos- tre fill sen- ti- an.

Imp. Majós y Saladrígues — Bellpuig — Novembre 1911. — Núm. 8.

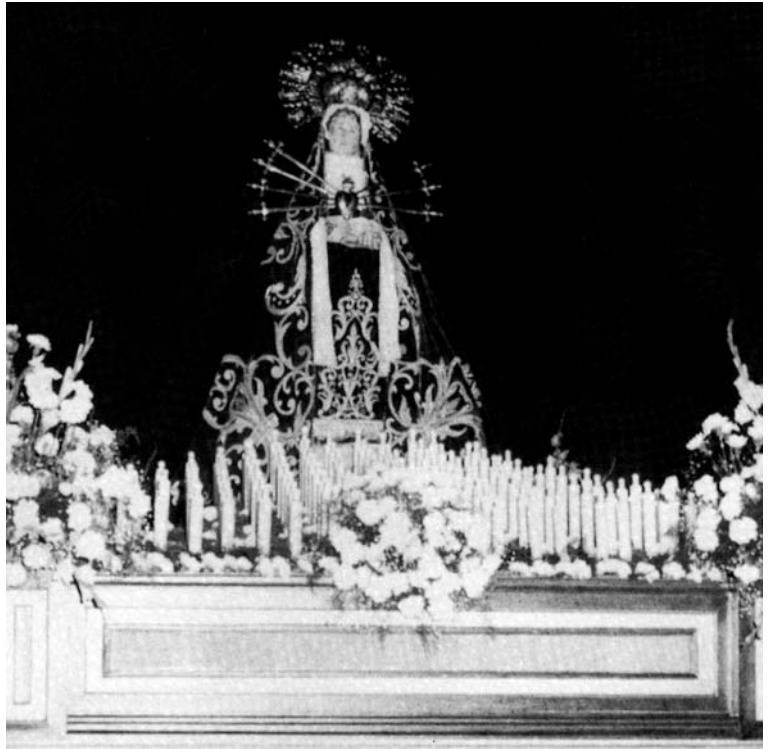
Goig de la Verge dels Dolors de Bellpuig. Tipus 10. Imprès a Bellpuig el 1911.

tre els parents, amics i coneguts; la priora porta una imatge del Sant Crist i fa cosa semblant amb les dones que hi porten atxa. Aquesta imatge i aquell penó, que durant les funcions de l'església han estat exposats a la barana del presbiteri, després de l'ofici de la tarda són portats, respectivament, a la casa de la priora i a la del prior, i els col·loquen al balcó, on són il·luminats amb dues atxes, o llums afins i tant que s'acosta l'hora de la processó.

Quan han tocat les darreres batallades de senyal, la música, amb els armats, van a casa del sacerdot de la Congregació a cercar a ell i als capellanets que allí es congreguen; són una gran cobla de nens de cinc a deu anys, revestits de sotana, sobrepellís i bonet, els quals duen l'escut dels Dolors penjat d'una ampla cinta. Sense aturar-se més temps que el precís per a aplegar-se, i tot tocant la música una airosa marxa, van a casa del prior, qui despenja el penó i s'incorpora a la comitiva amb tots aquells als quals ha facilitat atxes perquè l'acompanyin; d'allí van a fer el mateix amb la priora i acompanyants, i ja amb tanta de gent, tothom amb les atxes enceses (encara passen per les Germanes Carmelites o col·legi, les quals tenen cura del repartiment d'atributs dels Dolors i organitzar una colla de nenes, vestides de blanc, i així, en animat cercar vila, fa que tothom s'aboqui als carrers a contemplar la part vistosa i alegre d'aquella processó, la qual després s'organitza, seriosament, a l'església parroquial, on s'hi afegixen les autoritats, innumbrables devots que porten atxa per pròpia voluntat, els nois o bé homes que porten els pendons de les sibil·les, cada túmul o pas amb les seves vestes sent el de la Mare de Déu el més ricament vestida, i aquells qui han fet promesa de portar un Sant Crist a peu nu, altres penitents, descalçats, amb vesta i curulla, precedeixen a la Mare de Déu caminant a recules, braços en creu, amb una atxa a una mà i un Sant Crist a l'altra.

Recorren amb cercles els principals carrers de la vila; i quan ha acabat, la música deixa als priors a llurs respectives cases, des d'on s'acomodien els que han anat a acompanyar-los amb atxa, tot fent una copa i puro als homes i duent-se'n un grapat de confits les dones."

El curs de la processó en aquell temps s'iniciava pel carrer de l'Església, Eres, St. Josep, Homenatge (o del Pou), plaça de la Carn, carrer de la Font, Mercadal, i cap a la plaça de Sant Roc, arribat en aquest punt es feia el vol cap a ponent i tornava altra vegada. Per tant la processó feia un replec, essent vista per tots els assistents a la mateixa continuant la marxa cap al carrer St. Josep, Homenatge, etc., fins les Eres, pel carrer de l'Església o de la Creu i finant a la parròquia.

Aquest itinerari va variar fa uns deu anys, que baixava pel carrer Homenatge, plaça St. Roc, carrer Ramon i Cajal o Foramunt, la Font, i tornava a la plaça St. Roc, donant la volta i tornant a pujar pel carrer Homenatge. Avui té el següent traçat: carrer de la Creu, St. Josep, Homenatge, plaça St. Roc, plaça Ramon Bertran (on es resarà l'Àngelus), plaça Ramon Folch, carrer Valeri Serra, St. Josep, Verge dels Dolors i finalitza a la parròquia.

També ha canviat la processó, seguint l'ordre tradicional, els armats surten en primer lloc, precedits per l'àngel, repicant les llances fortament en terra i al ritme dels tambors; això ens recorda que uns deu anys abans teníem armats muntats a cavall i anaven vestits de soldats romans, igual que els tradicionalment presideixen les processons de Setmana Santa i la dels Dolors, però només portaven mitja cuirassa i sable de fusta corbat, sense llança, per poder-se moure lliurement damunt la bèstia. A les puntes del mantell de sota la sella hi anaven gravades les armes de la Congregació, o sigui, els set dolors de blanc sobre fons negre, amb una cinta blanca ribetejant el drap. No fou pas per manca de cavalls el motiu pel qual desaparegueren aquests a la processó (any 1959), sinó per decisió de l'organització de la festa.

Antigament els armats a peu portaven pantalons i mantell vermell, amb un curt faldellí groc que sortia un pam sota la cuirassa, casc i escut de metall, sabre i llança de fusta rematada amb metall. Tant el capità de peu com

Foto processó pels carrers de la vila de Bellpuig en l'actualitat, al seu pas pel davant de l'Ajuntament.

Goigs i

A la Verge

que es canten
de la Vila

Pregària

dels Dolors

en sa Capella
de Bellpuig

- I La primera que us feri
fou la veu de Simeó
que en misteri us va predi
de vostre Fill la passió.
Al sentir ho atravessada
quedàreu de gran dolor.
Siau de Bellpuig advocada
Oh mare del Redemptor.
- II La segona fou l'avis
del àngel a vostre Espòs
al manar-li que fugís
al Egipte presurós.
Puix estava amenaçada
la vida del Salvador Siau...
- III La tercera l'acceptàreu
quan perdut vostre tresor
per tres dies el cercàreu
entre llàgrimes i plors.
Fins que al temple aconsolada
l'heu trobat entre els doctors Siau...
- IV Mes la quarta ¡Verge pura!
us l'obri un coltell més greu
al carrer de l'Amargura
vostre Fill portant la creu.
En mirar-lo penetrada
us deixà de gran dolor. Siau...
- V Quinta llaga us ha causada
veure Jesús expirant
dalt la creu despreciada
com un sol que va eclipsant.
Deixant-vos ¡ai! dolça Aubada
en foseca nit de tristor. Siau...

- VI Que crudel fou el martiri
abraçant ja defallit
a Jesús ¡ai! com un lliri
que l'amor ha esmortuít.
Fins clamar desconsolada:
¿quí ha vist mai semblant dolor? Siau.
- VII El seté dolor destroça
vostre cor sens pietat
al deixar dintre la fossa
de Jesús el cos sagrat.
Quedant Vos desamparada:
puix n'era tot vostre amor. Siau...

PREGARIA

Mostreu-vos mare i patrona
dels fills vostres congregants,
escolteu sempre a tot hora
ses pregàries suplicants.
Ampareu-los en la vida
assistiu-los en la mort.
Reina i mare dolorosa,
escolteu nostres clamors.

De genolls a vostre altar
aquesta Vila us demana
que us digneu ara acceptar
ser sa Reina i Sobirana
En vostra capella honrada
us tindrem sempre amb fervor. Reina

Puix amb Déu sou poderosa,
oh Mare dels set dolors;
eixa Vila pietosa
implora vostres favors,
com demanen a la rosa
les abelles ses olors. Reina...

V. Ora pro nobis Virgo Dolorosissima

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi

OREMUS

Deus in cuius Passione, secundum Simeonis prophetiam, dulcissimam animam gloriosæ Virginis, et Matris
Mariæ doloris gladius pertransivit, concede propitius, ut qui transfixionem ejus et passionem venerando recolimus,
gloriosis méritis, et precibus omnium Sanctorum Cruci fideliter adstantium intercedentibus, passionis tuæ effectum
felicem consequamur. Qui vivis et etc. R. Amén.

el muntat a cavall porten la senyera o armes dels Dolors en un brodat d'una quatre pams quadrats; actualment els armats solen ser vint-i-quatre joves de la vila, i d'uns anys ençà la dona també n'hi forma part, encara que en menor nombre.

L'Àngel capdavanter de la processó sol ser un nen de 6 a 7 anys, vestit de blanc, amb una gran banda blanca damunt la cuirassa i ales a l'espatlla. Va de curt amb mitges (com els armats), espardenyes i guants blancs; damunt el pit porta l'escut de metall, emblema dels Dolors. L'Àngel porta el pas al mateix temps que els armats.

La Creu de Passió i Petites Vestes, anomenada Vera Creu, té repartits pels braços els impropis de la Passió: l'escala, la lluna, l'esponja (amb una canya), estenalles, martell, claus, tovallola, un pilar, sogues, calze, corona d'espines, gall, cartell d'INRI, túnica de Crist, etc. La Creu de Passió la porten els nous novicis acompanyats de nens vestits de vestes i les nenes de blanc.

Les Sibil·les són les portadores d'estendards a la processó (segons la tradició popular foren les que profetitzaren el naixement de Crist, els seus noms són l'Eneida, Libica, Erites, Cumana, Dèlfica i Eriter).a).

Els anomenats Petits *Vestetes* són noiets de 7 a 10 anys, vestits amb sotana i cinturó negre, d'uns tres dits d'ample, antigament era ribetat de galó d'or d'una senzilla trenalla blanca. Avui dia porten collet blanc, una senzilla corona o diadema de flors blanques artificials, impropis a les mans, i al braç esquerre o penjat a l'esquena un escrit ovalat, on hi ha gravat un text de la Sagrada Escripura (aquest impropis avui ha desaparegut). Ara, del seu coll hi penja una cinta amb els set Dolors. Els noiets van en filera i són voltats per les Sibil·les.

Segueix el Pas de l'Oració, amb les seves atxes corresponents. El Sant Crist el porten tres homes abillats amb vesta, una túnica, amb el cap descobert. El del mig du la imatge i els altres dos porten atxes.

Els Capellanets són nois de 8 a 10 anys, i van vestits amb sotana negra, roquet i bonet, guants blancs a les mans, cinta vermella de tres dits d'ample al coll amb una placa dels sets Dolors; porten brandó i formen dues files al mig de la processó, els tres últims són els més grans i porten el penó propi i els cordons. Aquest estendard és negre i té brodats en blanc els set dolors i el nom de Maria a l'inrevés. Recorden la vetusta escolania de la Congregació.

El Pas del Natzarè i el Pas del Trobament de Jesús amb la Verge, són acompanyats amb atxes i, de vegades per bandes de música, segons les possibilitats o desig dels priors.

Segueix el Crist Gran o *Crucifix Penitencial* (dit de la vila, ja que era el que antigament presidia la sala de sessions del batlle i paers, segons la tradició).

Pas del calvari, transportat sobre rodes de goma, com tots els altres. Voltat de vestes i atxes corresponents.

Les Blanques són les nenes de 7 a 12 anys, vestides de blanc fins als peus, amb vel també blanc que els baixa del cap, subjectat amb una corona o diadema. Van en filera al mig i porten banderoles negres; destaca una blanca tovallola amb el cap imprès del Sant Crist coronat d'espines. Les set últimes nenes porten damunt el pit els Dolors esculpits en una fusta blanca, una du el cor amb una espasa, una altra dues espases, etc., fins arribar a l'última que porta les set espases. Les Blanques, al contrari dels Capellanets, no duen llum.

El Pas de la Pietat va precedir pels senyors priors i discrets que porten la Senyera i atxes. Aquests presideixen la festa i processó i actuaran com a tal fins l'any vinent.

Segueixen com de costum els músics de la Banda Municipal de Bellpuig, al davant del Pas de la Verge dels Dolors.

Les Penitents són devots congregants que per tal de complir les seves promeses peneixen davant la Verge donant-li la cara; invariablement porten vesta amb una caputxa que els tapa completament la cara, els peus descalços, alguns amb cadenes, atxa a la mà dreta i a l'esquerra un Sant Crist. Com hem dit sempre caminen a l'inrevés, d'esquena i, per tant donant la cara a la Verge; avui dia encara no s'ha perdut aquest costum, però la majoria d'aquests penitents van agafats del braç d'un acompanyant sense hàbit que camina de cara endavant fent de guia.

Seguidament va el Pas dels Dolors, tot ell curull de llum i flors, majestuós. És el pas principal de la processó portant la Patrona dels Congregants, la Verge dels Dolors. Aquest pas és motoritzat i és el més vell de tots, juntament amb el Pas del Natzarè. Va precedit pel clergat de la parròquia i autoritats; segueix la junta de la Venerable Congregació amb la seva Senyera. A partir dels anys 60 s'inicia la processó des de la capella dels Dolors, de l'església parroquial. Des del 1978 hi assisteix també una representació de la germana congregació de Lleida. Tanquen la comitiva peni-

tencial les vestes. La processó té una durada de tres a quatre hores.

El curs de la processó solament és interromput, des de sempre, pel so del cornetí a l'escoltar aquest la campana que toca a oració, els dos sons es mesclen, sobresortint però el cornetí de la remor llunyana dels tambors dels armats i del poble, fent el toc d'atenció que para la comitiva per al res de l'Àngelus. Anys enrere era costum que en aquest precís instant un guàrdia civil fes un tret a l'aire acompanyant el so de la corneta.

Breu història político-religiosa i social de les congregacions de la Verge dels Dolors a Catalunya

Per a poder continuar el fil de la història de les congregacions marianes, i les seves ramificacions, he revisat un contingut de documents que relaten el seu culte a Catalunya a partir del segle XI, des de la reconquesta cristiana, època en la que s'inicia la creació de les confraries i ordes de tipus localista, a exemple de

Foto Verge de la Pietat Dolorosa, Processó Besalú.

la de Montserrat i de la Mercè. És a partir del segle XVI que comencen a arribar confraries marianes de fora, principalment de Roma, Itàlia, divulgant la devoció a la Verge del Roser i de la Pietat, divulgades ja a Alemanya, França i a altres parts d'Europa.

A Catalunya s'estableix l'orde dels servites de Maria, com ja hem dit, originaris de Florència. Aquest orde marià era conegut alhora amb tres noms, el de Servents de la Verge Maria, dels frares Servents de la Verge Maria i, els Servents de Sant Agustí, i com a nom unitari es feien dir Servites de la Mare de Déu.

Sens dubte foren els pares servites del convent del Bonsuccés els fundadors de la primera congregació dels Dolors, l'any 1580. Primer al convent de Santa Madrona de Montjuïc, dit del Peu de la Creu; després fundaren un convent al centre de Barcelona l'any 1618, amb el mateix nom, però era conegut com el convent del Bonsuccés. En el seu altar es venerava la Verge de la Pietat.

Amb motiu de la guerra dels Segadors (1640-1652), Barcelona patí els estralls de la pesta, i el poble implorà els favors de Maria, dirigint-se i anomenant popularment la imatge de la Pietat com la Dolorosa; per aquesta causa els pares servites demanaren al Papa el canvi de nom del convent reconeixent-lo des d'aleshores també com el convent dels Dolors. Amb aquest propòsit Innocent X fa una butlla des de Roma el 2 d'agost de 1647.

Després d'aquella guerra i un cop fet l'any 1660 el Pacte dels Pirineus, es parla de fer-li una festa a la Imatge de l'altar del convent del Bonsuccés, així el 1661 es celebra una gran processó presidida pel vicari general provincial P. Pocinelli i el recent nomenat prior de la confraria dels Dolors, Martí de Sant Giovanni, cavaller, instituint així la processó dels Dolors pels carrers de Barcelona. L'11 de febrer de 1663 s'acorda la fundació d'una congregació terciària, i del mateix fervor popular sorgiren noves fundacions arreu de Catalunya, fora i dins de l'estat espanyol, com la de Segòvia (el 26 de febrer de 1667), etc., totes elles germanes i unides sota la devoció a la Verge dels Dolors, essent la de Barcelona la matriu i casa central; la majoria d'elles sorgiren del mateix poble català.

Els servites obtingueren l'any 1668 el privilegi papal d'oferir una festa a la Dolorosa el 15 de setembre, i la nominació de patrona principal de l'orde dels Servites de la Verge dels Dolors de mans del papa Innocent XI.

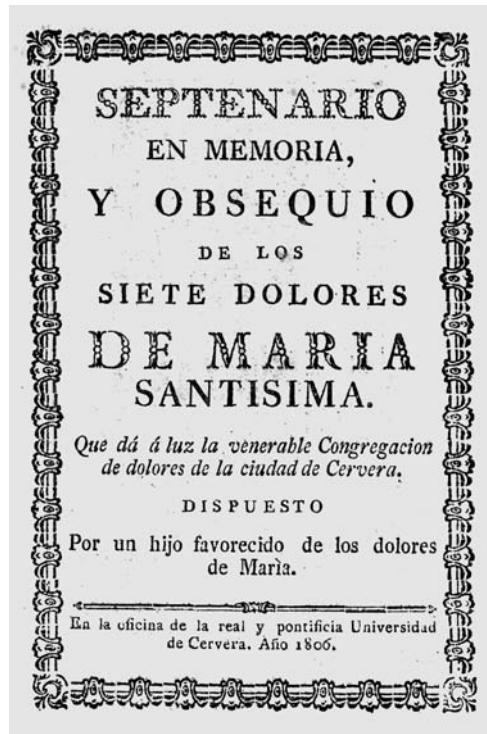
Des de l'any 1693 al 1695 sorgeix un gran nombre de congregacions amb motiu del pa-

tronatge, molt volgut per la població de Catalunya. A moltes parròquies veneraven la Mare de Déu, com és el cas de Calonge de Mar, que tenia una capella dedicada a la Mare de Déu, anomenada de les Esquelles; el 1661 la trobem dedicada a la Mare de Déu dels Àngels, i des del 1734, a la dels Dolors.^{53 bis}

El 1724 el papa Benet XIII concedeix privilegis, indulgències i el reconeixement de Roma a la festa dels Dolors del 26 de setembre. El papa Climent, l'any 1735 atorga llicència de festa a tota la península ibèrica. El 1753 un concordat entre la corona i el clergat espanyol, fa que les congregacions passen als episcopats, el rei serà el seu cap, i la Verge portarà la corona reial d'Espanya.

L'any 1774 Catalunya té un acord de fet diferencial amb privilegis propis, segons diu el pare Llorenç Raymúndez en el seu llibre *Congregante perfecto*. L'any següent, el 1775, són aprovades les noves ordenances de les congregacions dels Dolors de tota Espanya, però el 1835 són suprimits els convents servites i les parròquies són de propietat reial i episcopal. El 1846 la congregació de Barcelona reprèn la festa i processó dels Dolors; i el 1857 són restaurats els convents servites però no pas el de Barcelona, que fa les funcions d'església de la congregació fins la revolta de la Setmana Tràgica de l'any 1909, la qual és assaltada pel populatxo i destruïda, desapareixent així tota continuïtat i l'agermanament amb les altres congregacions catalanes. Aquestes minvaren poc a poc agreujades també per una altra revolta civil, la del 1936; a partir d'aleshores poques congregacions tornen a refer-se i si ho fan, és gràcies al clergat local i als ajuntaments, per tal d'estar bé amb el clergat i distreure així al poble amb festes religioses, que les elogia com a tradició patriòtica a favor de l'estat dictatorial del temps.

Aviat sorgiren oracions, goigs i cobles dedicades a la devoció de la Mare de Déu dels Dolors, i es canten en les capelles i esglésies de Catalunya. El més antic apareix cap al 1700. En aquest període arranca un gran procés de devoció i difusió a la Verge dels Dolors; és a la mort del rei Carles II d'Àustria, quan deixa com a hereu i successor al seu nebot Felip de Borbó, nét del rei de França, Lluís XIV, del qual Catalunya en té mals records, doncs essent aquest nomenat príncep dels catalans, sobre la revolta dels Segadors (1640-1652), pactà amb el seu cunyat Felip III d'Àustria el repartiment de Catalunya, amb el tractat dels Pirineus l'any 1659. Catalunya queda esquarterada amb aquest fet, i el poble està adolorit per les repressions polítiques i resta ferit per la pèrdua de llibertats; el poble, indignat i im-

potent, comporta canvis de pensar sobre les religions vingudes de fora el país.

Segons pactes polítics, el nou rei Borbó, cedirà als pretendents a la successió de la casa reial dels Àustria, a la corona espanyola, els territoris de Nàpols, Sicília i Sardenya; Catalunya no pot estar d'acord amb aquest altre desgavell de territoris vinculats directament amb ella i, per aquest motiu entra a formar part del pacte de la Haia (any 1705), entre Gran Bretanya, Holanda i Àustria. Aquest pacte acorda que tots els territoris de la confederació Catalano-Aragonesa continuaran units, això farà esclatar una guerra civil per tota la península que s'estén per Europa. El pretendent Borbó és reconegut com a legítim de Castella amb el nom de Felip V, el qual com que no té res a perdre, si no tot el contrari, pacta amb els francesos atacar la confederació, així l'Aragó, Catalunya, València i les Illes Balears, un cop vençuda la seva resistència es desprenen de Nàpols i totes les altres posicions italianes. El pacte de Catalunya era acordat entre nobles i el clergat.

Catalunya però, va reconèixer com a nou príncep l'altre nebot de Carles II, el conegut com l'arxiduc Carles III d'Àustria. El conflicte bèl·lic durà fins el 1714, amb l'ocupació de Barcelona, després de ser traïts pels components del pacte de la Haia, que acceptaren el tractat de pau d'Utrex; així deixen Catalunya a mercè de les tropes d'ocupació estrangeres de Castella i França, que emprengueren el macabre plaer de destruir l'estat català, anorreament la seva organització política i religiosa,

i imposant les lleis, costums i llengua del vencedor, per dret de conquesta.

El poble ja fa temps que rep les conseqüències de la guerra, ja abans de la caiguda de Catalunya. Els pocs recursos dels habitants de les viles han tocat fons amb el pillatge i malvestats de les tropes dels exèrcits. El sofriment popular fa que aquest s'aferrí a la religió i com un nen desvalgut va sempre vers la mare, el poble es dirigeix a la Mare de Déu dels Dolors buscant el consol filial. La prova és que a "l'endemà de sabuda a Barcelona la signatura dels primers acords d'Utrecht, una processó sortí de diferents llocs de Catalunya i van en pelegrinatge a Montserrat, amb un Sant Crist, atxes i ciris encesos. A cada poble, el rector, els jurats i les persones principals surten a rebre els peregrins i els acompanyen en les seves devocions fins que són fora vila a Martorell, on se canta los goigs de la mare de Déu dels Dolors..., a Collbató i també a Esparreguera".⁵⁴

En aquests anys de penes, sobretot en la postguerra, fou possible la divulgació de la devoció dels Dolors de la Verge, que també sofria, per tot el poble català oprimint i humiliat; l'exemple el tenim en la ciutat de Lleida que es funda la congregació dels Dolors el 1717, en el lloc de l'Hospital de Sta. Maria. L'hospital tenia un altar dedicat al Roser que passa a anomenar-se de la Dolorosa. El mateix passa a Girona vers el 1727, encara que sembla que la capella és de nova fundació. Una altra prova és que totes les capelles i esglésies, petites o grans, dedicades als Dolors foren construïdes des de principis del segle XVIII, i són pagades pels devots de la Mare de Déu dels Dolors.

En la postguerra, la devoció a la Verge dels Dolors és tan gran que s'estenen les fundacions per tota Espanya, Àustria i Itàlia. El fet és a resultes dels catalans desterrats que s'estableixen per arreu d'Europa. El papa Climent XII atorga indulgències i aprova les congregacions dels Dolors l'any 1734, i el mateix pontífex l'any següent fixa la celebració de la festivitat dels Dolors de la Verge el tercer diumenge de setembre, i així s'estableix per tot el món cristià, universalitzant la devoció dels Dolors de Maria.

A partir del 1735, la corona espanyola obté el patronat universal de les parròquies i bisbats, el rei té el control sobre la clerecia del país, i de totes les congregacions hagudes i entre elles també la dels Dolors.

Amb aquest poder el rei Carles III de Borbó decreta expulsió dels pares jesuïtes l'any 1766; això "obeeix als canvis del clergat vers els servites a partir de 1718 a Catalunya, per tal de tenir els mèrits del nou règim, que a partir del 1767 els representants del clero servita tenen que anar a estudiar a la Universitat de Cervera per obtenir els graus acadèmics en lleis o teologia".⁵⁵

Les congregacions servites dels Dolors l'any 1774, davant les exigències reials, regramenten l'orde anomenant-se ara Servents de Maria o dels Dolors, publicant el nou reglament en el llibre *Congregante i Siervo perfecto de S.S. Virgen de los Dolores*, sota llicència i aprovació del consell reial de S.S. Majestat a Madrid el 10 de febrer de 1774. L'any següent són aprovades dites ordenances de la Verge dels Dolors per tota Espanya, "amb les reformes realistes dels ministres de Carles III varen intentar de restringir les despeses profanes de les confraries o congregacions i controlar l'administració, cosa que coadjuvà indirectament a la seva decadència constatable especialment als segles XVIII i XIX".⁵⁶ Per situar-nos en aquest temps en les reformes religioses, cal ressaltar-ne els escrits de Joaquim Maria Puigvert i Solà, *Parròquies, rectors i societat rural*, en que analitza "la xarxa parroquial d'antic règim". Allí expressa, resumint, la fins aleshores col·laboració dels rectors de les parròquies amb la devoció mariana dels segles XVI-XI; en *Les expressions del canvi*, comenta que amb la reforma del concili de Trento (1545-1563) es crearen una xarxa de parròquies, congregacions, etc., per tot Catalunya que serà desfeta a partir del 1718, per l'antic règim, donat que a finals del segle XVIII, a Catalunya se li atribuïa l'organització de 2.738 parròquies, urbanes i rurals; "una xarxa precisa i delimitada que se superava sense coincidir necessàriament amb els límits encara força desdibuixats dels municipis, ni encara menys, amb el mapa de les jurisdiccions senyorials".⁵⁷

L'apartat de *La pagesia benestant i les estructures parroquials*, ens revela que els "grups socials que col·locaven els seus fills segons a les rectories eren els que, per altra banda, d'ençà del segle XVI havia desplaçat en bona part la vella noblesa. Havien esdevingut els principals finançadors i mecenes de les institucions parroquials, per l'augment de la demanda de misses i aniversaris i la fundació de beneficis i causes pies diverses. Els mateixos grups socials, en estreta aliança

⁵⁴ PIERRE VILAR. *Història de Catalunya*. Tom IV, p. 422.

⁵⁵ MIRÓ I BALDRICH, RAMON. *El Pregoner d'Urgell*. Revista de Bellpuig, núm. 155. Any 1986.

⁵⁶ Serra, Valentí. Op. cit., volum 70, pp. 119-188.

⁵⁷ *Història Política, Social i Cultural dels Països Catalans*. Tom. VI, p. 290.

Goig oració
de la Capella
de Barcelona,
1730.

Dibuix Verge dels
Dolors de Lleida.

amb els convents i de nous ordes religiosos de la Contrareforma oberta en ciutats i viles... Havien fomentat, d'ençà del darrer quart de segle XVI, la fundació i la dotació de noves confraries. Eren les del Roser o la Minerva, i arribaren fins als racons més rústics, inhòspits i muntanyes de la geografia catalana. A més de les funcions assistencials i festives, aquestes confraries ajudaven a incrementar la demanda de predicadors i altres serveis religiosos que, a més de beneficiar al clergat local, significava també el drenatge de rendes des de les parròquies perifèriques cap als convents de les viles i ciutats, altrament aquests grups socials protagonitzaren, entre els segles XVI-XVIII, el procés d'oligarquització de les obreries (institucions destinades al manteniment del temple i del culte, amb les seves pròpies fonts de finançament). S'anaven abandonant progressivament els vells mètodes d'elecció dels obrers, administradors de les rendes de l'obreria (*a més veus* o per torns rotatoris entre tots els caps de casa d'una parròquia), per passar a ser escollits per captació o entre els regidors que sortien dels ajuntaments borbònics. Amb aquests mètodes d'elecció, els càrrecs d'obreria van recaure, tal com recomanava gràficament un visitador gironí del 1736 entre els *més zelosos, de major activitat y de menos ocupacions*; obres que sempre havien d'obtenir el vistiplau o la vènia del rector, davant el qual havien de

retre cada any *bo i lleial compte* de la seva gestió. Cal tenir present que el càrrec d'obrer tenia una transcendència especial en els moments d'emprendre obres de caràcter extraordinari (i el set-cents això fou força freqüent, en bona part a causa de la necessitat d'adequar la capacitat dels temples al creixement demogràfic), ja que s'imposaven talles, redelmes i prestacions de jornals i tragines a la població per tal de finançar-les. En altres casos, els obrers podien liderar plets als delmadors amb la finalitat d'obligar-los a contribuir en les despeses extraordinàries. Del parer que tingué la pagesia benestant (fos o no ennoblida amb el títol de cavaller o ciutadà honrat) en el finançament parroquial i en el control i la direcció dels ressorts d'obreria i confraries, n'obtingué variats i diversificats privilegis de distinció social i de representació simbòlica del seu poder local: va ocupar bancs preferents, va disposar de sepultures a l'interior del temple, va poder esculpir l'escut familiar damunt d'una clau de volta o retaule, o va obrir el ball de pabordes a la plaça de la vila...⁵⁸

Tot això de la reforma i, del nou plantejament polític i religiós a Europa, apareix després amb la revolució francesa, 1789, restablint el govern estable del general Napoleó Bonaparte (1799) i transforma el pensar dels polítics i religiosos, dels nobles i laics, per una part i, el pacte familiar de les monarquies borbòniques

⁵⁸ AYMAT I RIGOLTA, JAUME. *Església parroquial de Sant Martí de Calonge*. Estudi sobre temes del Baix Empordà. 1982. Gráficas Bigas. St. Feliu de Guíxols.

entre França i Espanya ens involucren en una guerra contra el general francès, ja convertit en l'emperador de França que fa desaparèixer els antics règims absolutistes dels borbons i altres cases d'Europa.

Al revoltar-se contra el francès i començar la guerra el 1808, Catalunya entra en el recel de no voler pagar els delmes parroquials segons es fa a França; el clergat, però, fa proclames i crida a les armes acusant el francès com a inductor d'una reforma més profunda, la qual preveïen que seria del tot ruïnosa, pitjor que la del set-cents i, de fet fou així.

Tornant amb l'increment de la devoció a la Verge dels Dolors, durant la guerra del francès (1808-1814), aquest fervor marià experimentarà un fort impuls, i al finalitzar la guerra, moltes congregacions dels Dolors es renoven i demanen tenir una capella pròpia; un exemple el tenim en la ciutat de Lleida. El 1814, aquesta congregació era presidida pel bisbe Geroni Mª de Torres, essent corrector alhora; una vegada desocupada la ciutat dels francesos, amb la vinguda del rei borbó Ferran VII, es demana que la capella dels Dolors sigui fora de la catedral. El citat bisbe va presidir també les juntes civils i militars creades per a fer fora els francesos durant el temps bèl·lic de la guerra del Francès.

Les noves reformes polítiques sorgides dels acords de les Corts de Cadis aboleixen els privilegis del clergat i de les congregacions que gaudien sobre els laics. Aquesta retallada s'inicia el 1820 fins el 1836, any de la desamortització feudal; això motiva al clergat a fer proclames contra el govern de règim monàrquic constitucional de la casa dels Borbó, que, amb el pretext d'atorgar la successió del rei Ferran VII a la seva filla Isabel, junt amb les pretensions del germà del rei, Carles V de Borbó, acaben amb les revoltes carlines el 1837. Bona part de Catalunya reconeix a aquest com a nou monarca, amb el beneplàcit del clergat; proclamat rei a Berga, aquest anuncia des d'aquesta població la nominació de la Verge dels Dolors com a Generalíssima dels seus exèrcits, tal com ell diu "...per alcançar el triomf de la Religió i de la Legitimitat per Espanya".⁵⁹ Les anomenades guerres carlines foren tres, amb tres pretendents a cadascuna d'elles: la primera, de l'any 1833 al 1840, amb Carles Mª Isidre de Borbó (Carles V); la segona (dita dels Matiners), del 1846 al 1849, amb Carles Lluís de Borbo i de Braganza (Carles VI); la tercera, del 1872 al 1876, amb Carles M^a dels Dolors de Borbó i

Àustria-Este (Carles VII). Com bé s'ha dit, Carles V, proclama la Verge dels Dolors patrona dels exèrcits d'Espanya. La devoció que li professa aquest, també l'observen els seus descendents, com és el cas del seu nét Carles M^a dels Dolors; en contra però, a causa dels continus fracassos per fer-se amb el control de la corona d'Espanya, provoca el recel vers la seva devoció i augmenta el descens de les congregacions per tal d'agradar a les autoritats polítiques de l'època, davallant de manera considerable la devoció a la Verge dels Dolors, devoció instituïda de feia dos-cents anys i assentada en quasi tots els altars catalans. Possiblement era, aquesta devoció, la més popular; quasi es podria considerar que la Verge dels Dolors era en aquell temps la patrona del poble català, donant pas cap a finals del segle XIX al patronatge i devoció com la Verge localista, tal com era fins aleshores la Verge de Montserrat.

Molts bisbes, com ara el de la Seu d'Urgell, actuaren en favor de la causa carlina amb el propòsit d'evitar les reformes del govern central i mantenir els seus antics privilegis, fins que el govern decreta definitivament l'any 1841 la desamortització dels béns del clergat secular, de les obrieres i confraries parroquials. "Amb la desamortització de 1841, el clergat de les parròquies i convents passen a ser del patronat reial i episcopal i, són suprimits els convents per esglésies com els dels Servites de la Verge dels Dolors de Barcelona. A partir de l'any 1844, el govern comença la reconversió institucional de l'Església a la nova situació político-religiosa, que culminarà amb el concordat del 1851, el qual inaugurarà una mena d'enllaços de conveniència entre l'estat i l'església, que es convenç, per una banda de la inviabilitat del carlisme i del retorn a la monarquia absoluta de dret diví, com tenien els reis d'Espanya".⁶⁰

A partir, però del 1851, el clergat passa a controlar l'ensenyament públic, ja abolits els privilegis dels delmes i primícies, i la dotació dels rectors corre a compte de l'Estat, per mitjà de les cúries diocesanes, significat un canvi radical; el rector esdevenia ara com una mena de funcionari de l'Estat.

No fou fins l'any 1857 en que es permeteren les restauracions dels convents i congregacions marianes i "tornen a refer-se a Catalunya gràcies al reconeixement que dites congregacions reben des de Roma el 1883, i s'organitzen vers el 1886 sota el director de les de Barcelona, Lluís Ignasi Fiter, que hom

⁵⁹ PIERRE VILAR. *Hist. de Catalunya*. Tom IV, p. 422.

⁶⁰ Història Política, Social i Cultural dels Països Catalans. Tom. VI, p. 291.

considera el restaurador de les congregacions a Catalunya. La creació de la branca de Casats, entre elles les congregacions de la Verge dels Dolors (1904)".⁶¹

Durant la revolta popular de la Setmana Tràgica de Barcelona, l'any 1909, és assaltada l'església convent dels Servites del Bonsuccés, la casa central de les fundacions de la Verge dels Dolors. Com a conseqüència d'aquests fets queden sense l'emparedat i orfes a tot Catalunya les congregacions d'aquesta orde.

El 1883 s'apleguen sota un sol reglament les congregacions restaurades. L'any 1916 es publica un nou reglament, el text del qual es reproduïx en els llibres *La Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors*, de Tàrraga, i en *La Venerable Congregació de la Verge dels Dolors*, de Bellpuig.⁶²

Les divergències entre el clergat i els laics continuen durant la implantació de la segona república del 1931; és notori el recel a les reformes i no es comparteix la idea de la llibertat de culte religiós. La classe popular obrera assalta novament les esglésies i convents, entre ells, lògicament també pateixen les conseqüències les congregacions de la Verge dels Dolors d'arreu de Catalunya, quedant tan malparades aquestes fundacions que desapareixen quasi definitivament la majoria d'elles; altres, un cop finalitzada la guerra civil del 1939, són refetes amb l'esforç dels preveres locals, ajudats per antics congregants que a la vegada atreuen nous adeptes i així, a poc a poc, i amb el suport dels ajuntaments, es reconstrueixen les capelles de congregacions locals, com per exemple la de Lleida, el 1943, i la de Bellpuig, el 1941.

L'any 1968 neix una nova etapa per les congregacions amb l'aprovació de nous estatuts inspirats en el Concili Vaticà II, els quals permeten canviar el nom tradicional pel de Comunitat de vida cristiana.⁶³ El calendari litúrgic (1970), fixa la festa dels Dolors el 15 de setembre, data fixada ja al segle XVIII per Pius X. Però queda suprimida l'altra festa del divendres de la setmana de passió, no obstant, per a moltes congregacions aquest sol ser dia de processons; altres, però, les traslladen al dia de resurrecció.

Després del Concili Vaticà II, les anomenades comunitats de vida cristiana són congrega-

cions romanes, catalogades en cadascuna de les comissions ordinàries, integrades en la cúria romana i assisteixen al Papa en el govern de l'Església. Són congregacions religioses, a diferència dels ordes d'abans del codi de 1983, instituts de vida consagrada i amb vots simples temporals o perpetus i públics, com solen ser les congregacions locals de Catalunya, a diferència de les societats de vida comuna sense vots privats, masculines i femenines.⁶⁴

De fet, actualment els servites de Maria tenen set convents a l'estat espanyol, i dins dels Països Catalans n'hi ha un a València i un altre a Dènia, d'on haurien d'estar subjectes les congregacions dels Dolors de Catalunya. Segons l'Enciclopèdia Catalana, actualment són una trentena els oratoris dels Països Catalans.⁶⁵

Una de les primeres reunions d'aquestes congregacions es porten a terme l'any 1997 amb la intenció de reorganitzar-se entre elles. El lloc escollit és el monestir de Montserrat, i s'acorda reunir-se un cop cada any. Les congregacions catalanes es retroben així després de 162 anys de la fugida dels servites de Barcelona.

La germandat amb els servites i congregacions catalans disposen acceptar altre cop les regles i, el 12 d'octubre del 2002 veu la llum la publicació de l'obra *Regla de vida de l'orde seglar dels servents de Maria*, s'edita en català a

⁶¹ *Dicc. Història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona. Pàg. 1.193.

⁶² *Hist. Pol., S. i Cultu. dels Països Cat. Op. cit., Tom VI, pp. 289-290.*

⁶³ *Ibid.*, Tom VI, pp. 291-294.

⁶⁴ *Calendari Folkloric d'Urgell*. Pàg. 99. Adopció de la Dolorosa per patrona dels exèrcits carlins. Molts batallons portaven la imatge a les seves banderes.

⁶⁵ *Hist. P., S. i C. Països Catalans*. Op. cit. Tom VI, pp. 292.

la ciutat de Badalona, centre capdavanter de la Unió de Congregacions de Catalunya.

Nota: Les congregacions romanes són catalogades en cadascuna de les comissions ordinàries, integrades en la cúria romana, que assisteixen al Papa en el govern de l'Església, amb potestat administrativa en la seva competència. Sixte (1588) fou el primer a estructurar el cos de les congregacions i fixà en 15 llur nombre. El 1908 Pius X procedirà a una reorganització global, i el 1967 Pau VI promulgà una nova ordenació. Actualment hi ha 9 tipus de congregacions o fraternitats.⁶⁶

Dates puntuals de la història de la devoció dels Dolors

1410. Es funda a Girona la primera capella dedicada a la Verge dels Dolors.

1482. El papa Sixte IV propulsa la devoció a la Verge de la Pietat i a la Passió de Crist.

1540. Neixen a Roma les congregacions marianes de la Pietat, amb les dels servites franciscans.

Verge de Badalona.

1545-1563. Es celebra el Concili de Trento, amb la gran reforma catòlica.

1545. Els pares predicadors (jesuïtes) funden a Barcelona l'església de Betlem, amb l'altar de la Pietat.

1571. Els predicadors funden a Barcelona la primera confraria del Roser, pel frare Bernat Crespí.

1580. Els pares servites s'estableixen a Santa Madrona, Montjuïc (Barcelona), fundant el convent anomenat El Peu de la Creu.

1598. Sorgeix als Països Baixos la primera congregació anomenada dels Dolors, és considerada la més antiga d'Europa (?).

1635. Els servites inauguren el convent propi, dit del Bonsuccés, a Barcelona, amb un altar en honor a la Pietat.

1647. El Bonsuccés ajunta el nom dels Dolors al de la Pietat. Any de la gran pesta a Barcelona i a tot Catalunya (Guerra dels Segadors).

1661. Es fa la primera processó de la Pietat Dolorosa a Barcelona.

1663. Es funda la primera congregació dels Dolors al convent del Bonsuccés.

1667. La congregació s'estén des de Barcelona cap a tot Catalunya. A Segòvia, Castella, es funda una rèplica de la congregació de Barcelona.

1668. El Papa de Roma atorga privilegi pel 15 de setembre, com a data de la festivitat.

1692. El papa Innocent XI nomena a la Dolorosa com a patrona principal dels servites.

1693. Apareixen les oracions de Mn. Josep Llord dedicades a la Dolorosa. Aflueix una gran massa de congregacions per Catalunya.

1717. A la postguerra de Successió afloren nombroses congregacions.

1724. El papa Benet XIII atorga privilegis i indulgències.

1753. Es fa el concordat entre la corona i clergat; les congregacions se sotmeten als episcopats i aquests al rei.

1770. El govern central dissol les congregacions.

1774. Es reglamenten les ordenances de les congregacions dels Dolors.

1775. Són aprovades les ordenances de les congregacions dels Dolors per tot Espanya.

1777. Per prohibició reial és dissolta temporalment la congregació de Besalú.

1809. En la Guerra del Francès Neixen noves congregacions a Espanya amb més privilegis.

1814. El papa Pius VII confirma la festa dels Dolors el 15 de setembre.

1835. Són suprimits els convents servites i les parròquies formen part del patronat reial i episcopal.

1841. En el temps de les guerres carlines comença la davallada devocional, desamortitzant els béns eclesiàstics a tota Espanya.

⁶⁶ Íbid., p. 299.

1846. La congregació dels Dolors de Barcelona reprèn l'ús processional.

1857. Són restaurats els convents servites i els patrocinats pels episcopats i la reialesa, a excepció del de Barcelona.

1883. El papa dóna privilegis a les congregacions marianes.

1886. Són restaurades pel frare Ignasi Fiter gran part de les congregacions marianes de Catalunya.

1909. És assaltat i cremat el convent i església del Bonsuccés de Barcelona, i es desfà la congregació dels Dolors (Setmana Tràgica).

1936. La revolta militar i obrera torna a cremar esglésies i capelles dels Dolors, arreu de Catalunya.

1995. Des de Roma s'aproven les noves regles de vida dels terciaris de l'orde seglar dels Servents de Maria, desapareixent la denominació de Terciaris, Congregacions, confraries, etc., passant a dir-se Fraternitats.

1997. Reunificació de les congregacions, o fraternitats seglars de la Verge dels Dolors de Catalunya a Montserrat, amb presència servita.

2002. Es presenta a Badalona, per a tota Catalunya, el nou reglament servita amb l'obra *Regla de vida de l'orde seglar dels Servents de Maria*.

Reforma del clergat i societat catalana a partir del segle XVIII-XIX

Cal recordar que a l'Espanya sorgida a partir del 1718, sota el regnat del monarca Felip de Borbó, la relació del poble i el clergat pateix una alteració notable. El fill del citat rei, Carles III, fa dissoldre les entitats religioses. Els religiosos, davant les exigències del govern del rei, hagueren de reglamentar-se altre cop. Els servites s'organitzaren i es legalitzaren amb el nou reglament publicat pel prior provincial del convent del Bonsuccés, P. L. Raymúndez, titulat *Congregante i Siervo perfecto de la S.S. Virgen de los Dolores*, que fou aprovat amb llicència del Reial Consell de Sa Majestat, a Madrid, el 10 de febrer de 1774. L'any següent, dita fórmula d'ordenances s'estén per tota Espanya. Amb les reformes realistes dels ministres varen intentar de restringir les anomenades *despeses profanes* de les confraries o congregacions i controlar-ne l'administració, cosa que coadjuvava indirectament a la seva decadència, constatable especialment als segles XVIII i XIX.

Fons aleshores la trama o xarxa parroquial de l'antic règim era la col·laboració dels rectors i devots parroquials durant i davant l'expansió mariana dels segles XVI al XVIII i, a més a més, després del Concili i la reforma de Tren-

to (1545-1563), en què es crearen una xarxa de parròquies, congregacions laiques, etc., per tot Catalunya, que serà desfeta a partir del 1718, el qual se'l considera ara com l'antic règim, donat que a finals del segle VIII, Catalunya ja era distribuïda i organitzada l'any 1798 per unes 2.738 parròquies urbanes i rurals; una xarxa precisa i delimitada, que se superava, sense coincidir necessàriament amb els límits força desdibuixats dels municipis, ni encara menys, amb el mapa de les jurisdiccions senyorials.⁶⁷ Amb tot això, cal ressaltar els articles publicats per Joaquim Mª Puigvert, Parròquies, rectors i societat rural, en concret el punt titulat *La pagesia benestant i les estructures parroquials*.

Enfront d'una evident reforma, al començar la guerra el 1808, entra el recel a Catalunya davant el pagament dels delmes parroquials, tal com es fa a França; el clergat, amb el temor que una reforma més profunda els arruïnaria, fa proclames i crida el poble perquè agafi les armes i s'alci contra el francès. Bisbes com Geroni de Torres de Lleida, presidiran les Juntes Civils i Militars contra el francès, aquests impulsaran molts fidels a fer la guerra i, molts congregants són captats per les poblacions. Es reprenen les processons impulsant l'expulsió de l'invasor. Un cop restaurada la monarquia borbònica, el clergat obté privilegis.

És però a partir del 1820-23 que s'inicia la creació de noves reformes polítiques, ateses els acords de les Corts de Cadis. Aquests acords aboleixen encara més els privilegis i l'instituït impost del delme que obrava sobre els laics. Així comencen altre cop les reformes vers la desamortització feudal de la noblesa l'any 1835.

**Escut Portal
del Convent del
Bonsuccés de
Barcelona de
Miquel Perelló,
1690.**

⁶⁷ PUIGVERT SOLÀ, Joaquim M., *Hist. P.S. i C.P. Cat. Volum VI. La gran transformació 1790-1960. Barcelona 1995. Enc. Catalana*.

Verge de Caldes
de Montbui.

Verge de Vilafranca
de Conflent.

Tornen a sorgir les proclames contra el nou govern constitucional monàrquic dels Borbons, que pretén la successió al tron per part de la filla de Ferran VII, Isabel; hi col·labora les pretensions de Carles, germà del rei. Bona part de Catalunya el reconeix com a nou monarca, i se'l proclama rei a Berga; aquest fa proclames als combatents voluntaris nomenant la Verge dels Dolors com a Generalíssima dels seus exèrcits "per alcançar el triomf de la Religió i de la legitimitat d'Espanya". Molts bisbes i congregants laics el segueixen, entre ells el bisbe de la Seu d'Urgell, Dr. Josep Caixal, féu causa a favor dels carlins, amb el propòsit d'evitar l'evident desamortització.

Es produí un canvi d'actitud amb el decret de l'any 1841, el de la desamortització que sofriren els béns del clergat secular, de les obreries i congregacions parroquials.

Amb la desamortització recent implantada aquest any, els béns del clergat de les parròquies i convents passen a ser del patronat reial i episcopal; entre els afectats es compten els convents dels Servents de la Verge dels Dolors de Barcelona.

A partir del 1844 comença la reconversió institucional de l'Església vers la nova situació política que culminarà amb el concordat del 1851, el qual inaugurarà una mena de enllaços de conveniència entre l'estat i l'Església, que

es convenç, per una banda de la inviabilitat del carlisme i del retorn a la monarquia absoluta de dret diví, com ja tenia el rei d'Espanya.⁶⁸

Des del 1851 el clergat passa a controlar l'ensenyament públic, un cop abolits els privilegis del delme i primícies i d'alguns beneficis, com els camps, boscos i terres de propietat dels religiosos i de les rectories. Ara, la dotació dels rectors és a càrrec de l'estat, que ho fa per mitjà de les cúries diocesanes, significant aquest fet un canvi radical. El rector esdevingué una mena de funcionari, permetent a la vegada l'any 1857, les restauracions dels convents i congregacions, entre altres les marianes.

És doncs, aquest any en que són reconeguts els drets eclesiàstics i es restauren moltes congregacions, sorgint-ne de noves per tot Catalunya. Aquestes reben el reconeixement de Roma el 1883. El 1886 són dirigides per F. Lluís Ignasi Fiter, pare provincial de Barcelona, considerat com a restaurador de les congregacions de Catalunya, i també creador de la branca de Casats (1904), de les Filles de Maria, etc.

Tradiciones festives de la Verge dels Dolors a Catalunya

He recollit informació referent a aquestes tradicions o celebracions dels afers religiosos i socials, principalment de les narracions de les vivències del poble d'uns anys enrere i, d'es-

⁶⁸ *Enc. Catalana*. Tom V, p. 485.

crits llegats per personatges del país, amants del folklore popular; en aquest cas de dues figures molt conegudes a Catalunya, que treballaven aquest camp literari, Valeri Serra i Boldú i Joan Amades i Gelat. Tot seguit reproduiré quelcom del seu treball, encara que del primer ja n'he fet algunes referències fins ara.

Referent al tema dels nombre de goigs, Valeri Serra ens diu que “amb això queda desvirtuada una maliciosa suposició: com lo poble canta'ls vuit dolors, sospitava algú que'ls Servites, atenent a que foren set los seus Sant fundadors, feren desaparèixer un dolor del cor atravesat de espases amb que's representa la Mare de Déu dels Dolors, però no crec que en vista dels documents que han anat publicant-se, pugui quedar rastre de sospita de que la Iglesia n'ha admès set, encara que en mols punts lo poble'n canta vuit i algú poble de la costa de Llevant nou. Los dolors de la Verge foren tantíssims? Aquests vuit Dolors foren per mi editats enrere, i alguns aimants de les costums piadoses s'encarregaven de divulgar-ne exemple per totes bandes d'Urgell. Los Exmos. Srs. Bisbes de la Seu d'Urgell, Solsona, Lleida, Tortosa i Vic, Girona, amb indulgenciaren”.⁶⁹

Referent a la política, aquest mateix autor relata que “los exèrcits de Don Carlos de Borbó, en la primera guerra carlina, nomenaren a la Mare de Déu dels Dolors Generalíssima, per a alcançar lo triomf de la Rel·ligió i de la llegalitat en Espanya”.

Referent a la festa i costums, conta que a Barcelona s'havia celebrat una fira a la plaça i carrer del Bonsuccés, “hi havia moltes parades de torrons de Quaresma, fets amb avellanes i sucre. Anomenats també de crocant. Era visitada per les Dolorettes; si eren petites, hom les obsequiava amb torrons, i si eren grans, eren elles les que en compraven per donar-ne als familiars i amics. Aquesta llaminadura quaresmal consistia amb una mascara bucòlica dins de la religiosa austeritat d'aquells temps”.

Els antics garbelladors, precursors dels granaders d'avui, invocaren com a patrona la Mare de Déu dels Dolors, a la qual dedicaven una festa molt solemne i lluïda, car aquest gremi era tingut per un dels més benestants i acomodats de la ciutat. En temps de la institució de la processó dels Dolors, que sortia el diumenge de Rams, aquest gremi ja havia perdut tota la importància. Si no s'hagués esdevingut així, segurament que hauria estat el que hagués portat el pes de l'organització.⁷⁰

La confraria dels Dolors de Besalú, celebrava una funció molt solemne que gaudia de fama per tota la rodalia. A tots els fidels que hi concorrien, els confreres de les ànimes feien una capta de blat, que, convertit en panets, es repartia de la seva festa. Els qui rebien el panet havien de dir una oració per a les ànimes dels familiars difunts dels qui havien donat el blat. Acudí a aquesta festa gent de les contrades properes i àdhuc de llocs ben allunyats de Besalú; això motivava que s'hi aplegués una gran multitud i que hom qualifiqués aquesta festa d'aplec del pa i l'empenta.

La mateixa vila havia organitzat també una solemne processó, a càrrec de la Congregació dels Dolors. “Hi anaven un grup d'armats, una figuració dels dotze apòstols i una altra de Jesús amb la creu al coll. Els seguia una bella imatge de la Mare de Déu dels Dolors, portada sota tàlem. Aquesta processó era molt notable i un de les més importants de la rodalia; gaudint de gran popularitat”.⁷¹

Els conreadors d'olives del Pla d'Urgell (a Bellpuig), la gent que es dedicava a collir-ne, els trulladors i moliners d'oli i, en general tots els que intervenen en la producció olivera, s'encomanen a la Mare de Déu dels Dolors (cantant els vuit goigs), a la qual tenen per patrona. El mateix cal dir dels tortosins, que també la tenien per patrona, a més a més de St. Pere.

Les dones que estan gràvides “dediquen unes oracions especials a la Mare de Déu dels Dolors, durant set divendres seguits per tal que els doni un part ben feliç i una hora ben petita. S'encomanen amb preferència les embarassades que estan avançades”.⁷²

Serra i Boldú ens narra la festa del diumenge de Passió: “Avui de bon matí, havien sortit els confreres dels Dolors a fer una mena de rosari de l'aurora i a cantar els goigs dels Dolors pels carrers, que voltaven en cercavila a tall de processó. Aquest res i cant matinal alhora durava tota la setmana, i els confreres no feien cada dia el mateix curs. Portaven estampes grosses de la Mare de Déu dels Dolors, on aquesta apareixia voltada per una ampla orla, formada pels impropis de la Passió. Fou costum que els congregants n'enganxessin per les portes de les cases dels germans, dels devots i de les persones pietoses en general. Aquest costum havia estat molt estès i per ell s'explica la gran profusió

⁶⁹ SERRA, VALERI. *Calendari Folklòric d'Urgell*. Bellpuig, 1914.

⁷⁰ AMADES GELAT, JOAN. *Costumari català*. Barcelona. Volum II, p. 678.

⁷¹ *Ibid*, p. 679.

⁷² *Ibid*, p. 681.

GOIGS DE NOSTRA SENYORA DELS DOLORS MOLT DEVOTS.

Puix foreu ab set tormentos de set Dolors traspasada; siau la nostra Advocada Mare de vostres Sirvents.

Vostra primera amargura, junt ab un immens dolor, Simeon vos apressura ab la mort del Redemptor: que sent dell profetisada causá dolors vehemens; &c.

Del segon Dolor la pena vos doná lo Angel, dient un precepte, ab que os ordena que en Egipte encontinent fugisseu apressurada de Tirans tan inclements; &c.

Fou vostre tercer Dolor, quant tres dias lo perdereu, y en lo Temple fet Doctor

ensenyar als Doctors vereu: estant la gent admirada de sos ditxos tan prudents; &c.

En lo quart Dolor restáreu de sentiment desmayada, quant lo Fill, que tant amáreu, vereu ab Creu tan pesada: tenint la vida eclipsada per las mes ingratas gents; &c.

Del quint Dolor la aflicció vos doná Cristo clavat, patint mort y Passió per un poble tan ingrát: la qual vida acabada fou ab exquisits tormentos; &c.

Lo sisé Dolor passáreu quant de la Creu lo baixaren, y mort al que tant amáreu als vostres brassos posareu:

á la prenda mes amada, plena de llagas sangrents; &c.

Lo seté y últim Dolor fou, quant lo acompanyáreu al Sepulcre, que ab tristor lo Cadaver entregáreu, afligida y apretada de tan dignes sentiments; &c.

Per deixar memoria al mon de penas tan exquisitas, fundáreu en vostre nom la Religió dels Servitas: que sent de Vos amparada, celebra vostres tormentos; &c.

TORNADA.

Puix foreu ab set tormentos de set Dolors traspasada; siau la nostra Advocada Mare de vostres Sirvents.

¶. *Tuum ipsius animam doloris gladius pertransiuit.*
 ¶. *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.*

OREMUS.

Interveniat pro nobis, quesumus Domine Jesu-Christe, nunc, & in hora mortis nostrae apud clementiam tuam B. Virgo Mater tua, cujus Sacratissimam Animam in hora Passionis tuae doloris gladius pertransiuit. Per te Jesu-Christe Salvator Mundi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis & regnas in saecula saeculorum. ¶. Amen.

Barcelona: Imprenta dels Hereus de la Viuda Pla, als Cottoners.

d'estamperia popular d'aquesta advocació mariana. A Reus i altres poblacions tarragonines els confreres donaven al repartiment de les estampes un sentit satíric. Per a les portes de les cases habitades per amics de beure escollien estampes en l'ordre de les quals hi hagué l'esponja amb que van donar fel i vinagre a Jesús; per a els dels jugadors, la que portaven els daus amb qui se li van jugar la túnica, i així per l'estil. Aquesta causticitat va ocasionar moltes raons i va influir sensiblement en la desaparició del costum".⁷³

La imatge de la Verge dels Dolors i el seu desenvolupament a Catalunya

La imatge de la Verge Maria, representa la verge-dona segons l'església cristiana, que es distingeix d'entre els sants pel fet d'haver servat completa castedat; aquesta Mare de Crist apareix amb cara dolorosa per la pèrdua del fill a la creu, i que porta com a insígnia d'identitat un cor per damunt el pit, amb set espases o punyals (el set és el símbol de la perfecció), representant els Dolors de la Mare de Déu des del seu naixement fins a la mort, soledat). El cor és el símbol de vida, que amb les set espases clavades representa els set dolors de la Verge. "L'espasa és la insígnia contra les forces negatives, pels cristians, a l'edat mitjana, fou símbol de conjunt per la forma de creu entre la fulla i l'empunyadura".⁷⁴

Entrant en aquesta qüestió, cal recordar que els servites veneraven la Verge Maria amb el seu fill als braços, segons el medalló del prior del convent de Florència i, segons la llegenda dels set cavallers, la Verge se'ls aparegué vestida de negre amb una corona d'espines voltada d'àngels. El cas és que des de Roma es dicta com s'ha de representar la imatge de la Verge més adientment, que serà com la imatge de la Pietat, Maria té damunt els seus genolls al seu fill Jesús.

Les confraries del Roser representen la imatge de la Mare i fill als braços, si bé envoltada conjuntament amb els quinze episodis de passió i dolors de la Mare, que són meditats en el rosari; un d'ells representa la Pietat. A Catalunya, com ja hem dit, vingueren des de Roma les devocions marianes de la Verge del Roser (rosari) i de la Pietat.

Tant l'orde dels servites com altres ordes de terciaris laics, organitzades a Catalunya, solien tenir la imatge de la Pietat en els seus principals altars. Per aquest motiu es considera normal que passi el mateix amb les set espases a les primeres congregacions de la Verge dels

Dolors constituïdes per Barcelona el 1663; les espases són el signe que defineixen per igual la imatge de la Pietat i la de la Pietat Dolorosa, essent el mateix si es complementen.

Aquest tipus d'imatge no fou pas l'únic, trobarem també aquesta representació en molts llocs i diverses diòcesis; principalment la representen tal com diu la tradició dels servites de Florència. La Verge és representada com una dona jove vestida de dol, sola, dreta o asseguda, amb els braços estesos cap endavant i portant una corona d'espines, o solament amb els braços plegats sobre el pit, del qual hi sobresurt un cor flamejant, i en aquest hi han set espases clavades representant els set dolors, apreciables i evidents a la sensibilitat humana.

He comprovat que entre les inclinacions fervoroses del poble vers la Dolorosa són cinc les formes atribuïdes a la imatge de la Verge dels Dolors. Varia segons el lloc, la diòcesi i l'església, arreu de Catalunya.

1. La Verge representada com la Pietat Dolorosa, és venerada a: Valls, Mataró, Tàrraga, Besalú, Sanaüja i Palamós.
2. La Verge sola, amb els braços oberts, es s'honra a: Bellpuig, Lleida, Caldes de Montbui i Badalona.
3. La imatge dreta o asseguda i sola, sense cap ornament, només portant la corona d'espines a les mans, es venera a Sabadell.
4. La imatge dreta, vestida de color, portant la corona o no amb una espasa clavada al cor, o simplement al pit, l'honoren a: Mollerussa, Torà, Os de Balaguer i Guimerà.
5. La Verge dreta i al costat del Sant Crist, és representada i venerada a la catedral de Barcelona.

Entre tots aquests tipus de representacions cal dir que en diverses poblacions es venen dues imatges diferents, i solen ser els models 1 i 2.

Les imatges més excepcionals de la Verge dels Dolors les trobem en un retaule barroc que hi ha en el convent de Sant Joan de les Abadesses; la Verge Maria està dreta amb el Fill als braços. En el convent o monestir de Sant Cugat del Vallès hi ha en el retaule la imatge de la Verge voltada de sants, anomenada dels Dolors. D'igual forma la trobem en un retaule gòtic de la capella dels Dolors de Sant Llorenç de Morunys, a aquesta imatge

⁷³ Íbid, p. 674.

⁷⁴ MORALES, JOSÉ LUIS. *Diccionario de Iconografía y Simbolismo*. Turus Ediciones, SA. Madrid, 1984.

també la coneixen per la Pietat. Tot fa creure que abans era la Verge del Roser.

Imatges de la Verge dels Dolors venerada avui arreu de Catalunya

Aquest llistat és un resum o inventari, de la meua coneixença, en el temps de preparació d'aquesta obra, sobre les diferents representacions que hi ha de la Verge i Mare de Déu dels Dolors a Catalunya; possiblement engloba la meitat real del cens dels altars i capelles existents.

Ascó (Montsià), pintura. Verge Pietat Dolorosa amb el Fill als genolls. Altar parroquial. Barcelona (carrer Bagur). Verge Pietat Dolorosa amb el Fill als genolls. Arboç (baix Penedès). Verge Pietat Dolorosa amb el Fill als genolls. Castellví de la Marca (Alt Penedès). Verge Pietat Dolorosa amb el Fill als genolls. Collbató (alt Vallès). Verge asseguda. Cervelló (baix Llobregat). Verge drete amb el Santcrist als peus. Cornellà de Llobregat. Verge drete amb el Santcrist als peus. Cerdanyola del Vallès. Verge asseguda i sola. Bellpuig (Urgell). Verge drete. Capella pròpia. Lleida (Segrià). Verge drete. Capella pròpia. Olot (la Garrotxa). Verge Pietat amb el Fill als genolls. Capella pròpia. Olot (la Garrotxa). Verge drete. (Cal Subirós). St. Priorat d'en Bas (Ripollès). Verge asseguda i sola. St. Joan de les Abadesses. Verge drete amb el Fill als braços. Avinyó (Bages). Verge drete. Manresa (Bages). Verge Pietat amb el Fill als genolls. (Hospital). Sellet de Llobregat. Verge asseguda. Batarell (alt Camp). Verge asseguda amb el Fill al genoll esquerre. Reus (baix Camp). Verge drete. Llagostera (Gironès). Verge asseguda i sola. (M. Pendes). Sta. Coloma de Farners (la Selva). Verge asseguda amb els Fill als genolls. Vilanova i la Geltrú (el Garraf). Verges, una drete i l'altra asseguda i sola. Igualada (l'Anoia). Verge de la Pietat amb el Fill als genolls. Solsona (Solsonès). Verge de la Pietat amb el Fill als genolls. Lladurs (Solsona). Verge drete i sola. Sant Llorenç de Morunys. Verge amb el Fill als genolls. Sant Boi de Llobregat. Verge drete, vestida de color. Sabadell (Vallès Occidental). Verge asseguda i sola.

Sant Cugat del Vallès. Verge drete, voltada dels sants apòstols.

La Bisbal d'Empordà. Verge amb el Fill als genolls, a l'esquerra un àngel que besa la mà a Jesús.

Tavèrnoles (Osona). Verge amb el Fill als genolls. Mataró (Maresme). Verge asseguda amb el Fill als genolls.

Teià (Maresme). Verge drete i sola.

Barcelona (barri de Pedralbes). Verge drete i sola.

Tàrrrega (Urgell). Verge asseguda amb el Fill als genolls, agafat pels braços.

Torà (Segarra). Verge drete, vestida de color. Mollerussa (Pla d'Urgell). Verge drete, vestida de color.

Besalú (Garrotxa). Verge amb el Fill als genolls.

Sanaüja (Segarra). Verge amb el Fill als genolls.

Palamós (baix Empordà). Verge amb el Fill als genolls.

Caldes de Montbui. Verge amb el Fill als genolls.

Os de Balaguer (la Noguera). Verge drete vora la creu, vestida de color.

Guimerà (Urgell). Verge drete vora la creu, vestida de color.

Golmés (Pla d'Urgell). Verge drete, vora la creu.

Vila-sana (Pla d'Urgell). Verge drete, sola.

Cerdanyola (Bages).

Sant Just Desvern (Barcelonès).

Calonge de Mar (Baix Empordà).

Valls (al Camp). Verge amb el Fill als genolls.

Inventari de les esglésies i capelles dels Dolors a Catalunya

Si bé la conclusió era que cada congregació dels Dolors tenia una capella a cada una de les poblacions, amb llurs servents o congregants, és més estesa i àmplia la devoció als Dolors; per tant, faré una guia basada en les investigacions completades per l'Arxiu Gavín que dedica 28 llibres mostrant fotografies d'esglésies i capelles de diverses poblacions. Aquest personatge recorregué les comarques catalanes entre el 1970 i el 1997 i realitzà la seva gran obra de recerca titulada *Inventari d'esglésies de Catalunya*.⁷⁵

Capelles existents i conegudes actualment de Catalunya

Amposta. Dins l'església del Calvari. Foto Gavín. Tom I, any 1975.

Ascó. Capella dels Dolors. Tom I, any 1975.

Arboç. Capella dels Dolors, adossada a l'església gran. Tom X.

Barcelona. Església nova dels Dolors, carrer Bagur. Tom XXVII, 1996.

Besalú. Capella dins església gran. Tom IV, 1978.

Borges Blanques, les. Capella dins església gran. S. XVIII. Tom VII, 1978.

⁷⁵ GAVÍN BARCELÓ, JOSEP M. *Inventari d'esglésies*. Arxiu Gavín. Barcelona.

Berga. Capella petita, Escolapis. Tom XVII, 1985.
 Barcelona. Capella petita, Reial Monestir de Sta. Maria de Pedralbes.
 Bisbal de l'Empordà. Capella S. XVIII. Any 1981.
 Camprodon. Capella gran dins l'església major. Tom. IV, 1981.
 Cardona. Capella annexa a la de St. Miquel. Tom V, 1970.
 Castellbell i el Vilar. Capella annexa a la casa, s. XVIII, 1970.
 Gratallops. Capella afores de la població. 1975.
 Figueres. Capella altar església Sta. Clara de les Clarisses. 1983.
 Flix. Capella annexa a la parroquial. Tom I, 1975.
 Girona. Capella plaça de la Mercè, s. XVII. 1980.
 Igualada. Capella Pares Escolapis. Tom XVI.
 Lleida. Capella gran de la congregació.
 Manresa. Capella església de la Caritat de les Germanes Carmelites. Tom V, 1979.
 Moià. Capella fora del poble. Tom V, 1970.
 Mataró. Capella gran annexa a l'església de Sta. Maria. Tom XXIV, 1984.
 Olot. Capella gran annexa a l'església de Sta. Maria. Tom 2, 1978.
 Palafrugell. Capella hospital St. Josep. 1971.
 St. Joan de les Abadesses. Capella dins el monestir, s. XVIII. Tom IV, 1978.
 St. Joan d'Oló. Capella del mas Clapès, s. XVIII.
 St. Llorenç de Morunys. Capella dins l'església. Tom XIX, 1986.
 St. Boi de Llobregat. Capella gran, s. XVII-XIX. Tom XXI, 1984.
 Sta. Coloma de Cervelló. Capella gran (Colònia Güell).
 St. Cugat del Vallès. Capella gran, dins el monestir. Tom XXII, 1984.
 St. Hilari Sacalm. Capella petita. 1981.
 Sta. Coloma de Farners. Capella petita nova.
 Sabadell. Capella petita dins església de St. Feliu.
 Solsona. Capella gran, hospital Gnes. Carmelites de la Caritat.
 Tortosa. Capella gran nova.
 Tavèrnoles. Capella petita dins l'església major.
 Vic. Capella gran dins l'església. Tom. XV, 1983.
 Valls. Capella gran dins l'església St. Joan Baptista. Tom VI, 1980.
 Vilafranca del Penedès. Capella gran. Tom XVIII.

Capelles desaparegudes dedicades a la Verge dels Dolors

Agramunt. Capella desapareguda a primers del segle XX.
 Cervera. Capella gran, cremada el 1936, annexa a Sta. Maria.
 Guissona. Capella dita de Felip Neri, annexa a Sta. Maria.
 Balaguer. Capella, avui fossar de les Clarisses.
 St. Llorenç de Montgai. Capella, avui fossar del poble.

Ponts. Capella annexa Sta. Maria, en la guerra del 1936.
 Verdú. Posada vora el St. Crist, dreta el 1970.
 Lladoner (Tavascan). Ruïnes, capella. Foto del 1980. Tom XI.
 Maçanet de la Selva. Ruïnes, capella. Foto 1980. Tom XI.
 Esponellà. Ruïnes, capella. Foto 1980. Tom XI.
 Barcelona. Capella gran del Bonsuccés, cremada el 1909.
 Banyoles. Capella petita, casa exercicis.
 Calella. Capella derruïda el 1945.
 Igualada. Capella derruïda el 1850-52.
 Sabadell. Capella en ruïnes, torre Canonges.
 Tortosa. Capella en ruïnes, la Vella.
 Vilanova i la Geltrú. Desapareix al s. XIX.
 Ollana. Desapareix al s. XX.
 Seu d'Urgell, la. Desapareix, situada vora el palau episcopal.
 Sant Hipòlit (Osona).
 Sant Sadurní de Subirats (Gironès).

**Capella dels
Dolors de Mataró.**

Goigs a Maria Santíssima dels Dolors

Venerada a la seva ermita de Vilalba dels Arcs (Terra Alta) del bisbat de Tortosa
Compostos per Francisco Folquer rector de La Pobla de Massaluça (1700)

*Puix amb turments traspassada
as mirons, els peccadors:
siguen la nostra Advocada
Verge i Mare dels Dolors.*

*El primer dolor sentireu
quan la mort del Redemptor,
Simó digué que veurieu
amb gran pena i gran tristot;
que seria traspassada
vostra anima de dolors.*

*D'Egipte aquella fugida
fos vostre dolor segon,
vent que Herodes vol la vida
del qui vol dar la vida al món.
Fugireu molt apressada
per no veure sos rigors.*

*El tercer dolor tingueru
quan en el temple sagrat,
per tres dies el perdereu
haventlo amb pena buscant:
el trobareu fatigada
disputant-se entre doctors.*

*Al carrer de l'Amargura
rebéreu el quart dolor,
quan amb una gran ternura*

*quodàreu martiritzada
amb tanta pena i dolors.*

*El setè i últim dolor
fos quan Vós l'acompanyàreu
al sepulcre amb gran tristot,
i el cadàver enterràreu.
Quant sols i descomolada
quedàreu entre els peccadors!*

*En esta crmita us adora
Vilalba amb gran devoció,
i us reclama protectora
en tota tribulació:
de Vós vol ser emparada
mireu puix a sos clamors.*

*L'aigua i la sanitat,
per Vós, de Déu conseguim
si contrits aquí venim
segons la necessitat.
Puix que avui sos visitada
oïu els sospirs i plors.*

*Puix amb turments traspassada
as mirons, els peccadors:
siguen la nostra Advocada
Verge i Mare dels Dolors.*

Y Pregueu per nosaltres, Verge Dolorosa. R Perquè sigueu dignes de les promeses de Crist.

P R E G U E M

O Déu, la vostra passió va travessar de dolor l'anima delicadíssima de la Verge i Mare Maria segons la profecia de Simó, Concediu-nos, benvolent, als qui venerem la seva transixió i el seu sofriment en aquesta festa, d'obtenir, pels gloriosos mèrits i les oracions de tots els sants que han restat fidels davant la creu, el fruit benaurat de la vostra passió. Vós que viviu i regneu pels segles dels segles.
R Amén.

De l'Arxiu Torrell de Reus

Dip. Ingal. B. 29169-1974 Coll. Torrell de Reus 163

Goigs a la Mare de Déu dels Dolors

Que es venerava a la parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix (comarca del Vallès)

*Puix sou Mar d'amarg dolor
sobre marítir d'agonia.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

*En lo primer d'amargures
vostre dolor quant Simó
fuit del Fill les dolçures
de l'espera amb l'agulló
profetitzà que seria
traspassat el vostre cor.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

*En lo segon quan figureu
en els braços amb el Fill
i en Egipte l'escondireu
per apartar el perill
si treball fou vostre via
molt major fou lo temor.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

Y. Ora pro nobis Virgo Dolorosissima. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

*En lo tercer quan perdereu
el Fill Jesús en el Temple
pena tres dies tingueru
per donar a tots exemple
de buscar-lo amb porfira
en lo lloch de son honor.*

*En lo quart quan el Fill vostre
trobareu en un carrer
portant creu per pecat nostre
essent Ell Déu verdader.
Aquí vostre cor tenia
un immens mar de tristot.*

*En lo quint l'afflicció
patireu en el Calvari
morint per la Redempció
Jesús fent-nos nou Precari
miracle que no finia
aquí vostre fort vigor.*

*Lo setè de vostres llasos
quant a vostre Fill ja mort
posaren en vostres braços
sens tenir minim conhort.
(O soletat de Maria!
Quant gran és vostre amargor.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

*Lo setè és quan sepultat
a vostre únic Fill deixàreu
en una pedra enterrat
vostres penes redoblàreu.
Dolorida Verge Pa
com no se us trenca el cor.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

*De set dolors vostre cor
fou oprès Verge Maria.
Ampareu-nos nit i dia
Verge Santa amb vostre amor.*

O R E M U S

Deus in cuius Passione secundum Simeonis profetiam dulcissimam animam Gloriosae Virginitatis et Matris Mariae Doloribus, gladius pertransiit. Concede propitius, ut qui transfixionem venerando recolimus, gloriosis meritis et precibus omnium sanctorum Crucis fideliter instantium intercedentibus Passiois tuae effectum felicem consequamur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Compostos per el Rev. Dr. Pere Joan Dalmau i Paret, parròquia de Valldoreix el 1715

Goig tipus 2.

Capelles existents a Catalunya i no inventariades per Gavin

- Bellpuig. Capella Gran de la congregació, annexa a St. Nicolau.
- Torà. Capella petita, parròquia de St. Gil.
- Sanaüja. Capella petita, parròquia.
- Rocafort de Vallbona. Capella parròquia.
- St. Martí de Maldà. Capella parròquia.
- Vila-sana. Capella parròquia de St. Miquel.
- Nalec. Capella parròquia.
- Sarral. Capella parròquia.
- Preixana. Capella parròquia.
- Vilagrasseta de Montoliu (Segarra).
- Sant Just Desvern (Barcelonès).
- Cerdanyola del Bages (Bages).

Recordatori de les petites capelles de lloc (particulars), conegudes

- Gratallops (Priorat). Capella ermita vella. Foto 1977. Tom I.
- Feixeneda, la (Matarranya). Capella ermita vella. Foto 1977. Tom I.
- Mora d'Ebre (Ribera). Capella ermita vella. Foto 1977. Tom I.
- Vilalta dels Arcs (baix Ebre). Capella ermita.
- Puigcerdà (la Cerdanya). Capella de St. Salvador.
- Riudaura (la Garrotxa). Capella petita, mas
- Ridaura. Foto 1970. Tom IV.

- St. Esteve d'en Bas (la Garrotxa). Capella, casa Desprat. Foto 1978. Tom IV.
- St. Priorat d'en Bas (la Garrotxa). Capella, casa Mallol (Ventallat). Foto 1978. Tom IV.
- Avinyó (Bages). Capella, casa Cap de les Eres. Tom V.
- Cardona (Bages). Capella, mas Llordella. Tom V.
- Cardona (Bages). Capella, casa Germanes Carmelites. Tom V.
- Castellbell i el Vilar (Bages). Capella, mas Canyelles, s. XVIII. Foto 1970. Tom V.
- Moià (Bages). Capella dita la Grossa. Foto 1970. Tom V.
- Sellet de Llobregat (Bages). Capella, mas de Cornet. Foto 1979. Tom V.
- St. Joan d'Oló (Bages). Capella, mas Clapès, s. XVIII. Foto 1979. Tom V.
- Altafulla (alt Camp). Capella petita, casa Gran. Tom VI.
- Tarragona. Capella al fossar. Tom VI.
- Morell, el (Tarragonès). Capella, mas de la Sènia. Tom VI.
- Botarell (Tarragonès). Capella, mas Giol. Tom VI.
- Reus (baix Camp). Capella, casa Font de Rubinat. Tom VI.
- Alcover (la Plana del Camp). Capella gran, s. XVIII. Foto 1975. Tom VI.
- Vallmoll (la Plana del Camp). Capella, mas de Cosidó. Foto 1975. Tom VI.

SUSPIRS DE UNA ANIMA ARREPENTIDA

ALS PEUS DE MARIA SANTISSIMA DELS DOLORS

Avostres peus detinguda
esta Anima vos implora :
misericordia , Senyora,
que so una Anima perduda.

Quant Jesu-Christ va espirar
en la Creu p'els pecadors,
à vostres pios amors
nos volgue recomanar,
y p'els pecadors deixar
fosseu Mare ben rebuda.
— Los Dolors que no patiren
en lo part del Fill amat
al veurel crucificat,
à las horas los sentireu,
quant als Pecadors parireu
quedant Mare tant volguda.

No tenim altre remey
nosaltres vils pecadors,
que ab excessos los majors
havem trencada la lley,
que tornar à nostre Rey
per Maria nostra ajuda.

A vos Mare Dolorosa
dech lo no ser condemnat;
de mas culpas , y maldat
heu estat molt piadosa
ab Deu també poderosa
que per vos ma detinguda.

Vos Senyora haveu trucat
en las portas de mon cor
quant vivia ab tant vigor
en la culpa , y lo pecat :
ara veig ma iniquitat

quant de vos socorreguda.

Jo no temia al morir,
n'il judici , n'il infern ;
vivia com si era etern :
ara vinch à reflectir
que me tinch jo de morir
sens tenir l'ora sabuda.

Vos Senyora , m'heu cridat :
ea moveu lo meu cor,
enceneulo de dolor,
perque ploria lo pecat ;
Jo so lo fill mes ingrati
criatura desvalguda.

Tambe so aquell fill malvat,
que per un infame gust
he deixat à un Deu tant just,
y al Dimoni m'he entregat ;
consentint à un sol pecat
ja tingui tant vil cayguda.

A mon Deu jo tinch ofés,
à mon Pare he abandonat ;
y al Infern jo m'he llançat
ab las culpas , que he comés :
ay quant gran es mon excés !
ay quant quedo ocorreguda !

Al Cel he despreciat,
linfern també merescut ;
jo vil ciego tant perdut
à vostre Fill he llançat,
també l'he crucificat
portant la vida abatuda.

O quant terço , y atrevit !
à vostre Fill he açotat,

l'e escupit , y coronat,
l'e clavat , y escarnit ;
y à vostre cor he ferit
dantvos tal cruel beguda.

Ara si que vull plorar
à mas culpas , y maldats ;
mos excessos , y pecats
tot ho vull ben confessar ;
y ma vida refrenar
portantla regoneguda.

Assistume , Mare Pia,
q'ara me vull retirar,
tota ma vida plorar
la mia gran villania:
ha ! si jo de Vos podia
lo tenir ab Deu cabuda.

Per aquells tant vius Dolors
de veurer al Fill clavat,
vos suplicám lo rescat
nosaltres vils Pecadors ;
ohiu à nostres clamors,
ajudau à quius saluda.

Quant l'Enemich infernal
nos tornarà à provocar
vullaunos sempre librar
de cayguda tant fatal ;
ja que sou Mare cabal,
esteu sempre previnguda.

TORNADA.

Ohiu al que ab dolor plora,
perque tinga ab Deu cabuda :
misericordia , Senyora,
que so una Anima perduda.

ŷ. Ora pro nobis Virgo Dolorosissima.

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

O R E M U S .

Interveniat pro nobis quæsumus Domine Jesu-Christe , nunc , & in hora mortis nostræ apud tuam
clementiam B. V. Maria Mater tua , cujus Animam in hora tuæ passionis doloris gladius per-
transiit. Qui vivis , & &c.

ELS VUIT DE LA MARE

Devoció popular urgellesa

TORNADA

— Contemplem els vuit dolors
que per vostre Fill sentieu.
— Contemplem-los nit i dia
a honra i glòria del Senyor.
— Quins assots tan rigorosos
sofríreu pels pecadors!
Perdoneu les nostres culpes,
misericòrdia, Senyor!

El primer fou gran dolor
— Simeó els profetitzà —
per un coltell de dolor
vostre cor han traspassat,
puix com Déu ens ha donat
fruit del ventre de Maria.
Contemplem... - Pare Nostre

El segon fou quan un Àngel
s'aparegué a Sant Josep,
i prenent al Fill i Mare
anàreu a Egipte prest
Rei Herodes el malvat
vostre Fill matar volia.
Contemplem... - Pare Nostre

El tercer fou els tres dies
que bé el tinguéreu perdut
i el trobàreu en el Temple
disputant entre els sabuts,
predicant amb agudesa
la celestial doctrina.
Contemplem... - Pare Nostre

El quart fou quan Ponç Pilat
el tragué tot sangonós,
nafrat i desfigurat
que no el coneguéreu Vós.
«Eccé Homo» li digué
per donar-li més espines.
Contemplem... - Pare Nostre

DOLORS DE DÉU

que es canta collint olives

El quint fou quan l'encontràreu
amb la Creu a les espatlles
anant cap al Mont Calvari
per nostres pecats i faltes.
Qui poguéu tenir el pesar
que tinguéreu aquell dia!
Contemplem... - Pare Nostre

El sisè fou quan el véreu
arborat dalt de la Creu,
despullat de sa persona,
clavat de mans i de peus,
i desemparat del cel,
dos lladres per companyia.
Contemplem... - Pare Nostre

El setè fou quan el daren
maltractat als vostres braços,
ja s'ha esfumada la vida
pels nostres pecats i greuges,
una llançada al costat
on amb aigua sang eixia.
Contemplem... - Pare Nostre

El vuitè i el principal
fou quan l'enterràreu sola,
deixàreu la sepultura
i us en tornàreu a casa,
que aquella malvada gent
fa guàrdia de nit i dia.
Contemplem... - Pare Nostre

Per aquests vuit grans dolors
Senyora vos supliquem:
— Que nosaltres pecadors
a Déu conversos loem.
— Davant de Déu i Maria
a dalt del cel ens vegem.
— Per aquests vuit grans dolors
direm tres Ave-Maries.

— I per l'hora de la mort,
i per aquelles espines.
(Es diu tres vegades l'«Ave Maria»)

El primer fou gros desfici
vostre Fill ressuscità,
quan en aquell edifici
l'anàreu a visitar,
quan allí us aparegué
tinguéreu gran alegria.
Contemplem la vera joia
de la humil Verge Maria. - Ave Maria

— Ha consolat ja sa Mare
i també els deixebles seus,
que el tinguéreu ben tancat
per la temor dels jueus.
Sant Tomàs no ho volgué creure
fins que veié la sang viva.
Contemplem... - Ave Maria

Qui molt contempla aquests versos
fins a l'hora de la fi,
la Verge prou li eixirà
tres dies ans de morir;
li dirà: fill meu, confessa't,
vindràs en ma companyia.
Contemplem... - Ave Maria

Les oracions són dites
i els àngels canten al cel.
Direm tots: alabat sigui
el Santíssim Sagrament
— el Santíssim Sagrament
i la humil Verge Maria.
— Tots els Àngels i els Arcàngels
estan en sa companyia.

(Es diu un «Pare Nostre» i per final)
— Ave Maria Puríssima.
— Sens pecat fou concebuda.

ESTROFES

El pri-mer fou gran do - lor, Sime - ó el profeti - ta, per un coltell de do - lor, vostre cor fou traspas - sat, puix com
fruït del ven - tre de Ma - ri - a. Con - tem - plem els vuit do - lors que pel vostre Fill sof - rí - eu.

Text revisat per Josep Esplugas
Melodia popular. Transcripció d'E. Prats

Mont-ros (Pallars Jussà). Capella del castell de la Mola. Tom VIII.

Pobla de Segur, la (Pallars Jussà). Capella, casa la Moceta. Tom VIII.

Pobleta de Bellvei, la. Capella, can Batllell. Foto 1978. Tom VIII.

Girona (Gironès). Capella calvari de St. Daniel. Foto 1980. Tom XI.

Llagostera (Gironès). Capella, casa Pentes. Tom XI.

St. Hilari Sacalm (la Selva). Capella antiga. Foto 1981. Tom XI.

Vidreres (la Selva). Capella cal Mundet, s. XIX. Tom XI.

Vilobí d'Anyar (la Selva). Capella cal Olivé, s. XIX. Tom XI.

Castellví de la Marca (alt Penedès). Capella al fossar. Tom X.

St. Pere de Ribes (el Garraf). Capella petita, can Vidal. Foto 1980. Tom X.

Vilanova i la Geltrú (el Garraf). Capella petita, can Riba. Tom X.

Vilanova i la Geltrú (el Garraf). Capella petita, masia Cabanyes. Tom X.

Palau Saverdera (alt Empordà). Capella al fossar. Foto 1982. Tom XIII.

Peratallada (baix Empordà). Capella, castell St. Salvador. Foto 1982. Tom XIV.

Begur (baix Empordà). Capella hospital. Foto 1972. Tom XIV.

Bisbal de l'Empordà, la (baix Empordà). Capella col·legi Immaculada. Foto 1981. Tom XIV.

Palafrugell (baix Empordà). Capella hospital St. Josep. Foto 1971. Tom XIV.

Tavèrnoles (Osona). Capella parroquial. Foto 1982. Tom XV.

Piera (l'Anoia). Capella petita. Foto 1983. Tom XVI.

Vall d'Ari, la (Berguedà). Capella St. Jaume. Foto 1985. Tom XVII.

Malenyà (Berguedà). Capella, avui del Carme. Foto 1972. Tom XVII.

Parradon de Bellestar (alt Urgell). Capella, mas Arabell. Foto 1980. Tom XVIII.

Lladurs (Solsonès). Capella, mas Cirera. Foto 1981. Tom XIX.

Cervelló (baix Llobregat). Capella, mas Sala. Foto 1984. Tom XXI.

Cornellà de Llobregat (baix Llobregat). Capella can Mercader (Palau Comte Bell-lloc). Foto 1984. Tom XXI.

Sant Vicenç dels Horts (baix Llobregat). Capella, can Pujadó. Foto 1970. Tom XXI.

Sant Boi de Llobregat (baix Llobregat). Capella hospital St. Joan de Déu. Foto 1984. Tom XXI.

Tagamanent (Vallès Occidental). Capella, can Senet.

Arenys de Mar (Maresme). Capella, fossar de les Monges. Foto 1983. Tom XXIV.

Mataró (Maresme). Capella, torre Llaudet. Foto 1991. Tom XXIV.

Teià (Maresme). Capella, can Barrera. Foto 1991. Tom XXIV.

Hospitalet de Llobregat (Barcelonès). Capella, fossar dels Sants. Foto 1992. Tom XXV.

Barcelona (Barcelonès). Capella Germanes Servites. Foto 1996. Tom XXVII.

Barcelona (Barcelonès). Capella Germanes Clarisses. Foto 1997. Tom XXVIII.

Agramunt (Urgell). Capella petita, can Bonet.

Els orígens de la imatge de la Verge Maria

La divulgació de la imatge real de la Verge és imaginària, de fet no s'ha trobat cap gravat de l'època. Les primeres imatges, dibuix o gravat de la Verge Maria aparegudes en el món occidental es comencen a representar en les petites esglésies situades en els cementiris subterranis de Roma, datats l'any 431. Els pares de l'església catòlica, reunits a Efes, sota la direcció del grup anomenat Nestorió, negaven la divinitat de Maria Verge i mare de Jesucrist. Així es mantingué fins l'elecció del nou papa Sixte III, el qual manà que es representés la Verge en els mosaics de Santa Maria la Major de Roma. La manera com era representada, però, era difosa. Les esglésies de les catacumbes romanes que contenien frescos decoratius són les criptes de Pretextato i Flavia Domitila, dataades a finals del segle I.⁷⁶

Els principals frescos de la cripta de Santa Priscilla, datats el 431, representen imatges imaginàries inventades pels cristians de l'època sobre la figura de la Verge. La imatge representava el tipus de dona romana amb el seu pentinat i el vestit. No es troba cap imatge de la Verge amb el cabell estirat i estès per l'esquena. Pels romans aquest era un senyal de dol. Els primers cristians acostumaven identificar la mare de Jesús amb la virginitat de la Verge Maria, malgrat els turments que valorava la fe no certament era representada trista ni menys amb dolors, això sorgirà com una moda a partir del segle XVI, a l'època del Renaixement, tal com es pot comprovar en la Verge del Roser i a la Verge de la Pietat.

Si tornem als orígens, la moda femenina dels pentinats de la dona romana, segons les lleis de l'època, el cabell es lluïa recollit en vertical forma de corona, tal com portava la mateixa Sabina, esposa de l'emperador Trajà, i Marciana, germana d'aquest, i la filla Matidia. La senzillesa i semblança més honrosa per la Verge és la imatge de l'adoració dels Mags.⁷⁷

⁷⁶ GARCÍA VILLADA, ZACARÍAS. Las imágenes primitivas de la Virgen, hasta el 431. "La Estrella del Mar", núm. 180. Madrid, 8 de maig de 1926. Pàg. 247.

⁷⁷ Íbid. (En temps de Septimio Severo, entre la moda dels rissos i de la ratlla, a les túniques. Pàg. 286).

CANTICO DE DOLOR.

Si en el corazon herida
Quedasteis tan lastimada;
Sed siempre nuestra Abogada
Pues sois la mas affligida.

En el templo á vuestro Hijo,
Cual otra Ana ofreceis,
Y alli mismo ya temeis,
Lo que Simeon predijo:
Sentis el alma oprimida,
A su voz, aguda espada.
Sed siempre &c.

Pretende Herodes el cruel
Acabar con vuestro amor
Mas sumida en el dolor,
Egipto os esconde de él;
Regais prenda tan querida,
Con llanto en esta jornada
Sed siempre &c.

De Jerusalem al templo
Vais con ansia ardorosa;
Pero ah!... cuan congojosa
Al regresar os contemplo!...
¡Ay!... que aqui llorais perdida
La joya mas estimada....
Sed siempre &c.

Con paso trémulo entráis
La calle de amargura,
Y os pasma la figura
De quien cargado encontráis,
Con la Cruz: Vos ya rendida,
Suspiráis, y angustiada.
Sed siempre &c.

Cual tortollilla gimiendo
Subís al monte de horror;
Toma incremento el dolor
Y sufrís mucho mas viendo,
Que acaba Jesus la vida,
Siendo del terror morada.
Sed siempre &c.

Con vuestros débiles brazos
Trasladado de la Cruz,
Estrecháis muerto á Jesus;
Mas ah!... no son los abrazos,
Que le dáis enternecida,
Para una alma lacerada....
Sed siempre &c.

En Sepulcro decoroso
La piedad lo enterró;
Pero no pudo esto, no,
Calmar el llanto amoroso,
Que lanzábais dolida,
Viéndonos desamparada.
Sed siempre &c.

Si en el corazon herida
Quedasteis tan lastimada.
Sed siempre nuestra abogada
Pues sois la mas affligida.

Barcelona: Imprenta de BRUL.

Goig tipus 3.

PIADOSOS A NUESTRA SEÑORA EN SU CAPILLA DE LA VILLA

AFECTOS DE LOS DOLORES, EN SU CAPILLA DE BELLPUIG.

De siete puntas de espada
Herida por nuestro amor:
De Bellpuig sed, abogada
O Mare del Redentor.
La primera que os hirió
Fue aquella voz de Simeón
Que en enigma os anunció
De vuestro Hijo la pasion;
A cuyo acento pasada
Quedais de agudo dolor: &c.
La segunda fué, el mandato
Que el Angel dió á vuestro Esposo
De que huvese con recato
Al Egipto presuroso;
Pues se hallaba amenazada
La vida del Salvador: &c.
La tercera, la contemplo
Cuando os visteis desolada,
Perdida la prenda amada
Que disputaba en el templo;
Donde en lágrimas bañada,
Por fin hallais vuestro amor: &c.
Es la cuarta, ó Virgen pura,
Cuando con la Cruz hallais
Al dulce Hijo, y le mirais
En la calle de Amargura;
Encuentro que penetrada
Os deja de un cruel dolor: &c.
Fue la quinta, cruel herida
Ver á vuestro Hijo clavado,
&c. *Ora pro nobis Virgo Dolorosissima.*

Ver su luz casi extinguida,
Verle en fin sol eclipsado,
Y á Vos de sombras cercada
Sin su dulce resplandor: &c.
Fue vuestro sexto dolor,
Cuando difunto en los brazos
Teneis al hijo Señor,
A quien dáis tiernos abrazos:
Clamando desconsolada
Si habia pesar mayor: &c.
Fue el séptimo desconsuelo,
Cuando aquel cuerpo sagrado
De Cristo fué sepultado
En el duro y frio suelo;
Tortola desamparada
Quedando en llanto y dolor: &c.
Os ruega, pues, esta Villa,
Que ya que estais colocada,
En esta santa capilla
A vuestro honor dedicada:
Permitiais ser venerada
Por ella con vido amor: &c.
Pues con Dios sois poderosa,
O Madre de los Dolores,
Esta Villa fervorosa
Implora vuestros favores;
Aun que maridada Ross,
Pues desfallacéis de amor: &c.
Atended nuestro clamor
Reyna y Madre Dolorosa.

OREMUS.
Deus in cuius Passione, secundum Simeonis prophetiam, dulcissimum animam gloriosae Virginis, & Matris Mariae doloris gladius perforavit: concede propitius, ut qui transierunt qui, et passionem venerando recolimus, gloriosae matris, et precibus omnium Sanctorum Crucis fideiiter abstantium intercedentibus, passionis tuae effectum felicem consequamur. Qui vivis et. etc. Amen.

El Ilmo. Fr. Sr. D. Rafael Laxala y Loela obispo de Solsona, concede 40 dias de indulgencia por cada uno de estos piadosos afectos, al que los cantara ó resará.

Goig tipus 4.

PIADOSOS A NUESTRA SEÑORA DE LOS DOLORES, QUE SE CANTAN EN SU CAPILLA, y en la Ciudad

AFECTOS DE LOS DOLORES, QUE SE CANTAN EN SU CAPILLA, y en la Ciudad

Congregacion de de Cervera.

De siete dardos herida
oy rendida,
la Congregacion piadosa
os venera dolorosa.
Simeon, golpe inhumano
fiera mano
punta de un cruel azero
profetizó, por primero
may temprano,
pasaria el alma fiero,
dejandola adolorida
oy rendida.
la Congregacion piadosa, &c.
Por segundo, á lo divino
el Angel vino,
dando aviso á vuestro Esposo,
do que layera presuroso
del destino
del Tetrarca furioso,
por salvar la mayor vida,
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
El tercero, que contemplo,
cuando al templo
de Jesus la prenda amada
con vivo dolor buscado,
Ora pro nobis Virgo Dolorosissima.

raro ejemplo!
entre Doctores hallada,
aunque ausente no perdida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
Es el cuarto, cuando al Hijo,
á punto fijo,
en la calle de amargura,
le hallais con la Cruz dura,
mal prolijo;
y os quedasteis muy segura
en tanto mar sumergida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
El quinto dolor contiene,
y duro fiero
vuestro corazon llagado,
cuando vuestro amor clavado
se destiene
con clavos en Cruz fijado
donde Vos quedais asida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
El sexto de sus dolores,
en dolores,
cuando Cristo en vuestros brazos
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.

el Caláver con abrazos
dos amores
se vieron uno en dos lazos
de penas myra escogida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
El séptimo desconsuelo,
sin consuelo,
cuando aquel Cuerpo Sagrado
de Jesus quando encerrado
en duro suelo
estuviste en tal estado,
Tortola en llantos metida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.
Busca de vos sin recelo
nuestro zelo,
MAYIA de los Dolores
el logro de los favores,
y en el Cielo
el mayor de los mayores
en todo favorecida
oy rendida,
la Congregacion piadosa, &c.

OREMUS.
Deus in cuius passione secundum Simeonis prophetiam dulcissimum animam gloriosae Virginis, & Matris Mariae doloris gladius perforavit: concede propitius, ut qui transierunt qui, et passionem venerando recolimus, gloriosae matris, et precibus omnium Sanctorum Crucis fideiiter abstantium intercedentibus, passionis tuae effectum felicem consequamur. Qui vivis, etc. Amen.

CERVERA: EN LA IMPRENTA DE BERNARDO PUIG, CALLE MAYOR No. 1845.

Goig tipus 5.

AVE MARIA PURISIMA. SIEMPRE QUE SE DICE AVE MARIA PURISIMA se ganan 260. dias de Indulgencia.

ACTO DE AMOR DE Maria Santisima.

Quisiera Virgen María
Madre muy amada
Tener mi alma abrazada
En vuestro amor, noche, y dia
O dulce Señora mia!
Quien tuviera tal fervor,
Que aventajara en ardor
A los Serafines todos:
Amandoos de quantos modos
Inventé el mas puro amor.

MEDIO CONTRA LAS tentaciones.

Alma, quando seas tentada
Piensa, que dandote un grito;
Dice la Madre de Christo,
Dolorosa y angustiada
Detente, toma esta Espada
Traspasa mi Corazon;
Mas con esa tentacion
No traspases en la Cruz,
El Corazon de Jesus,
Mi Hijo, y tu Redemptor.

SALVE DOLOROSA.

Salve mar de penas,
Salve triste Madre,
Salve Reyna hermosa
Llena de piedades.
Estrivilla. Ruega por nosotros
Dolorosa Madre.
Ruega por nosotros
No nos desampares.
O Rachel llorosa!
Triste, y lamentable!
Tus Hijos te llaman
Gimiendo en el Valle: Ruega, &c.
De tus Ojos penden
Las felicidades;
Miráos Señoras:
No nos desampares; Ruega, &c.

Después del destierro
Muestranos afable,
A Jesus tu Hijo
Fruto delectable: Ruega, &c.
Esas siete Espadas
Me son, triste Madre,
Muros donde crece
Del Dragon librame: Ruega &c.
O siete Dolorositas
O Cuchillos graves!
O Culpas traydorales!
O Vicios fatales! Ruega, &c.
Todos tus Esclavos
A tus Pies leales,
Piden de sus culpas
Perdón les alcanzas: Ruega, &c.

ORACION PARA UNA BUENA MUERTE, QUE DECIA UN SIERVO DE DIOS,
siempre que veia algun Devoto Crucifixo; y por ella al morir, subió de la cama al Cielo: y se ganan 400. dias de Indulgencia siempre que se diga, y lo mismo se gana siempre que se diga dicha Salve Dolorosa, ó qualquiera de las dichas Decimas.

Señor mio Jesu-Christo, por aquella amargura que padecisteis en la Cruz principalmente al espirar, havéd misericordia de mí; miserabel pecador en la Agonia, y hora de mi muerte. Amen Jesús. De Jesus, y Maria, los Dolores Nunca se aparten de nuestros Corazones.

Cervera: En la Imprenta de la Pontificia y Real Universidad.

Goig tipus 5.

Per la Venerable Congregació
de
Nostra Senyora dels Dolors,
de la Vila y Ribera de Sant Joan de las Abadossas

DE set espasas ferida
vos miram trista y plorosa:
Verge y Mare Dolorosa,
socorreu aquell qui us crida.

Lo primer dolor sentireu,
quan per donarnos exempte,
ofereixu en lo Temple
vostre fill, ahont obrireu
la sentència tan sentida,
que Simeón vos proposa: etc.

Lo segon dolor sentireu,
quan de l'Àngel avisada,
per ser de Herodes guardada,
en Egipte vos fugireu.
Trevalla passàreu sens mida
per terra tan escabrosa: etc.

Quan perdèreu lo Messias
fou lo lers dolor sensible;
trobarlo no fou possible:
cercantlo Vos per tres dias,
Anant al Temple afligida,
de trobarlo sou ditxosa: etc.

Lo quart fou quan encontràreu
a vostre fill sens figura,
en lo carrer d'amargura,
y amb la Creu el coll trobàreu.
De càrrega tan sentida,
restàreu molí congoxosa: etc.

† Tuam ipsius Animam, doloris gladius pertransivit.
‡ Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

OREMUS

Interventat pro nobis quæsumus Jesu-Christe, nunc et in hora mortis nostræ, apud tuam clementiam, beatæ Virgine Mariæ Mater tuæ cuius sacratissimam Animam in hora tuæ passionis doloris gladius pertransivit. Qui vivis, etc. — Amen.

PIADOSOS **AFECTOS**

A NUESTRA SEÑORA
QUE SE CANTAN
DE LA VILLA
DE BELLPUIG.

DE LOS DOLORES,
EN SU CAPILLA
DE BELLPUIG.

DE siete puntas de espada
Herida por nuestro amor:
De Bellpuig sed abogada
O Madre del Redentor.

La primera que os hirió
Fué aquella voz de Simeón
Que en enigma os anunció
De vuestro Hijo la pasión;
A cuyo acento pasada
Quedéis de agrudo dolor: etc.

La segunda fué, el mandato
Que el Ángel dió a vuestro Esposo
De que buyese con recato
Al Egipto presuroso;
Pues se hallaba amenazada
La vida del Salvador: etc.

La tercera, la contemplo
Cuando os visteis desolada,
Perdida la prenda amada
Que disputaba en el templo;
Duchas en lágrimas bañada,
Por fin, halláis vuestro amor: etc.

Es la cuarta, ó Virgen pura,
Cuando con la Cruz halláis
Al dulce hijo, y le miráis
En la calle de Amargura;
Encuentro que penetrada
Os deja de un cruel dolor: etc.

Fué la quinta cruel herida
Ver á vuestro Hijo clavado,
Ver su luz casi extinguida,
Verla en fin sol eclipsado;
Y á Vos de sombras cercada
Sin su dulce resplandor: etc.

Fué vuestro sexto dolor,
Cuando difunto en los brazos
Teneis al hijo Señor,
A quien dais tiernos abrazos;
Clamando desconsolada
Si halla pesar mayor: etc.

Fué el séptimo desconsuelo,
Quando aquel cuerpo sagrado
De Cristo, fué sepultado
En el duro y frío suelo;
Tórtola desamparada
Quedando en llanto y dolor: etc.

Os ruega, pues, esta Villa,
Que ya que estais colocada,
En esta santa capilla
A vuestro honor dedicada;
Permitid ser venerada
Por ella con vivo amor: etc.

Pues con Dios sois poderosa,
O Madre de los Dolores,
Esta Villa fervorosa
Implora vuestros favores;
Aun que marchitada Rosa,
Pues desfalleceis de amor: etc.

Atended nuestro clamor
Reyna y Madre Dolorosa.

¶ *Oratio pro nobis Virgo Dolorosa.*
¶ *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS.

Domine cæcis Passione, secundum Simonem prophetam, dulcissimo animam gloriosæ Virginitatis, et Matris Mariæ doloris gladius pertransivit: corde propitius, et qui transfusionem ejus, et passionem venerando reclinata, gloriosam meritis, et precibus sanctissimæ Sanctissimæ Crucis fideliter distantibus intercedentibus, passionis tunc effectum felicem consequamur. Qui vivis et, etc. M. Amen.

El Ilmo Fr. Sr. D. Rafael Lasaña y Lacels Obispo de Solsona, concedió 40 dias de indulgencia por cada uno de estos piadosos afectos, al que los cantará ó rezará.

Tirados por de J. Serra.

Goig tipus 6.

Evolució dels goigs dedicats a la Verge dels Dolors

El seu origen ha de ser remotíssim, possiblement ja eren acostumats a emprar en els cultes als déus pagans del principi dels temps, tota vegada que moltes ermites es troben bastides sobre les restes prehistòriques o llocs sagrats molt remots. En concret es remunten del segle XII fins al segle XV, que són els més antics que coneixem.

Dels goigs se sap que "el nom d'aquestes composicions, àdhuc les destinades a la Mare de Déu, és molt variat: cobles, llaors, pregàries, clamors, súplices, etc., dedicades a la Verge del Roser al s. XV i la Pietat, al s.XVI. Des del segle XVI, els goigs són impresos en fulls solts i propagats per les confraries a les esglésies, santuaris i ermites de tots els Països Catalans.⁷⁸

El mot *Goig* prové del llatí *Gaudium*, i significa una composició poètica, un cant de lloança al Senyor, a la Verge o als Sants. Són un gènere poètic semipopular d'arrel medieval,

àmpliament conreat als Països Catalans fins l'actualitat. Diem semipopular, perquè, gairebé sempre, han fiat llur pervivència, no únicament a la memòria col·lectiva del poble, sinó també a l'estampa o a la impremta.

Els goigs són una forma de litúrgia popular emprada en els romiatges, processons, novenes, trisagis... Sobretot, són peça mestra del culte a les ermites, de vocació, aquestes, molt arrelada en les zones rurals i muntanyenques, convertint la festa patronal de l'ermita o capella en una diada d'esplai i de peregrinació multitudinària i, són els goigs la manifestació de la fe de la gent senzilla i abnegada que han format la base de la classe popular majoritària de la població del territori català". Els goigs indiquen alegria, festa. El poble festeja a Nostre Senyor, a la Mare de Déu o als Sants en un to "entre rialler ii pidolaire".

"La música o melodies dels goigs, neixen de la *himnodia sacra* de l'església. No cal dir, igualment, que la música popular és una font copiosa de la música dels goigs. Segons és conegut, la procedència musical dels goigs,

⁷⁸ Conferències col·loqui de la I Trobada dels Gogistes Tarragonins. Edita Gogistes Tarragonins. 1985.

Goig tipus 7.

és a dir: del cant popular hebreu, posant pel cant gregorià fins al cant popular religiós o profà, considerem, ara, alguns aspectes o elements sobre aquesta música *gogista*.

Les melodies dels goigs són senzilles, simples. La seva textura musical es repeteix en una mateixa frase que es va repetint, i que serveix d'entrada, tornada i cobla. Al final de la cobla hi ha una variant melòdica per tal de preparar el retorn al rescoblet o tornader...⁷⁹

La manifestació popular dels goigs de la Verge dels Dolors

Els goigs assoliren en el segle XVIII la màxima popularització, època de gran veneració a la Verge dels Dolors per Catalunya, però també queien en una manca de sentit crític en la composició i en el contingut, en la limitació del vocabulari i la introducció de mots espuris. A partir d'aquest moment poques innovacions li-

teràries o de bon to poètic hem de trobar en els goigs. Hem entrat, doncs, a l'època en que són la veritable manifestació popular religiosa i, com a tal, s'han de mantenir un parell de segles, fins que els regeneraren els poetes de la Renaixença i tornaren al cant i a les edicions dignes. Amb Mn. Jacint Verdaguer, o Mn. Josep Maideu, etc.

Mentrestant es mantindran resistents contra totes les tempestes: l'escàs conreu de la llengua catalana com a manifestació poètica i literària i la indiferència amb que els tracta l'Església, precisament perquè eren "populars" del tot i no tenien el valor sagrat de les composicions litúrgiques necessàriament en llatí, ni la condició material de llibres de culte o didàctics que foren destruïts en gran nombre i prohibits (els catalans), després de la Nova Planta; i encara eren massa senzills, d'altra part perquè els stampers en fessin motiu de negoci, ni constituïren llument per als qui els componien en l'anonimat... I fins els bisbes il·lustrats hi veien de vegades ocasions d'excessiva "popularitat" que amenaçava de distreure i divertir massa els fidels que concorrien a les misses festives, a les vetl·lades i als aplecs. Però la manifestació popular persistirà fins als nostres dies.

Continuaré explicant el significat dels goigs abans de dedicar-nos de ple als que són dedicats a la Verge dels Dolors.

Com és descrit, hem de tenir en compte que el nom ve de goig, i la lletra és folklòrica. La composició poètica és cantada, generalment en llaor de la Mare de Déu o d'un sant. Almenys des del segle XII, la literatura llatina medieval ofereix peces en vers o en prosa que escorten els goigs (gaudis) de la Mare de Déu, ve de la seva vida terrenal (l'anunciació, la visitació, el naixement de Jesús, la resurrecció, l'ascensió, la vinguda de l'Esperit Sant, l'assumpció, els Dolors, etc.), o no tan sovint, de la seva vida celestial (atributs derivats de l'assumpció al cel), en nombre variable, entre vint i vint-i-cinc, bé que els tipus més usuals es fixaren en cinc, set i quinze.

La mateixa litúrgia adoptà fórmules especials per a l'ofici diví, misses pròpies del cinc o set goigs que tingueren difusió certa, però difícil de determinar, a Europa, i ben especialment a Catalunya, on són documentats des d'antic, bé que no arribaren a entrar al missal romà post-tridentí. Els gaudis "Beates Mariæ Virginis" foren traduïts i limitats ben aviat en totes les llengües romàniques i germàniques. A Catalunya hi ha diverses mostres en vers des del segle XIV, algunes de les quals podria ésser

⁷⁹ *Ibid.*

anterior... goigs terrenals... Els goigs celestials del segle XV... Els goigs de la Verge del Roser, Los set goigs de la Verge de la Pietat, del segle XVI, els quals testifiquen l'evolució dels goigs catalans. De la Mare de Déu hom passà ja al mateix segle XV amb Jesucrist i els sant.

El nom d'aquestes composicions, àdhuc les dedicades a la Mare de Déu, és molt variat; cobles, llaors, pregàries, clamors, súplices, etc. Des del segle XVI, els goigs són impresos en fulls solts i propagats per les confraries a les esglésies, santuaris i ermites o capelles de tots els Països Catalans, amb textos sovint únics a tot arreu, però amb variants segons les diverses edicions. Durant els segles XVI-XVIII, els goigs compostos, de vegades per poetes o per versificacions de la llengua, foren utilitzats sovint amb finalitats polítiques o burlesques,⁸⁰ contribuint a la permanència dels goigs juntament amb els músics més eminents dels Països Catalans. Hi ha tres valors ha considerar en cadascuna de les mostres de goigs que l'estudi representa; la lletra o el text, la música o la melodia i les il·lustracions, tant de l'orla que acostuma envoltar els goigs, com de les imatges i altres símbols ornamentals que els acompanyen, del qual ressaltarà la imatge com l'eix de l'estudi; i ara sí que ho faré de manera exclusiva de la Verge dels Dolors, de tot l'estudi que he recollit d'arreu de Catalunya, i per tant que conec. El tema musical dels goigs ho decantaré vers els entesos en aquest art.

Descripció dels goigs de la Verge dels Dolors

Després d'haver revisat els orígens dels goigs, segons la documentació que prova i justifica la seva autenticitat, passaré tot seguit a la descripció dels goigs de la Verge dels Dolors. Aquests apareixen a partir del segle XVII-XVIII, època que, jo crec, correspon a l'origen de la primera estampa que veié la llum.

Els goigs els catalogaré i numeraré com a tipus d'un primer grup amb 12 varietats, on s'hi contempla una imatge centrada de la Verge dels Dolors, amb l'emblema de les set espases clavades al cor, imatge aquesta, que no té res a veure amb la Soledat.

En un altre grup hi trobarem la Verge dels Dolors de la Pietat, on apareix la Verge assentada amb el seu fill Jesús mort damunt dels genolls.

Goigs tipus 1. *Descripció:* la figura del gravat representa la Verge sola i asseguda sobre

Goig tipus 8.

unes muntanyes, al capdamunt d'aquestes, al fons, hi ha una gran ciutat, possiblement Barcelona. La Verge té set espases clavades al mig del pit, tres a la seva dreta i quatre a l'esquerra; vesteix amb una capa de dol negra, que li cobreix el cap. Té la mirada al terra i les mans juntes en senyal de res davant del pit; porta una corona de llum, del darrere surt una creu amb un llençol penjant dels extrems de la creu. Al mig d'aquesta hi ha una corona d'espines, i al capdamunt es troba el tradicional cartell amb les lletres JNRI (Jesús Natzarè Rei dels Jueus). Uns núvols envolten la Verge i la creu, formant una capella. Possiblement aquesta sigui la representació més antiga fet en gravat emmarcat amb una ratlla i a la vegada sigui envoltat per una orla gran o faixa contenint els motius de la passió de Crist: a la de dalt, l'horitzontal, i al centre hi ha el cap de Jesús en una tovallola; en els angles superiors s'hi troben un àngel i una àliga, segurament representen St. Joan i St. Mateu,

⁸⁰ MASSOT I MUNTANER, JOSEP. "Goigs". En. Cat. Tom 8, pp. 155-156.

evangelistes. En el centre de l'orla vertical esquerra hi han les inicials JHS amb la creu i uns claus, a l'orla de la dreta hi han les inicials MRA amb una estrella i un cor traspasat per una espasa. En les dues columnes ornamentals s'hi troben a més a més els símbols de la columna i el fuet, una gerra i uns daus, la creu, llança i esponja, un llum i espases. Aquest conjunt d'imatges ocupa tres quartes parts de l'opuscle, la resta de l'espai l'ocupa el text, a quatre columnes, sota el títol "Goigs de Nostre Senyora dels Dolors molt devots". Aquesta part és envoltada per una altra orla menuda de dibuix geomètric grec. El peu d'impremta resa així: "*Barcelona: Imprenta dels Hereus de la Viuda, als Cotoners.*". El full amida 0'43 per 0'31 cm.

Goigs tipus 2. La imatge de la Verge, que veiem en aquesta estampa, venerada a l'ermita de Vilalba dels Arcs (Terra Alta), bisbat de Tortosa, la trobarem idèntica i repetida en altres goigs de diverses poblacions. Aquest goig en concret, titulat "Goigs a Maria Santíssima dels Dolors", foren compostos per Francesc Folquer, rector de la Poble de Massalucia (1700). La mateixa imatge la trobem en el goig titulat "Goigs a la Mare de Déu dels Dolors", de Sant Cebrià de Valldoreix (Vallès), així també té el mateix gravat el goig titulat "Suspirs de una ànima arrepentida als peus de Maria Santíssima dels Dolors", amb devoció general per tot el país; i així es repeteix el mateix dibuix en el goig popular urgellenc que porta el títol "Els vuit Dolors de la Mare de Déu", goigs que es cantaven collint olives.

Descripció: Al centre i a la part superior del full hi ha el dibuix gravat de la Verge, aquesta es troba asseguda damunt un tron muntanyós; cara enlairada mirant vers la seva esquerra, el cap cobert amb mantellina blanca, porta una capa negra. La imatge és coronada amb doble corona, la reial espanyola (per estar sotmeses a la casa reial tant l'organització com la congregació), i la corona mariana on hi apareixen tretze flames semblant raigs de punxa, representant la corona anomenada de l'Esperit Sant que baixa del cel i es posa al cap de la Verge i dels apòstols (dotze més la Verge), i que són representats per una estrella de 8 puntes. La Verge té els braços estesos mig alçats per sota de la cintura. Set espases clavades al pit destaquen per la seva gran dimensió, quatre són a la dreta de la figura i les altres tres al costat contrari, a l'inrevés del primer goig. La imatge és envoltada per una cortina plegada a banda i banda, amb serrell al damunt, i al terra, als peus, hi ha un sòcol de sanefa geomètrica.

D'aquests quatre goigs, sols els diferencia l'orla del voltant de l'estampa i els ornaments

de les bandes del gravat central, amb flors, cistell amb flors, i els peus d'impremta de Reus i Bellpuig. Les estampes amiden 32x23 cm. El text és semblant en tots ells, com el tipus 1, i solament canvia el nom de la població en la que es fa la pregària localista.

Goigs tipus 3. Aquest goig és escrit en castellà, i porta per títol "Cántico de dolor". Està imprès a la impremta Brusi de Barcelona, segurament no s'estampà en català degut a les prohibicions sorgides pel decret de Nova Planta.

Descripció: El dibuix central de la Verge és semblant al tipus 2; el diferencia la corona sense estrelles, el cor amb les espases clavades, la capa que li cobreix també el cap, la mirada la dirigeix cap a la seva dreta i, l'orla de l'estampa està formada per fulles i flors. L'esperit de l'oració, el text, és semblant a les anteriors. El full amida 29x19'5 cm.

Goigs tipus 4: L'encapçala el títol "Piadosos afectos a nuestra Señora de los Dolores, que se cantan en su capilla de la villa de Bellpuig". El format i contingut entra dins de les mateixes característiques dels anteriors tipus de goig. Aquest sembla imprès a Cervera.

Descripció: El dibuix de la Verge és semblant als descrits fins ara, amb unes diferències que el fan distint; porta doble corona, la reial i la mariana, amb estrelles; el seu rostre és centrat i la seva mirada està dirigida cap a la seva esquerra. El coll sembla tapat per un mocador blanc. D'aquest tipus de goig, en sorgiran les variants dels realitzats per les juntes anti-napoleòniques de l'època de la guerra del francès i les carlinades, on apareix el dibuix de la Verge amb el cor travessat per sables en comptes d'espases.

Goigs tipus 5: Apareixen estampats a Cervera, per Bernat Pujol, l'any 1845. El text és en castellà sota el títol de "Piadosos afectos a Nuestra Señora de los Dolores, que se cantan en su Capilla, y Congregación de la Ciudad de Cervera". Les mesures del full són estàndards.

Descripció: En el dibuix central de la Verge, dempeus, destaca el seu voltant simbolitzant una capella amb columnes i arc, les cortines i el terra enrajolat. La Verge porta cosset i doble corona, els braços amb les mans obertes són oberts i caiguts. Sobresurt ostensiblement el vestit ampul·lós, i la capa és mínima.

Goigs tipus 6: D'aquest tipus n'és ben representatiu el que presentem titulat "Goigs en honra de Ntra. Sra. de la Pietat, que's venera en sa capella de Berga". Està estampat a la

impresma de Q. Casals, de Bagà, en català.
Descripció: El dibuix central de la Verge té el cor en flames vives, amb set grans espases clavades; darrere la Verge hi ha la creu. Manquen les cortines i les mans de Maria estan plegades damunt la falda.

Goigs tipus 7: En destaquem l'estampa titulada "Goigs en llaor de la Mare de Déu dels Dolors, venerada a la santa església catedral basílica de la ciutat de Barcelona".

Descripció: En el dibuix central es contemplen per igual el sant Crist de Lepant i als peus la Verge amb el cor en flames i les set espases clavades. Destaca la corona de raigs del sant-crist; tres creus del calvari en un segon pla, i dos caps d'angelets en els angles superiors del gravat. La composició que veiem en aquest dibuix, amb Jesús clavat a la creu i als seus peus la Verge Dolorosa, el trobem sovint en moltes capelles. Dos grans gerros adornen el gravat central, i l'escut adornat de la ciutat comtal resta sota aquest.

Goigs tipus 8: El trobem en diverses poblacions amb diferents títols encapçalant l'estampa: "Per la Venerable Congregació de Nostra Senyora dels Dolors, de la Vila y Ribera de Sant Joan de las Abadessas", "Pia-dosos afctos a nuestra Señora de los Dolores, que se cantan en su capilla de la villa de Bellpuig". El primer està imprès en català, per Llorenç Bonet, de Ripoll, l'any 1929, i el segon és en castellà per la impresma de J. Serra, de Tàrrrega, de finals del segle XIX o principis del XX.

Descripció: El dibuix o gravat que anem descrivint, es troba centrat i en la part superior, immediatament després de l'orla que envolta l'estampa. Hem de ressaltar la similitud dels dibuixos dels dos goigs citats, són idèntics, però no és el mateix gravat, o si voleu, no estan fets pel mateix artista. La verge està asseguda, com els tipus de goigs anteriors, damunt unes roques o muntanyes; les espases clavades al cor són visiblement més petites que les dels antecedents; porta una corona d'estrelles flotant damunt el seu cap, onze en la de St. Joan de les Abadesses, i en la de Bellpuig sembla entreveure's la meitat d'una altra de darrere el coll; a l'últim pla del gravat hi ha la creu com en el tipus 1; el cos de la Verge sembla ajustat per un gipó o cosset que aprima la figura; als peus hi ha tres claus i tres daus. En el primer goig hi han dos enormes gerros de flors a cada banda del dibuix central, mentre que al de Bellpuig hi han les lletres del títol.

Goigs tipus 9: Apareix a la ciutat de Lleida, sota el títol de "Salve Dolorosa". Estampat a la

impresma de Corominas, cap a finals del segle XVIII. El text és en castellà.

Descripció: La Verge apareix drete damunt d'un petit pedestal, el terra és enrajolat, capella sense cortines; doble corona, i els braços oberts a l'altura de la cintura.

Goigs tipus 10: Aquest goig porta el títol de "Devoció popular Los Vuyt Dolors de la Mare de Déu y explicació de com se practica aquesta xamosa costum en lo Pla d'Urgell al collir aulives. Primera edició urgellesa estampada a despeses de uns devots de la Verge y amants de la terra". Aquest és estampat per les dues cares, en català, a la impresma Major i Saladrígues, de Bellpuig, i segons el peu d'impresma s'imprimí el novembre de 1911.

Descripció: En la part superior, al centre i entre el llarg titular, apareix el gravat de la imatge assiluetada de la Verge Dolorosa, fotografiada a principis del segle XX, de poca nitidesa. Porta doble corona, la reial damunt el seu cap i l'aurèola en forma de núvols, dels quals surten uns raigs i estrelles apostòliques. El cor flamejant amb les set espases, i les mans esteses cap endavant sostenen un mocador o tovallola dels plors. La majestuosa capa, que cobreix completament la Verge, és adornada amb brodats de gala del segle XIX.

Goigs tipus 11: Aquest goig, que porta el títol de "Cobles devotes en lloança dels set dolors de Maria Santíssima", fou portada del díptic de grans dimensions editat durant el Bicentenari. Compendi historicista, tradicional i populista, obra de Valeri Serra i Boldú.

Dins d'aquest tipus, sorgeixen altres a Lleida i contorns, amb el títol de "Goig i pregària a la Verge dels Dolors de Lleida", imprès per Artis i Sol. El goig "Goigs a llaor de la Mare de Déu dels Dolors", que es venera a la parròquia de Santa Maria de Capellades, té molta similitud amb l'anterior. Les seves mesures són però més considerables, fan 37x26 i 28 cm.

Descripció: El dibuix central resta escortat per l'escut coronat de Lleida. La Verge apareix en el gravat només de mig cos, i sense corona, només és visible un vaporós cercle en forma d'aurèola. Les set espases són molt fines, i mostra les mans amb els dits enllaçat; el cap mig alçat amb la mirada enlairada i trista.

Goigs tipus 12: El titulat "Goigs a llaor de Nostra Senyora dels Dolors, la Sagrada Imatge de la qual és venerada en la Capella-Pública del Mas-Torrellebreta de la Parròquia de Seva, Bisbat de Vich", tal com resa el títol apareix a Seva (Osona). A Bellpuig apareix el titulat "Goigs del Septenari de la Verge dels Dolors,

patrona de Bellpuig”, en format quartilla, estampat a la impremta local el 1974. Els dos tenen el text en català.

Descripció: El citat en primer lloc té el dibuix central amb el rostre de la Verge sense espases i amb una aurèola per corona. Té dos gerros amb flors, un a cada costat del gravat central; una orla ampla de flors i fulles emmarca l'estampa. El segon goig té el gravat del bust de la Verge, en un requadre simple situat en l'angle esquerra superior del full; en el dibuix ploma, s'hi endevina les espases clavades i la doble corona; aquesta imatge, treta de l'estàtua actual, serà repetida encapçalant tots els escrits de la Congregació fins l'actualitat, a semblança de logotip acostumat.

El grup de goigs de la Verge dels Dolors, o de la Pietat, és molt variat i ben complex, donat que són fruit de la devoció vers la Pietat Dolorosa, originària de molt abans del segle XVI. Un exemple el trobem en el cas de Sant Llorenç de Morunys, on el seu altar gòtic, dedicat a la Verge de la Pietat, passa a venerar-se la Pietat Dolorosa, devocions complementàries en aquell temps compresos entre els segles XVII i XVIII. Per tant he fet una relació del que he cregut que podia ser la continuació de grup anterior i el posterior, segons la seva antiguitat i sota el meu criteri. A continuació exposo la meva selecció:

Goigs tipus 13: Aquest goig titulat “Planctus beatae Mariae Virginis” conté el text del tradicional i conegut himne franciscà *Stabat Mater*, divulgat per l'Església.

Descripció: El dibuix central del goig contempla la Verge Maria amb el seu fill mort damunt la seva falda; ella porta una corona simple de tretze estrelles, dues s'entreveuen sobre la creu lliça del fons del dibuix. La mà esquerra aguanta el cap de Jesús, coronat d'una aurèola de llum. El cor de Maria sosté les set espases i alça la mà dreta. Unes cortines fan de capella, i al terra hi han els símbols del martiri de Jesucrist, la corona d'espines, martell, estenalles i tres claus.

El goig amida 31x21'5. El text d'aquest himne és original del franciscà Jacopone de Todi, mort el 1307.

Goigs tipus 14: Si ens fixem en les figures de la Verge i Jesús del dibuix central dels goigs de Sant Miquel de la vila de Cardona, un altre dedicat a Maria Santíssima, del bisbat de Girona, i el goig als Dolors de la Puríssima Reina dels Àngels Maria Santíssima, del convent dels Pares Servites de la vila de Banyoles, comprovem que són molt similars tots ells, encara que amb destacades diferències. El

de Cardona la Verge, amb doble corona, mostra Jesús a la seva dreta, mig recolzat als seus genolls amb els braços d'aquest caiguts; el cor travessat amb les set espases i els motius del martiri de la creu al terra i en primer pla. Unes cortines fan de capella. En el segon, la Verge i Jesús resten igual però Maria té la seva mà dreta sota el braç de Jesús, i l'esquerra aguanta les set espases en el lloc del cor. Uns àngels fan guàrdia a cada costat i darrere hi ha la creu; uns àngels petits volent entre la creu mostrant unes estenalles i el martell. En el dibuix del tercer goig, Maria i Jesús estan representats en igual posició que l'anterior, així també com els àngels custodis que porten una espasa i l'esponja, i els angelets enlairats que mostren les estenalles i martell. En les dues últimes estampes es veuen tres espases a la part dreta i les altres quatre a l'esquerra, a l'inrevés del dibuix primer.

Goigs tipus 15: En aquest grup de quatre goigs que mostro tenen tots ells el dibuix central molt similar. Les cortines formen capella, els angelets envolten Jesús que reposa a la falda de Maria. La Verge ensenya les set espases clavades al cor, i en dues estampes és coronada amb doble corona, la real i celestial. Un pedestal de núvols realcen les figures de la mare i el fill.

Aquest grup de goigs pertanyen a l'església parròquia de Sta. Maria de Palamós, a la ciutat de Berga, i de Manresa. Un quart goig, el titulat “Patrona pugnantium ora pro nobis”, inclou unes súpriques a “Ntra. Sma. Madre la Virgen de los Dolores, Generalísima de los ejércitos del Rey nuestro Señor Don Carlos V”, “...para alcanzar el triunfo de la religión y de la legitimidad en España”. Aquest és sens dubte el goig més patriòtic carlí escrit en castellà. Fou imprès a “Berga: Imprenta del Gobierno, por José Trullá. Abril de 1838. Reimpresos en 1891.”

Goigs tipus 16: Foren editats en la guerra del francès, o més concretament en les carlines. El titulat “Coplas per cantarse en memòria dels set dolors de Maria Santíssima”; Verge venerada a la Seu d'Urgell i bisbat. Resta imprès a la mateixa ciutat, per Roca, llibreter de Manresa.

Descripció: Gravat dibuix, possiblement fet de la mateixa capella. Al centre la Verge asseguda, damunt un pedestal, té el seu Fill a la falda i, porta doble corona; les espases aquí s'han transformat en sables. Pel darrere sobresurt la creu amb un llençol treballat. Un arc sostingut per columnes fa de capella; un àngel dret a cada costat mostren motius de la crucifixió, martell, estenalles, esponja i llança. Unes diminutes figures envolten les figures centrals tot representant els set dolors soferts per Maria.

SALVE DOLOROSA.

Salve, Virgen dolorosa,
salve, de Màrtires reina,
Madre de misericòrdia,
entre espines azucena.
Vida y dulzura derramas
en tus lagrimas muy tiernas,
y en esas perlas nos das,
prendas de esperanza nuestra.
Dios te salve, á ti llamamos
tus hijos, los hijos de Eva;
pues desde la cruz tu Hijo
á Ti por madre nos deja.
A Ti tristes suspiramos,
llorando culpas y ofensas,
que á tu Hijo fueron clavos
y á tu pecho agudas flechas.

Abogada en el Calvario
hizote tu gran clemencia;
vuelve á nos pues esos ojos,
que ellos son nuestra defensa.
Y el fruto tuyo Jesus,
grano muerto acá en la tierra,
ház que allá en el paraíso
árbol de vida nos sea.
¡ O Madre, toda piedades!
¡ ó Madre, toda clemencias!
¡ ó Madre, toda dolores!
¡ ó María, mar de penas!
Tu compasion, dulce Madre
ablande nuestra dureza,
y tu martirio nos logre
la palma y corona eterna.

A los que rezan esta salve con devocion, cancelieron los Esmos. Sres. Cardenales de Toledo y Sevilla, y varios Ilmos. Sres. Arzobispos y Obispos de España muchos dias de indulgencia, que componen el número de 1840 dias. Asimismo, recando sietede vez el Padre nuestro, el Ave Maria y Gloria Patri en honor de los siete principales Dolores de Maria santissima se puede ganar 25,000 dias de indulgencia concedidos por los visillos.

Lerida: Imp. de COLOMBA.

Goig tipus 9.

Goigs a llaor de Nostra Senyora dels Dolors

la Sagrada Imatge de la qual és venerada en la Capella - Pública

del Mas - Torrellebretra de la Parròquia de Seva Bisbat de Vich

Puix que la més aspra via
vareu seguir del dolor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Si de gràcia foreu plena,
cencle vivent de Déu,
estrella de llum serena,
rosa esplèndida de neu,
també un temps de fel omplia
vostre esperit la dissort:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Dona heròica, mare tendra,
fill de Passió preclar,
prop a Vós venim a aprendre
de sofrir i estimar.
D'essa cèlèstia pla
el gran llibre és vostre cor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Baix la Creu, la trista Mare
prem el Fill crucificat,
mans i peus sagnen encara,
tants ansos l'han tot maltrat.
I, sospira i trem Maria,
devé immensa el seu dolor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Bon Jesús peu sense vida
en la faldà maternal;
bés que va en cada ferida,

plor que hi raja virginal,
Reina-Màrtir prou voldria
que fos bàlans guardador:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Aquell rostre, adés bellissim,
com la flor s'és mustigat,
ni floreix el mat de dolcíssim
en son llavi agonizant.
Penetra l'espasa imp de
la Verge endins del cor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Crístia qui et lamentes
d'una angoua, d'un mal lleu,
tu, qui prest d'impacients,
vins, agrés en el cor meu,
medita—exclama Maria—,
si hi ha al món més greu dolor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Si la ingratitude roïna
llençà fletxes contra Vós,
nosaltres us fem Rogina
d'aquest temple pietós,
en nostra pairal maïssa
us guardem tal un tresor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

Puix que la més aspra via
vareu seguir del dolor:
Siau-us consol i guia
en les hores de negror.

PÈRE VERDUGER, PREV.

OREMUS

Deus, in cuius passione, secundum Simeonis prophetam, dulcissimam animam gloriosam Virginis et Martis Mariae doloris gladius pertransivit: concede propitiis: ut, qui dolores eius venerando recollimus, passivis tuis affectum felicem causam quidem: An vivitis etc.

Regina Màrtirum, ora pro nobis. *Ano juxta crucem Jesu constituit.*

Goig tipus 12.

COBLES DEVOTES

EN LLOANÇA DELS SET DOLORS DE MARIA SANTÍSSIMA

Puix foreu amb set tormentos
de set dolors traspasada,
siau la nostra advocada
Mare de vostres Sirvents.

Vostre primera amargura,
junt amb un immens dolor,
Simeó vos apressura
amb la mort del Redemptor,
que essent d'ell profetizada
causà dolors veements.

*Siau la nostra advocada
Mare de vostres Sirvents.*

Del segon dolor la pena
vos donà l'àngel dient
un precepte, amb que us ordena
que en Egipte en contínu
fugisseeu apressurada
de tirans tan inclements: d.

Fou vostre tercer dolor
quan tres dies lo perleureu,

i en lo temple fet Doctor
ensenyar als doctors veres,
estant la gent admirada
de vos dicitos tan prudentes: d.

En lo quart dolor quedareu
de sentiment desmaiada,
quan lo Fill que tant amareu
vereu amb creu tan pesada,
toïnt la vida ecipitada
per les mes ingrates gentis: d.

Del quint dolor l'aflicció
vos donà Cristó clavat,
pallit mort i passió
per un poble tan ingrát,
la qual vida acabada
fos amb exquisits tormentos: d.

Lo sisè dolor passareu
quan de la creu lo baixaren,
i mort al que tant amareu
als vostres braços poseu,

i la prenda mes amada
plena de llagues sangrientes: d.

Lo setè d'últim dolor
fos quan lo acompanyareu
al sepulcre, que amb tristolor
la cadaver entregareu,
atligida i penetrada
de tan dignes sentiments: d.

Per deixar memoria al mon
de penes tant exquisites,
fundareu en vostre nom
la Religió dels Servites,
que essent de Vos amparada,
celebra vostres tormentos: d.

TORNADA

Puix foreu amb set tormentos
de set dolors traspasada:
Siau la nostra advocada
Mare de vostres Sirvents.

MÚSICA DE NOSEN RAMÓN ESTEVE.

Goig tipus 11.

PLANGTUS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

HYMNO.

Siat Mater Dolorosa
Juxta Crucem lacrymosa
Dum pendebat Filius.
Cujus animam gementem,
Contristatam, et doleantem
Pertransibit gladius.
O quam tristis, et afflicta
Fuit illa benedicta
Mater Unigeniti!
Que moribat, et dolebat,
Et tremebat, cum videbat
Nati penam incliti.
Quis est homo, qui non fereat,
Christi Matrem si videret
In tanto supplicio?
Quis poset non contristari,
Piem Matrem contemplari
Dolentem cum Filio?
Pro peccatis suis genitis
Vidit Jesum in tormentis,
Et flagellis subditum.
Vidit suum dulcem Natum
Morientem desolatum
Dum enisit spiritum.
Eja Mater, fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam.
Fac ut ardeat cor meum
In amando Christum Deum,
Ut sibi conplaceam.

Te Tuus ipse Animus gladius pertransivit. Ps. Ut revolvetur ex multitudine cogitationum.

OREMUS.

Interveniat pro nobis quantum, Domine Jesu-Christe, tunc, & in hora mortis nostræ, apud clementiam tuam B. Virgo Maria Mater tua, cuius Sacratissimam Animam in hora Passionis tuæ Doloris gladius pertransivit. Per te Jesu-Christe, Salvator Mundi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto oras, & regnas in sæcula sæculorum. Ps. Amen.

Goig tipus 13.

GOIGS DE NOSTRA SENYORA DE LA Pietat que se venera en la Iglesia Parròquia de San Miquel de la Vila de Cardona.

Advocada Mare nostra; Verge, y Mare de Deu; Per aquesta gracia vostra, deuenos pluja puix podeu.

Retratu vos sou de aquella que en lo Cel està regnant, y sou figura tant bella, que á tots va enamorant, y perque en vos se demostra que podeu lo que voleu, &c.

No fens causa vos obraren, ab tanta perfeccio, y en un Torrens vos trobaren, ab fe, y devocio, y fou gran ventura postra lo trobarvos com faltà, &c.

De Pietat vos anomenan tota Cardona, y lo Veynat, y tanta es la Fe que tenen, que sempre ne han confiat; Perçò donauos la mostra del que voltes fills vostra, &c.

Sempre haveu socorregut en semblant necessitat, quant havem recorregut á vos Font de Pietat:

Oratio pro nobis Purissima Virgo Maria. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.
OREMUS.

Oratio: Misericordias Domini non solum petere volumus sed salvare, oramus clemens, y tuam inquam, y misericordiam Purissimam Virginis Mariae miserabilis nobis, ut insinuat singularitatem Pietatis Mariae, Pateris filii sui a sanguine, & vi procellarum, Cunctaque Aere temperabile, & Terminus nobis. Cunctis defendas: ipsi que congruenter pluviam & fructus salubres coeundas. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

MANRESA: Verdugó, CI ABADAL, Estampet, y Llibreter.

Goig tipus 14.

DOLORS DE LA PURISSIMA REYNA
dels Angels MARIA SANTISSIMA, venerada en son Convent dels Pares Servitas de la Vila de Banyolas.

Puix foreu ab set tormentos de set dolors traspasada; siáu la nostra advocada Mare de vostres Sirventes.

Vostre primera amargura, junt ab un immens dolor, Simeon vos apressura ab la mort del Redemptor: que essent de ell profetizada causá dolors vehemens; &c.

Del segon Dolor la pena vos doná lo Angel, dient un precepte, ab que os ordena que en Egypte continet fugissee apressurada de Tyrans tan inclements; &c.

Fou vostre tercer Dolor quant tres dias lo perdereu, y en lo Temple fet Doctor ensenyar als Doctors vercu: estant la gent admirada de vos dirros tant prudent; &c.

En lo quart Dolor quedareu de sentiment desmayada, quant lo Fill, que tant amáreu vercu ab Creu tant pesada: tenint la vida eclipsada per las mes ingratas gents; &c.

Del quint Dolor la aflicció

Oratio: Tuam ipsius animam doloris gladius pertransiit. Ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.
OREMUS.

Intercedat pro nobis, quatenus Dominus Jesu-Christe, nunc, & in hora mortis nostrae apud clementiam tuam Beata Virgo Maria Mater tua, cujus Sacrosissimum Animam in hora tuae Passionis Doloris gladius pertransiit. Qui vivis & regnas in saecula saeculorum. Amen. Girona per Agustí Figaró en las Bellesterias.

Goig tipus 14.

COBLES DEVOTES de Maria DEL BISBAT

DELS SET DOLORS

Santissima

DE GIRONA

Paix sou Mare dolorosa dolça Esposa, pregau pels pecadors Verge i Mare dels Dolors.

El primer Dolor que apura, i Amargura Simeon profetisá dient Vostre Fill será Espasa dura, que Vostre Cor passarà, parlant de sa mort penosa dolça Esposa, pregau, etc.

El segon dolor s'esmena, quan s'ordena per un precepte diu, que en Egypte en continet ab que pinal fugissee Verge excel·lent, l'astícia que Herodes posa dolça Esposa, pregau, etc.

El tercer dolor tingueru, quan perdereu al que roba nostre Cor essent el major Tresor.

no pogueru, fins trobat tan gran Senyor estar un punt ociosa dolça Esposa, pregau, etc.

El quart dolor que passareu i restareu de sentiment desmayada, fou quan amb la Creu pesada encontráreu al que us deixá eclipsada per l'angustia rigorosa dolça Esposa, pregau, etc.

El quint dolor que sentireu i patireu fou veure a Crist clavat pel Poble més ingrat, i advertit que mota de bon grat per donar vida amorosa dolça Esposa, pregau, etc.

El sisè dolor passáreu quan miráreu ditant de la Creu baixat, vostre Fill ensangrentat.

que admiráreu en vostres Braços posat de son amor carinyosa dolça Esposa, pregau, etc.

El setè dolor espanta Verge Santa quan tristá l'acompanyáreu al Sepulcre l'entregáreu Sacrosanta, restant sens el Fill que amáreu oh que cosa llastimosa dolça Esposa, pregau, etc.

En aquesta Ciutat s'esmera i prospera vostra Congregació, mostrant la devoció amb que espera en vostra protecció, baix vostre amparo reposa, dolça Esposa, pregau, etc.

Paix vostres dolors son cosa molt llastrosa, pregau pels pecadors Verge i Mare dels Dolors.

Oratio: Tuam ipsius animam Doloris gladius pertransiit. Ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.
OREMUS.

Intercedat pro nobis quatenus Dominus Jesu-Christe, nunc et in hora mortis nostrae apud clementiam tuam Beata Virgo Maria Mater tua cujus Sacrosissimum Animam in hora Passionis tuae Doloris gladius pertransiit. Qui vivis et regnas, etc. Amen.

En 4 d'Abril del 1796, el B'terissim Sr. D. Tomás de Lucezansa, b'be de Girona, concedí en dies de presó dient un Pare nostre i Ave Maria davant la present Imatge.

Goig tipus 14.

Goigs de la Mare de Déu de la Pietat

que es venera a la Ciutat de Berga, seva capella de la (Bisbat de Solsona).

Piens de fe i humilitat clamen tots amb melodia: Empareu nos nit i dia, Mare de la Pietat.

Sens igual fou el dolor que sentireu al Calvari quan, obert com dolç sagrari, contempleu del Fill el cor. Aigua i sang d'ell s'escorria per donar al món rescat: Empareu-nos...

Vostre cor va traspasar cruel espasa, sots l'ombriol Atre sant, on past mengivol vostre Fill ens va donar.

Si l'espasa us feria, més us fererí el pecat: Empareu-nos...

No és encara el cop més fort veure'l nu, Mare divina, més que penetrant espina, fins que la mateixa mort, no poder, tant que ho voldria! envoleu't un Fill tan amat. Empareu-nos...

Oratio pro nobis Sancta Dei Genitrix

Vostre plor fou tan sentit que ha obtingut que'l desclavessin de la creu, i que el possessin reclinat al vostre pit.

Més ai, que ni sols tenia figura, de tan llagat. Empareu-nos...

Aquí sí que el vostre cor es complau donant-li abraços. Són cadenes vostres braços, dolces cadenes d'amor. Qui pogués ésser, Maria, amb tals cadenes lligat: Empareu-nos...

Més, rendit i presoner aquí ens tenim abraçeu-nos, vostra protecció donau-nos, Mare, en tots nostres afers. Sigueu per tots llums i guia en calma i en tempestat. Empareu-nos...

Deu consol a l'afegit, al malalt deu medicina.

Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

gràcia que al cel encamina a tot pecador contrit. Dels vostres peus, o Maria, ningú s'alça defraudat. Empareu-nos...

Sabent el vostre poder Berga per experiència, amb devoció i reverència eixa Capella us va fer, on tolfon qui amb Vos confia remei tota assegurat. Empareu-nos...

Del devot que a Vos acut sou, Senyora, l'advocada; per aixó us hem aclamada font segura de salut. Oferiu-nos, doncs, Maria, eis dolç b'lsam regalat. Empareu-nos...

Mai, en nostra soledat, falti vostra companyia.

Empareu-nos nit i dia, Mare de la Pietat.

OREMUS

Da quaerimus, Domine cordibus nostris intimum verve pietatis affectum; ut in tui Filii passione Sacrosissimae: Matri ejus digni comparietatis, salutaris mysterii fructum precipere mereamus. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Goig tipus 15.

Aquest conjunt gràfic és envoltat per una gran orla amb diferents motius de la passió de Jesús. L'estampa amida 35x21'5 cm.

Goigs tipus 17: Aquest "Goigs a la Mare de Déu dels Dolors" es venerava i cantava a l'església de Vic. L'estampa s'imprimí a la mateixa ciutat de Vic.

Descripció: El dibuix central representa la Verge amb Jesús a la falda. Porta doble corona, la reial i de raigs amb dotze estrelles, i la mà dreta aguanta un gran escapulari i el ceptre de reina, mentre l'esquerra sosté el braç estirat del seu Fill mort; la creu és adornada amb un llençol brodat. Uns arbres (possiblement olivers) amb fulla i arrels enllaçades a ran de terra, flanquegen les figures centrals de Mare i Fill. Una gran orla envolta el text i estrofa de la pregària, amb motius de la passió i mort de Jesús. L'estampa amida 31x24 cm.

Goigs tipus 18: Aquest format és representant pel goig titulat "Cobles Piadoses a Ntra. Sra. dels Dolors, que es canten a la Col·legiata Basílica de la Seu de Manresa".

Descripció: El dibuix central és ovalat, la Verge Maria porta corona a la testa i aurèola d'estrelles. Mostra el cor travessat per les set espases. Sosté la mà dreta de Jesús descansant al terra i mig recolzat a la seva falda. Al seu darrere s'aixeca una creu nua, cinc àngels completen les figures del gravat. Estan representats els típics motius de la passió, la corona d'espines, estenalles i martell. Custodiant el dibuix ara descrit hi han dos poms de grans flors plantades en uns gerros en forma de cistelles. Una orla simple emmarca tot el goig que amida 31x21 cm. Sota els dibuixos ara descrits hi ha el text dels set dolors amb el pentagrama de les notes de la tonada i estrofa. El text és en català actualitzat, i la melodia és fruit de Mn. Josep Mª Massana i Bach.

Goigs tipus 19: Apareix amb el títol "Planys que la Venerable Congregació de la Verge dels Dolors de Tàrraga dedica a la seva excelsa patrona". Imprès per Camps-Calvet de Tàrraga, editat per la Congregació d'aquesta ciutat l'any 1948.

Descripció: El dibuix central que ens interessa, és obra de Jaume Minguell Miret. La Verge Maria és asseguda i presenta el Fill mort recolzat a les seves cames i falda. Maria porta la corona reial. El cor amb les set espases. La seva mà esquerra aguanta també l'esquerra de Jesús. Darrere les dues figures hi ha la creu amb un gran llençol blanc amb puntes, penjant dels dos braços. En un segon terme es veu el Calvari ombrejat amb les tres creus. A cada costat del gravat hi ha un àngel en po-

sició de res. El text en català i el pentagrama amb les notes de l'entrada, tornada, cobla i final, completen aquest goig. Finalment una fina orla emmarca tota l'estampa. Es feu un tiratge especial d'aquests planys de cent exemplars sobre paper Guarro, acolorits a mà.

Goigs tipus 20: Aquest tipus és representat amb el títol de "Els set dolors de la Mare de Déu", de la població d'Obiols, imprès per la Impremta Huch, de Berga, l'any 1915. Com a variant d'aquest tipus de goig mostro aquest altre titulat "Cobles a llaor de Maria Santíssima dels Dolors" que es canten a Bagà.

Descripció: Els dos goigs tenen el dibuix central amb Jesús reposant a la falda de Maria, però amb la diferència que en el d'Obiols resta de cara a la dreta de la Verge i, el de Bagà és a l'esquerra. Aquest també es diferencia per mostrar només les dues figures soles, sense núvols ni peu de creu, com llueix el de la primera població.

Goigs tipus 21: Aquí el canvi més notable és el motiu central que ens interessa que deixa de ser dibuix o gravat i passa a ser una reproducció d'una tela antiga en fotografia. El titular del goig resa "Cobles Piadoses a Ntra. Sra. dels Dolors. Que es canten a la Col·legiata Basílica de la Seu de Manresa". Editat per la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Manresa, 1989. El text dels set dolors és en català, en canvi l'oració és en llatí. La melodia és de Mn. Josep Mª Massana i Bach, i el text és revisat de l'antic. Mostra pentagrama de notes molt reduït.

Descripció: La foto és allargada i mostra a primer pla Jesús estirat i envoltat per Maria i quatre dones i dos homes, possiblement apòstols; un porta una barretina al cap. Les sis figures que envolten Jesús no porten cap corona, mentre aquest duu la corona d'espines i aurèola amb una creu. Una dona besa la mà de Jesús, fet que suposa que és la Verge Maria. Una gran orla emmarca el text i fotografia.

Els orígens de la imatge de la Verge Maria

La divulgació de la imatge real de la Verge és imaginària, de fet, ja que no hi ha cap gravat de l'època. Les primeres imatges en dibuix o gravat de la Verge Maria es començaren a representar en el món occidental en les petites esglésies subterrànies de Roma, datades l'any 431 després de Crist. El fet que els Pares de l'església catòlica, reunits a Efes, eren del parer contrari del grup dirigit pel dit Nestorió, que negava la dignitat de Maria Verge mare de Jesucrist; així es mantingué fins que Sixte III, escollit com a Papa, manà representar-la en els mosaics de Santa Maria la Major de Roma.

PLANT
del Cor de Maria Santíssima,
IMPONDERABLES PENAS,
Parroquial Iglesia de

DOLORÓS
angustiada per las suas
QUE'S VENERA A LA
Sta. Maria de Palamos

Pàrat, Fill, entra ab ternura
En la estancia de mon Cor.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura,
Oh! los tristes clamors
De más penas y enuio
Los que ja apenas viviu
Olivats de mos favors;
Veniu a rebreer tesoros
Que mon plant vos asegura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Conspirat contra mon Cor
Lo mon mostrant sa duresa
Ab set puñals de agudesas
Me corona de dolor;
Despreciant ab tant rigor
Gracia, amor, vida y dulzura
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Després que ab ma llibertat
Vos he exultat en grandesas
Franquejantvos las riquezas
De la gracia celestial;
Vostra ingratitude es tal
Cual amor desdenys procura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
¡Ay de mi! puix he quedat
Viuda, sola y sens Espós
Y com si Mare no fos
Sens mon Fill en soledat;
Fins mos Amichs me han deixat
En la major apretura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Al veureme en tant torment
Fins els Angels se enteneixen,
Y Maria Virgo per virtutem tot Dolorum.

Las montanyas se parteixen
Mostrant un viu sentiment,
Sols ton cor, mon dol no sent
Endurit a ma blandura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
En el mar de tants tormentos,
Está mon cor sepultat
Baix las olas del pecat
De Adám y sos descendents;
A tots miro ab dol inmens
Ja privats de la hermosura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Cayguts en lo mortal llás
Del pecat, lo Cel disposa
Que mon Fill ab sanch copiosa
Alsia a tots, puix es capós;
'Ell ab sanch, jo ab plors desfas
Tant estreta ligadura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Al primer colp de martell
Sens sentit me arrebatí,
Y al instant que despertí
Viu clavet per mon flagell
En la Creu lo mans Anyell
Cumplint la nova Escriptura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
Teniu, Fills, a la memoria
Mas penas, doléus de mi,
Que no os faltaré en la fi
Alcasantvos gracia y gloria:
Lo amant devot que ab mi ploré,
En sa mort me té segura.
¡Ay! Fill, mira si hi ha un dolor
Igual a tanta amargura.
F. Fac nos gaudere in Regno Caelorum.

OREMUS
Intervent pro nobis, quatenus Domine Jesu Christe tuum et in hora mortis nostrae apud tuam clementiam Beate Virgo Mater tuam, cujus sanctissimum animam in hora tuae Passiois Doloris gladius percussit. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Goig tipus 15.

GOIGS a la Mare de Déu dels Dolors
que es canten a la seva església de Vich

COPLAS PER CANTAR-SE EN MEMORIA DELS SET DOLORS DE MARIA SANTÍSSIMA

De set espous fedit,
se'n marxa bruta y plorant
si Verge y Mare dolenta,
avertida aquell quera crida.
La primer dolor sentí,
quant per donarvos estampa
ofereix en lo Temple
santa Eul, donat obria
la creuista tan sentida,
que Sonnia vos parpaleu etc.
La segon dolor sentí,
quant del Angel sonada
per ve de Herodes gaudida
en Egipci vos fugí etc.

Un altre dolor sentí,
quant per la Creu lligada
la creuista tan sentida,
que Sonnia vos parpaleu etc.
La segon dolor sentí,
quant del Angel sonada
per ve de Herodes gaudida
en Egipci vos fugí etc.

La quart dolor Vos tingí,
quant Jesús crucificat,
y en al la crucifixió,
que quasi morí al vèr;
davant vostre Fill sense vida
ja que vós lloríssiu etc.
La sisè dolor sentí,
quant ja mort en vós braç
Jesús de la Creu baixat,
y que proutat ferida
fos per Vos Mare posat etc.
Lo setè dolor sentí,
quant Jesús en vós braços
de la Creu baixat,
y que proutat ferida
fos per Vos Mare posat etc.

quant dretre la capçalera
de sant Calvari baixat,
de vós abraçat y sense vida,
sentíu l'olor y plorant etc.
Puix vos tan dolent
de ve, que vós abraçat
y que proutat ferida
fos per Vos Mare posat etc.

OREMUS
Intervent pro nobis, quatenus Domine Jesu Christe tuum et in hora mortis nostrae apud tuam clementiam Beate Virgo Mater tuam, cujus sanctissimum animam in hora tuae Passiois Doloris gladius percussit. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Goig tipus 16.

Patrona pugnantium ora pro nobis.
SÚPLICAS
A NTRA. SMA. MADRE LA VIRGEN DE LOS DOLORES,
GENERALÍSSIMA DE LOS EJERCITOS DEL REY NUESTRO SEÑOR DON CARLOS V,
para alcanzar el triunfo de la religión y de la legitimidad en España.

La España en su aflicción
Os invoca fervorosa:
Madre tierna y dolorosa
Mirados con compasión.
Uuos monstruos infernales,
Con la más rabiosa saña,
Invadieron nuestra España
Y la inundaron de males,
Sembrando entre los leales,
La muerte y desolación.
Los ministros del Señor
A su rabia han inmolado
Y los templos incendiado
Con sarrifego furor;
Todo es estrago y horror,
Ruinas, devastación.
Un puñado de valientes,
Como nuevos Macabeos,
Goiara los viles atreos
Hoyen del Sacro Pendon.
Se arrojan impacientes
Y sus hordas insolentes

Persiguen con decisión.
Estos nobles de Israel,
Estos invictos guerreros,
Son los hijos verdaderos
De la España siempre lieta
Caiga el poder de Luzbel,
Perezca la usurpación.
¡Quiera como Dios han clamado,
Y con sus heroicos pechos
Sosteniendo los derechos
Del Monarca mas amado,
De Jesús crucificado
Defienden la Religión.
En sus banderas Reales
Vuestra Imagen soberana
Campea hermosa y lozana
Con destellos celestiales,
Y las fortas infernales
Hoyen del Sacro Pendon.
Carlos Quinto el Piadoso
Os ha conlaido su suerte.

Pues Vos sois la Mujr fuerte
Que halló al Dragón rabioso;
Vuestro amparo milagroso
Nos dará la salvacion
Haced que desparezca
De la católica España
La pernicioso zafra,
Y la Fe santa florezca,
Y que a Carls obedezca
Con fraternal unión.
Salvad por vuestros Dolores
A nuestro Rey adorado,
Y con maternal cuidado
Guardad de los traidores.
Librad de tantos horrores
A esta heroica Nación.
La España en su aflicción
Os invoca fervorosa:
Madre tierna y dolorosa
Mirados con compasión.

V) Ora pro nobis, Virgo Dolorosissima. R) Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS
Deus, in cujus Passione secundum Simonis prophetiam, dulcissimum animam gloriosam virginis et Matris Mariae doloris gladius percussit, concede propitius, ut qui Dolores ejus venerando recolimus, Passiois tuae effectum felicem consequamur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Berga: Imprenta del Gobierno, por José Trullas. Abril de 1838.
Reimpresos en 1891.

Goig tipus 15.

GOIGS a la Mare de Déu dels Dolors
que es canten a la seva església de Vich

Puix per Vós, Verge transida,
se'n ha obert el cel perdut.
En las penas de la vida
siguere balansa i salut.

Feu nos puris el cor i els llavis
per cantar els vostres dolors,
amb la fe dels nostres avis
en las seves amargors.
Cant de l'anima agraiada
que té un só de servitud.

La ciutat té una capella
d'una Verge sanglotant,
el qui s'obre la portella
la veura sempre plorant.
Set espases l'han festida
amb la negra ingratitude,
De la raga recollida
sou exemple i fortitud.

Té a la falda el Fill dilecte
ben a prop del cor sofrent,
mandat de mitra electa
en la premsa del turment.
Qui la faç hi ha envilida
que es apenes conegut!

Sacra tanta sens figura
de Jesús, l'Espós de Sang,
és Aquell que l'Escriptura
ens el pensa tot i blanc!

Front rial, font escupida
on trobem ni un cor exult.

Al Calvari en l'hora augusta
de silenci i tenehor,
Vós, Maria, prop la Fusta
sou la Reina del Dolor.
Dona forta, l'escollida
per alçar l'home caigut.

Heu sentit l'esgarriant
del brunzit del vil flagell,
i dels claus i espines, blanca
colpejat el Blanc Anyell.
Passió i afront sens midá
el cor vostre han espeçut.

Tenint-vos del misteri
de la lluna de Nisan,
assumiu tot l'impropiet
del primer divendres sant.
De la raga recollida
sou exemple i fortitud.

A Vós, Mare de clemència,
se us honora des d'autic
quan ve el jorn de penitència,
del silenci de tot Vich.
Prou teniu qui no us oblidia
en els greuges que heu rebut!

Quan tot Vich fa olor de palma
i el perfumem els llavors,
Vós sortiu en nit de calma
per les places i carrers.
La gent pregeu entervorid,
no trobem ni un cor exult.

Camineu dintre la fosca
amb set glavis rutilants;
penitents, amb vents toca
i peus nus els congregants.
Com un plan tan compungida
la ciutat que a Vós acut.

Ablaniu els cors del Jueu,
de l'escriva i faritxeu
que renoven les caigudes
de Jesús portant la creu.
Prou teniu la gala humida
quan veieu el Crist venut.

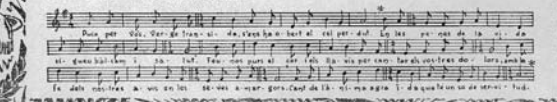
Feu la nostra vida austera
per les rutes del dolor,
feu-la imatge verdadera
de la Santa Passió.
Passionera ben florida
que a prop vostre hagi crescut.

En morir, Santa Maria,
cantarem els Goigs així:
O clement, o dolça, o pia,
veieu Vós la nova E.
Feu que em sigui concedida
l'eternal beatitud.

Puix per Vós, Verge transida,
se'n ha obert el cel perdut.
En las penas de la vida
siguere balansa i salut.

V) Ora pro nobis, Virgo Dolorosissima. — R) Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS Deus, in cujus Passione, secundum Simonis prophetiam, dulcissimum animam gloriosam virginis et Matris Mariae doloris gladius percussit, concede propitius, ut qui Dolores ejus venerando recolimus, Passiois tuae effectum felicem consequamur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. Amen.

Goig tipus 17.

Cobles a Ntra. Sra. Piadosos dels Dolors

Que es canten a la Col·legiata Basílica de la Seu de Manresa

De set espases ferida,
un mirrem trista i plorosa.
*Verge i Mare Dolorosa,
socorreu aquell que us orida.*

El primer dolor sentíreu
quan, per donar-nos exemple,
oferteu en el Temple
vostre Fill; i allí creu
la sentència tan sentida
que Simó us proposa.

Verge i Mare...

El segon dolor sentíreu
quan, per l'Angelet avisada
i set d'Herodes llurada,
amb pena a Egipte fugíreu;
treballà passàreu sense mida
per via tan escabrosa.

Verge i Mare...

Quan perdéreu el Messias
lou el tercer dolor sentíreu;
trobar-lo no fou possible
lins al cap de tres llargs dies;
anant al Temple alligida,
retornant-lo sou sortosa.

Verge i Mare...

El quart fou quan contemplàreu
el Fill amat sense figura.
Pel carrer de l'Amargura
portant la Creu el trobàreu;
de clarera tan sentida,
restàreu molt cognosca.

Verge i Mare...

Cinque dolor Vós patíreu
quan Jesús en Creu clavaren
i els jesus que blasfemaven
amb punyent pena sentíreu.
Mirant vostre Fill sense vida,
un mirrem tot plorosa.

Verge i Mare...

Setament, un llustimaren
eis doloros abracos,
quan, ja mort, a vostres braços
Jesús de la Creu baixaren.
Quina penetrant ferida
fou per Vós, Mare plorosa!

Verge i Mare...

En el seté se us doblàren
eis Dolors l'Amargura,
quan distàre la sepultura
el Sant Cadàver tancaren.
De veure-us sola i sense vida
quedàreu trista i plorosa.

Verge i Mare...

Puis sempre és de Déu oïda
vostre suplica plorosa,
*Verge i Mare Dolorosa,
socorreu aquell que us orida.*

v). *Ora pro nobis, Virgo dolorissima.*

vi). *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS

Deus, in cuius passione, secundum Simonis prophetiam, dulcissimum animum gloriosae Virginis et Matris Mariae doloris gladius penetravit; concede propitius: ut, qui transfusionem eius et passionem venerando recitamus, gloriosis meritis et precibus omnium sanctorum cruci fideliter assistantium intercedentibus, passionis tuae effectum feliciter consequamur. Qui vivis et regnas in aeterna aeternitatem. Amen.

Text music revised

Melodia de Mrs. Josep M. Maseras i Bach

Ampl. Edició musical revisada

Goig tipus 18.

ELS SET DOLORS DE LA MARE DE DEU

I
Quan al temple presentàreu
a Jesús, vostre estimat,
que d' un poble vil l'escarní
fora un dia, os han contat.
Una espasa de dolor
ha ferit la ei vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

II
L' infantó, que os enamora
es d' Herodes perseguit,
per salvarlo entre greus penes
al desterro heveu fugit.
Dos espases de dolor
han ferit el vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

III
Ab l' encia i amor de Mare
tres dies heveu buscat
a Jesús, vostre esperansa,
lins que al Temple l' heu trobat.
Trea capases de dolor
han ferit ja vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

IV
Plé de sanch, pols i salvies
i portant feixuga creu,
al carrer de l' Amargura
heu trobat al Fill de Déu.
Quatre espases de dolor
han ferit ja vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

V
Al qui es vostre amor y vida
mireu mort y en creu clavet
al Calvari, y entre dos lladres
con un criminal tractat.
Cinch espases de dolor
han ferit ja vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

VI
De la creu, plé de ferides
mort y fret vos han baixat
a Jesús, y en vostres braços
contempla son trist catat.
Sis espases de dolor
han ferit ja vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

VII
Reclós dins la sepultura
ha quedat el Fill de Déu,
y Vos, sola, de tristesa
y anyoransa moríreu.
Set espases de dolor
han ferit el vostre cor.
*Per elles en l'agonia
ampareu-nos, Mare mia.*

JOSEP ESPEL CASALS.
PROP. - RECTOR.

00101, 45 Març 1915.

AB LLICENCIACIA.—L' Excm. y Rdm. Dr. Francesc Vilal y Barquer, Bisbe de Solsona, concediria 30 dies d' indulgència a aquells que recitaren.

Goig tipus 20-A.

PLANYS QUE LA VENERABLE CONGREGACIÓ DE LA DOLORS DE DEDICA A EXCELSA VERGE DELS TÀRREGA LA SEVA PATRONA

Pel vostre cor sangonós
i vostra faç dolorida,
*il·luminu-nos la vida
Mare de Déu dels Dolors.*

Al jardí del sofriment
set dolors per Vos floriren
que amb llur obra us conferiren
com set glavis de turment.
Per l'horitzó lluitós
d'aquesta santa florida,
il·luminu-nos, etc.

El primer doló us colpí
quan l'infant portant-li als braços,
Simó us tragué per Vos floriren
pel calvari del debí.

Pel sofriment angosiós
de la primera ferida,
il·luminu-nos, etc.

El segon dels sofriments
fou d'Herodes l'ordre fera
colloctant la primavera

de tantíssims innocents.
Pel caminar fatigós
de vostra incerta fugida,
il·luminu-nos, etc.

Us fillal el dolor tercer
quan perdéreu de Messies
tres obscurs llarguíssims dies,
fins que al Temple aparegué.
Pel vostre dol temeros
d'una recerca fallida,
il·luminu-nos, etc.

El quart glavi se us clavà
pel carrer de l'Amargura
quan veíreu la tortura
que a Jesús extenuà.

Pel dramàtic horrorós
d'aquesta prova incida,
il·luminu-nos, etc.

El cinquè doló infinit
us portà quan Crist s'ava
i a l'Etern encomanava

d'acollir son esperit.
Pel buit enorme i febrós
en què us trobareu sumida,
il·luminu-nos, etc.

Quan al peu de l'Arbre Sant
a la falda, Crist, teníeu,
el sisé dolor sentíeu
sofrent sin cos sagnant.
Per aquell plor llàgrims
de vostra força exhaurida,
il·luminu-nos, etc.

El seté i darrer turment
us ferí quan entràveu
aquell cos del Fill que amàveu
en la Humanitat sofrent.
Pel via creuà pendes
de la vostra ànima angida,
il·luminu-nos, etc.

Pel vostre nom gloriós
i vultu llum benedí.
*il·luminu-nos la vida
Mare de Déu dels Dolors.*

OREMUS. — Deus, in cuius passione, secundum Simonis prophetiam, dulcissimum animum gloriosae Virginis et Matris Mariae doloris gladius penetravit; concede propitius: ut, qui transfusionem eius et passionem venerando recitamus, gloriosis meritis et precibus omnium sanctorum cruci fideliter assistantium intercedentibus, passionis tuae effectum feliciter consequamur. Qui vivis et regnas in aeterna aeternitatem. Amen.

AMB LLICENCIACIA ECLESIASTICA

Text d'Antoni Bruguera i Jaume Melé de la Torre. Melodia de Josep Vilal Ferrer.

Text music revised

Goig tipus 19.

COBLES A LLAOR DE MARIA SANTISSIMA DELS DOLORS

I
Puis sou mare dolorosa,
Dolça esposa,
Pregueu pels pecadors,
Verge i Mare dels Dolors.

II
El primer Dolor d'altura,
*Verge pura,
Simeó profetitzà:
Dient que'l Fill us setà
Esposa dura
Quel' cor us traspassà,
Parlant de sa mort penosa.
Dolça esposa, etc.*

III
El segon Dolor tingüereu
Quan rebèreu
L'ordre d'Egipte marxar
Per vostre Fill salvar;
Com ho jeru
Amb gran fatig i pesar.
Oh Mare trista i plorosa!
Dolça esposa, etc.

IV
El tercer Dolor tingüereu
Quan perdéreu
A Jesús de vostre cor,
Essent el major tresor,
No pogüereu
Fins trobar tan gran Senyor,
Estar un punt ociosa.
Dolça esposa, etc.

V
El quart Dolor que passàreu
I quedàreu
Ora pro nobis Verge Dolorosissima. P. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

VI
De sentiment lacerada,
Fou quan amb la creu pesada
Encontràreu
Al que us deixà consternada
Per l'angoixa dolorosa
Dolça esposa, etc.

VII
El sisé Dolor tingüereu,
Quan veíreu
Vostre Fill en creu posat
Pel poblet més vil i ingrat;
Comprengüereu
Que moria de bon grat
Per donar vida abundosa.
Dolça esposa, etc.

VIII
El sisé Dolor passàreu,
Quan miràreu
Dijant de la creu baixat
Vostre Fill ensangonat.
Que admiràreu
En vostres braços posat;
Del seu amor lluminosa.
Dolça esposa, etc.

IX
El seté Dolor que espanta,
Pena tanta,
Fou quan trista acompanyàreu
Al sepulcre i llitardreu,
Verge santa!
Al Fill que tan estimàreu.
Oh quina faç llàgrimsosa!
Dolça esposa, etc.

OREMUS.
Deus, in cuius passione, secundum Simonis prophetiam, dulcissimum animum gloriosae Virginis et Matris Mariae doloris gladius penetravit; concede propitius: ut, qui transfusionem eius et passionem venerando recitamus, gloriosis meritis et precibus omnium sanctorum cruci fideliter assistantium intercedentibus, passionis tuae effectum feliciter consequamur. Qui vivis et regnas in aeterna aeternitatem. Amen.

Goig tipus 20-B.

Però, la manera com era representada la Verge, era difusa en les esglésies anomenades catacumbes de Roma, en els frescos decoratius pintats a les criptes de Pretextato i Flavia Domitila, a finals del segle primer.⁷⁷

Els principals frescos de la cripta de Santa Priscil·la, són representacions imaginàries inventades pels cristians de l'època, reproduint la imatge del tipus de dona romana, on es reflecteix el gust femení en el pentinat i la vestimenta, tot i que no es troba cap imatge de la Verge amb el cabell estirat i caient per l'esquena, per la senzilla raó que pels romans, aquest estil de portar el cabell, era un signe de dol, i els primers cristians acostumaven a identificar Maria en la virginitat de la Mare de Jesús, malgrat els turments que valorava la fe aleshores no es representava mai trista i menys amb dolors. Aquesta imatge no es mostrarà fins el segle XVI, a l'època del renaixement, estenent-se com una corrent en auge, com es pot comprovar de la imatge de la Verge del Roser fins a la Verge de la Pietat.

Si tornem als orígens de la imatge de la dona romana, els cànons de moda de l'època són visibles en santa Priscil·la, on es compara la senzillesa i semblança més honorosa amb la Verge; en la imatge de l'Adoració dels Mags veiem que Maria porta el cabell recollit en vertical, en forma de corona, tal com el lluíen la mateixa Sabina, esposa de l'emperador Trajà, i Marciana, germana d'aquest, i la filla Matídia.

Goigs tipus 22: És representat en el titulat "Goigs a la Mare de Déu dels Dolors de la Ciutat de Berga". Aquesta imatge es venera en la seva capella del carrer Buxadé, 6, prop de la parròquia arxiprestal de Berga, en el bisbat de Solsona.

Descripció: En aquest com en l'anterior goig descrit, el motiu central que anem destacant com a motiu cabdal, el dibuix s'ha transformat aquí en la reproducció de la fotografia del conjunt de la imatge venerada a Berga, la Verge Mare i el Fill. Ella vesteix roba pròpia del segle XIX, el cor traspasat amb les espases, porta doble corona; amb la mà esquerra sosté la drete de Jesús, i amb la drete aguanta el cos d'aquest que es recolza a la falda de Maria. Un mantell cobreix la cintura, fins els genolls, de Jesús.

Dos gerros de flors dibuixats flanquegen la fotografia de Mare i Fill. Una gran orla emmarca el text i solfa dels goigs.

Goigs tipus 23: El representa l'encapçalat per "Goigs de la Mare de Déu de la Pietat. Venerada al poble de Torroella", i el titulat "Goigs a llaor de Ntra. Dona de la Pietat. Compatrona d'Igualada i la seva Comarca".

Descripció: El primer mostra la fotografia del conjunt escultòric, on la Verge, vestida de color, porta un senzill cèrcol per corona, la seva mà drete aguanta el braç de Jesús que està recolzat a la falda de Maria. La mà esquerra del Fill toca la corona d'espines representada al terra. Al darrere hi ha la creu amb el llençol blanc penjant dels braços.

El segon goig té un gravat representant la Verge coronada amb una enorme corona reial i una altra de raigs rematada amb dotze estrelles en forma de flor, mentre el Fill, que descansa damunt la falda de Maria, no és coronat. Un àngel petit volant en un núvol, a l'esquerra de Maria, aguanta l'escut d'Igualada del que penja una cinta amb les lletres de "Verge de la Pietat assistiu-nos". Un enorme gerro de flors, a cada costat, remata el gravat. Una orla impresa en un altre color, envolta el dibuix i text, més la solfa d'aquest goig estampat per Bas d'Igualada, el gener de 1953, que amida 32x22'5 cm.

Goigs tipus 24: Finalment presentem aquest grup titulat "Suspirs d'una ànima arrepenida als peus de Maria Santíssima dels Dolors o cobles de la Mare de Déu dels Dolors", que es venera a la ciutat de Sabadell. En ell es mostra amb quinze dibuixos en forma de quadres la devoció del sant rosari amb motius de la passió de Jesús i els dolors de Maria.

Descripció: Al centre i vorejat dels altres dibuixos més petits, es mostra el dibuix més gran amb un detall de la Mare i el Fill, les dues figures són coronades amb un cercle, i la mà esquerra de la Verge acarona la galta de Jesús. Mentre els altres dibuixos mostren cada un d'ells un be de Déu de diminutes figures que representen els diferents passos de la passió de Jesucrist. Una orla encercla els dibuixos i text del goig.

Fins aquí dono per finalitzat el capítol de l'estudi dels goigs vinculats a la Verge dels Dolors i Pietat, principalment com en un sol concepte, el gràfic. La lletra i música dels goigs els deixo a part del meu propòsit de divulgació vers la devoció dels Dolors de Maria a Catalunya, ja que ens portaria a un capítol prou feixuc, per la seva importància, com per a dedicar-hi un altre espai tant o més prolongat que el que he emprat amb el present.

Cobles Piadosos a Ntra. Sra. dels Dolors

Que es canten a la Col·legiata Basílica de la Seu de Manresa

De set espases ferida,
un mirem brida i plorosa.
Verge i Mare Dolorosa,
socorreu aquell que us crida.

El primer dolor sentieu
quan, per donar-nos exemple,
oblidau en el Temple
vostre Fill; i allà oïreu
la sentència tan sentida
que Siméon us proposa.
Verge i Mare...

El segon dolor sentieu
quan, per l'àngel avisada
el ser d'Herodes illurada,
amb pena a Egipte fugieu;
trobau pastura sense mida
per via tan escabrosa.
Verge i Mare...

v). Ora pro nobis, Virgo dolorisima.

OREMUS

Deus, in cuius passione, secundum Simeonis prophetiam, dulcissimum animum gloriosae Virginis et Matris Mariae doloris gladius penetravit: concede propitius, ut, qui transfusionem eius et passionem venerando recolimus, gloriosis meritis et precibus omnium Sanctorum Crucis fideliter assistentium intercedentibus, Passionis tuae effectum feliciter consequamur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. s). Amen.

Text antic revisat

Quan perdéreu el Messias
fou el tercer dolor sentiu;
trobar-lo no fou possible
fins al cap de tres llargs dies,
assant al Temple alligat,
retrobar-lo sou sortos.
Verge i Mare...

El quart fou quan contemplàreu
el Fill amat sense figura,
Pel carrer de l'Amargura
portant la Creu el tobaréu;
de càrrega tan sentida,
restàreu molt cogoneta.
Verge i Mare...

Cinquè dolor Vós patíreu
quan Jesús en Creu clavau
i els jueus que blasfemaven
amb punyent pena sentieu.
Miséu vostre Fill sense vida,
un mirem tota plorosa.
Verge i Mare...

vi). Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum. s). Amen.

Música de Mr. Jaume M. Maslana i Baró

Setament, us llastemare
ets dolorosa abraços,
quan, ja mort, a vostres braços
Jesús de la Creu baixàreu.
Quina pesant ferida
fou per Vós, Mare piadosa!
Verge i Mare...

En el setè se us doblaren
els Dolors i l'Amargura,
quan dintre la sepultura
el Sant Cadàver llancaren.
De veure-us sola i sense vida
quedàreu brida i plorosa.
Verge i Mare...

Puis sempre és de Déu vida
vostre súplica piadosa,
Verge i Mare Dolorosa,
socorreu aquell que us crida.

v). Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum. s). Amen.

Música de Mr. Jaume M. Maslana i Baró

Goig tipus 21.

Goigs a la Mare de Déu dels Dolors de la Ciutat de Berga

Imatge que es venera
en la seva Santa Capella
del carrer Buxadé, 6

Letra:
Neus Bofarà

Vau patir llarga agonia
pels turments del Salvador.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

Presenteu el Fill al Temple,
com la Lleï us ho prescriu.
Siméon, quan el contempla,
vostre sofriment precieu.
Dolorosa, en Vós confia
qui coneix també el dolor.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

La Capella us ha fet nostra,
hoste sou d'aquí; carter
i, davall de cada sostre,
dels veïns ho sou també.
Feu que, amb plàcida harmonia,
puguem viure en germanor.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum. s). Amen.

Música de Mr. Jaume M. Maslana i Baró

Prop de la parroquia
arxipresbal de Berga
«Bisbat de Solsona»

Música:
Montserrat Perroye

Té Sant Roc el patronatge
del carrer, ja fa molts anys,
i recull, la seva imatge,
tots els noïtes precs i plans.
Cap a Vós t'adora els guia
per trobar el remei millor.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

Prop d'on Vós sou venerada,
fou Claret, Sant català,
teixidor una temporada
en un vell teler de mà.
Ell, pel vostre Cor, sentia
una gran devoció.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

Vau patir llarga agonia
pels turments del Salvador.
Ara, al Cel, sou Falegria
dels que estimen el Senyor.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum. s). Amen.

Música de Mr. Jaume M. Maslana i Baró

Goig tipus 22.

GOIGS de la MARE DE DÉU DE LA PIETAT

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

La gent d'aquí Torruella
una gran sort van tenir
enamorant vos Vós d'ella
per guiar la enaix comi
ple d'espines i mats passos
que té per cada costat.

Traient vos del bast restoble
vos alcen un ric altar
perquè defenseu el poble
com patrona singular,

Lletra de Mossèn
MARTÍ SANTANDREU, Pvre.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

Venerada al poble de Torruella

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

d'aquest poble i que daleri
a prop de Vós poguer ser.
Així, lluny dels embarrassos,
tindrà la felicitat!

I així, Vós, fent-li d'estrella
i Jesús claríssim Sol
el poble de Torruella
no caminarà mai sol,
sino que, guiats sos passos
trabrarà el camí fressat.

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

Música de Mossèn FRANCESC BALDELLÓ, Pvre.

Goig tipus 23-A.

GOIGS de Ntra. Dona Compatrona d'Igualada

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

La gent d'aquí Torruella
una gran sort van tenir
enamorant vos Vós d'ella
per guiar la enaix comi
ple d'espines i mats passos
que té per cada costat.

Traient vos del bast restoble
vos alcen un ric altar
perquè defenseu el poble
com patrona singular,

Lletra de Mossèn
MARTÍ SANTANDREU, Pvre.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

Venerada al poble de Torruella

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

TORNADA

Com de la vida, als fracassos
sempre estic tan exposat,
Allargueu-me vostres braços
Mare de la Pietat.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quoscumque Dominus Deus, per ipsius matris et corporis sanctitate gaudere et gloriosae beatissimae Mariae semper Virginis intercessionem a peccatis liberari tribua et aeternae patriae laetitiae. Per Christum Dominum nostrum.

Música de Mossèn FRANCESC BALDELLÓ, Pvre.

Goig tipus 23-B.

GOIGS A LLAOR DE LA MARE DE DÉU DELS DOLORS

QUE ES VENERA
DE SANTA MARIA

A LA PARRÒQUIA
DE CAPELLADES

ENTRADA

Puix que al vostre Cor floria
pom d'espases gloriós:
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Que era rara la mixtura
de mel dolça i amarg fel,
de jorn clar i de nit obscura,
d'escalfor i lloses de gel,
que el sant Vell us oferia,
amoixant l'Infant, joíós!
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

D'aquesta vida terrena
en sabeu tots els camins:
els del goig i els de la pena,
els de flors i els dels espins,
del retorn la dolça via
després de l'exili asprós.
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Ens heu dat un bell exemple,
quan, perdut el diví Infant,
el trobareu en el Temple,
els doctors allionant.

Si el perdéssim, Mare pia,
que el cerquem àvids com Vós!
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Pel carrer de l'Amargura,
carregats amb una creu,
la vostra mirada pura
serà el nostre cirineu:
seguiu per la voravia,
amb esguard ben amorós.
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Quan ens vingui l'hora aguda
del traspàs a l'Infinit,
que no ens manqui vostra ajuda,
Mare forta, al cap del llit.
Feu-nos dolça l'agonia,
com al Fill la hi féreu Vós.
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Si ens deixeu la vostra falda,
en farem un escambell
per poder arribar a la balda
del celestial cancell.

Que hi puguem arribar un dia,
deixada la vall dels plors!
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Enfosquida arreu la pensa
i arreu el cor corromput,
quina soledat immensa
amb el Crist dintre el taüt!
El neguit que us entristia
ara ens és turment agrós.
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

Als veïns de Capellades
aviveu-nos l'esperit,
amb les puntes abrandades
dels punyals del vostre pit;
i doneu-nos l'alegria
d'un patir ben generós!
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

TORNADA

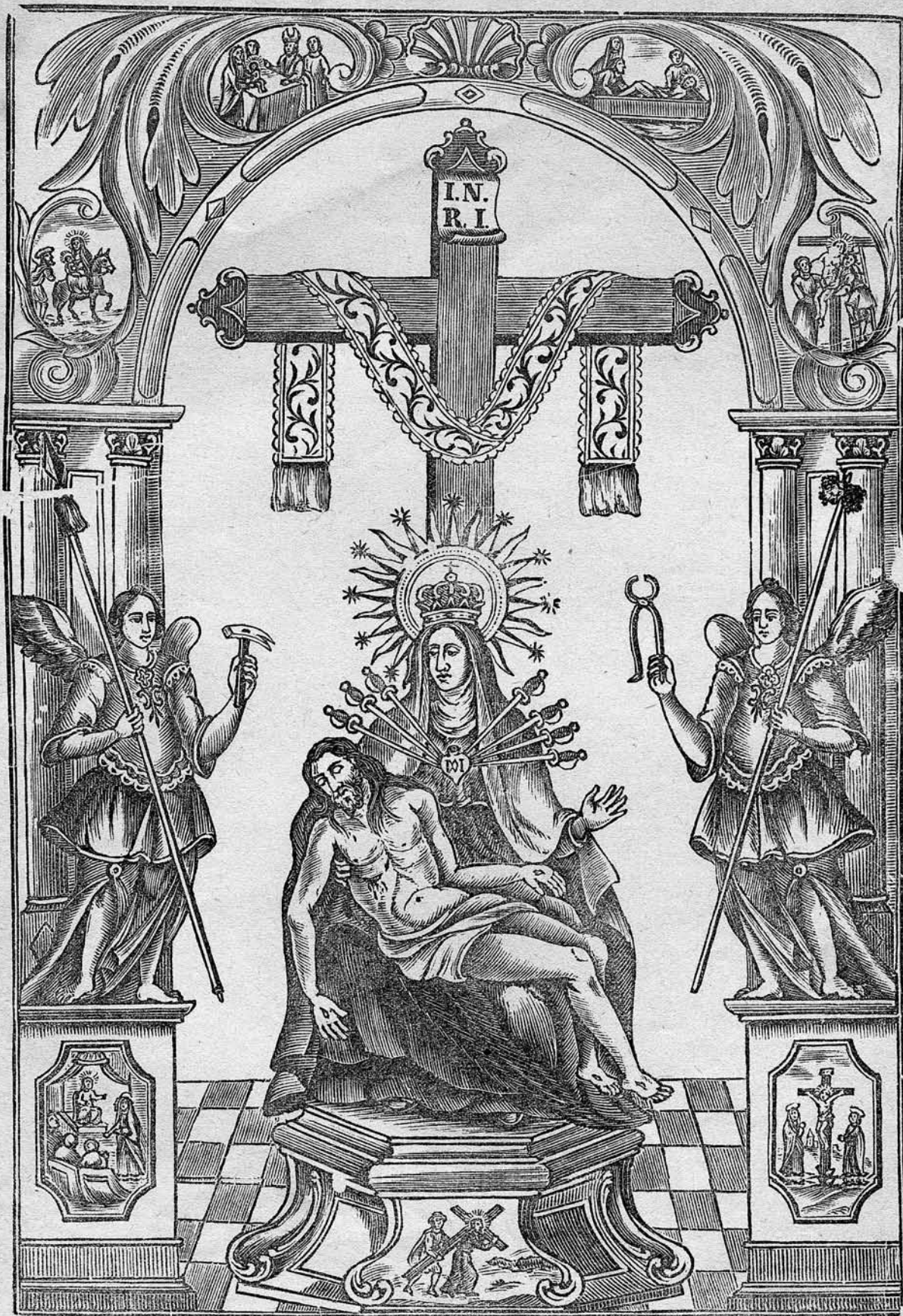
Puix que al vostre Cor floria
pom d'espases gloriós:
Convertiu, si us plau, Maria,
en goigs els nostres dolors.

V. Ajudeu-nos, Verge Maria, a obtenir la salvació.

Ix. Que brolla de les ferides de Crist.

P R E G U E M

Oh Déu, vós volguéreu que els dolors del vostre Fill, crucificat, fossin compartits per la seva Mare al peu de la creu. Concediu a la vostra Església que, associada amb Maria a la passió, mereixi de ser participant de la resurrecció del mateix nostre Senyor Jesucrist. Ell, que amb vos viu i regna.

LOS DOLORS DE MARÍA SANTÍSSIMA.

SUSPIRS D'UNA ÀNIMA ARREPENTIDA ALS PEUS DE MARIA SANTÍSSIMA DELS DOLORS O COBLES DE LA MARE DE DEU DELS DOLORS

A vostre peu dellogada aquesta ànima se burlera: «Què d'home, Senyora, que al que ànima perduda. Quan Jesucrist va expirar a la creu, jo vaig pendre, a vostre clemència acura com vaig reconeixer i jo vaig pendre desfer: Senyora, bene vós.

Et, dolera que no patiré en el peu del Fill meu, en veure'l crucificat dolerera de veure, quan els pecadors parlen, quènt me'n vaig fregida.

No tinc altre cosa: sonelles, vós pendre, que amb els exerceis me'n heu travada la Dei, que tinc a me'n Dei, per Maria, mostra ajuda.

A Vós, Mare dolerera, que no deuen condemnar, de més culpes i moltes, tened molt pietosa, amb Dei també poderosa que per Vós me'n dirigida.

Vós, Senyora, heu trobat a les portes del meu cor, que viva amb vos viger en la veu i el prec.
Ara veig me'n queiat set de Vós socorreguda.

Jo no tinc el morir, ni el judici, ni l'infam, vivint com el feu vós; me'n vós a veure, que me'n tinc jo de morir vós heu l'infam sabida.

Vós, Senyora, a'heu cridat, desvelat, d'heu de dir, perquè plori el meu prec, ja veig que al seu fill heu, vós me'n desvalgida.

També en aquest fill me'n que per un infant que he deuen un fill no just

Al dimoni se'n entregat, començat a un noi jo tinc jo veig culpada.

A meu Dei jo tinc ofe, a meu Pare he abandonat, i la Trinitat jo m'he despat amb les culpes que he començat que me'n tinc jo de morir vós heu l'infam sabida.

El noi he despatat, Trinitat heu ben entretant, però començat me'n perdut el vostre fill heu despat, Tanté l'he crucificat amb me'n vida heu perduda.

Jo, vil malvat i avari, el vostre fill heu acusat, l'he cridat i heu crucificat, i el vostre cor heu fent, don't-vo'n tan cruel beguda.

Ara sé que veig plorar per una culpa i moltes, més extrema i moltes heu veig ben condemnat, i me'n vida refrejar portant la reconeçuda.

Avallit-me Mare pia, que ara jo me'n veig reconeixer, tota me'n vida plorar la me'n veig gaudida, ah, si jo de Vós podia el tinc amb Dei cobada.

Per aquella tan vós dolera de veure el Fill clavat, no sapiguem el reuot, no sabem vós, pecadora, que els me'n vós clemència, ajuda a qui me'n sabida.

Quan l'entrem internat en la terra a governar, vullam nos sempre florir de culpada tan fada.

Ja que sou Mare celat, vós me'n sempre preocupada.

Et, si me'n veig alora per tot temps en me'n canora me'n preocupada sempre, que el me'n vós me'n ajudada.

Preghes per madrina, Verge dolerissima, perquè sigate digna de les promeses del Ceu.

Goig tipus 24.

Goigs i Pregària a la Verge dels Dolors a Lleida

A Jerusalem, Maria, amb Jesús pare i mare, amb el pare i parentela, i vós veu: «Ja festa tota. I jolets jo de la Pasqua, fan el camí de retorn.

A Josep li diu l'Espana, «que s'ha fet del nostre noi?»
Cerca i recerca la Mare, el pare, cerca per tot, ja apunta una flagelleta i comença el tercer dolor... Al tercer dia que penen, el troben entre els doctors.
Tus fills de Lleida l'estimen, i ploren amb el teu plor.

La Mare, la bona Mare, tu filla de Lleida l'estimen, i ploren amb el teu plor.

La Mare, la Mare Verge, quan amb Jesús infant, joguina i tot Ell la gracia joguina i tot Ell l'amor, amb el somriure en els llavis, feru la pretridat, el vell Simó profeta, trocà vós joia en plor.
Pou per a Vós i son pare, pupons el primer dolor.
Tus fills de Lleida l'estimen, i ploren amb el teu plor.

El segon dolor, Maria, quan a vós tant espò, l'angeli li digué: «Depressa, al Fill, la Mare a tots dos, preuons i anomenem a Egipte, volem matar l'infant.»
Al rei Herodes la angina, al rei Herodes la por.
I, arri arri somereta, d'angosa plena vós, cor, Josep en la mà el galat, l'alleria canula al coll.
Tus fills de Lleida l'estimen, i ploren amb el teu plor.

Sou santa essent com sou Mare, per viure en cinquè dolor, veuen el Fill amantissim, clavats en creu, signant tot... El Fill, aguarda a la Mare, Vós Mare, al Fill amoniat, són vós moltes paraules, roman de fe i consol.
Jesús, els ulls vers el Pare, dels llavis en sort murmurat, acota la seva terra, l'home, que és Deu, ho veu i porta la pau al plor.

Jesús, el tercer dolor, despenjat de la Creu Santa, el primer el Fill, son Mestre, i purifican son cos, i amortalant-lo amb blancs llet, i portant-lo ambòs al coll, canina amb vós el silenci, mit plany d'heu set dolor... La Verge, pobreta Mare, serua d'heu, cap col, Jesús, ja dintre el sepulcre, ique sola quedaven Vós!
Tus fills de Lleida l'estimen, i ploren amb el teu plor.

La Mare, la bona Mare, per això ten set dolors, un reconet en la Glòria al seu costat, i ben prop, dona als seus fills que l'estimen, i porta la pau al plor.

EL SEU MOT: A XXXX

Suplement del Boletí d'Informació de la Diòcesi de Lleida, el 1970. Dedicat a la Mare dels Dolors. Dedicat a la Mare dels Dolors. Dedicat a la Mare dels Dolors. Dedicat a la Mare dels Dolors.

ARTIS: E. G. Lleida. Depòsit Legal: L-115-1970

Goig tipus 24-B.